

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ МУНІЦИПАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ**

ЖИХАРЄВА А. Б.

**РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
В УКРАЇНІ**

МОНОГРАФІЯ

КИЇВ – 2017

УДК 352/354.07:502/504](477)

Ж75

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Академії муніципального управління
(протокол № 1 від 29 серпня 2016 р.)*

Рецензенти:

Бакуменко В.Д., доктор наук з державного управління, професор;
Кравченко С.О., доктор наук з державного управління, доцент.

Жихарєва А. Б.

Ж75 Розвиток екологізації державного управління в Україні: Монографія / Жихарєва А.Б. – Київ: АМУ, 2017. – 196 с.

ISBN 978-617-7480-45-6

Здійснено теоретичне узагальнення та наведено нове вирішення наукового завдання щодо теоретико-методологічного обґрунтування та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо розвитку екологізації державного управління в Україні. Наведено результати кількісного та якісного контент-аналізу сучасних вітчизняних дисертаційних досліджень з державного управління у період 2001-2014 роки. Визначено основні теоретичні та методологічні концепти екологізації державного управління. Розроблено, запропоновано та застосовано підхід концептуального розвитку. Виділено найбільш суттєві умови, тенденції та проблеми екологізації. Проведено експертну верифікацію отриманих результатів. Запропоновано низку науково-обґрунтованих практичних рекомендацій.

Видання розраховане на фахівців у сфері державного управління. Може бути корисним для широкого кола науковців та викладачів, робота яких пов'язана з проблемами регіонального управління.

УДК 352/354.07:502/504](477)

ISBN 978-617-7480-45-6

© А. Б. Жихарєва, 2017
© Академія муніципального
управління, 2017

ЗМІСТ

ПРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ СТАНУ ТА СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ДОРОБКУ З ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	7
1.1. Сутність екологізації публічного і державного управління та відповідні базові поняття	7
1.2. Огляд сучасного наукового доробку за різними напрямами екологізації державного управління	12
1.3. Виявлення тенденцій вітчизняних дисертаційних досліджень у галузі науки «Державне управління» щодо екологізації державного управління.....	17
1.4. Контент-аналіз сучасних вітчизняних дисертаційних досліджень з державного управління за основними напрямами екологізації	45
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТТЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ	60
2.1. Теоретичні та методологічні концепти, умови та тенденції екологізації державного управління	60
2.2. Визначення основних засобів екологізації державного управління.....	83
2.3. Підхід концептуального розвитку щодо напрямів та механізмів екологізації державного управління.....	99
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРТНЕ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ	114
3.1. Оцінювання стану розвитку екологізації державного управління (на основі експертного опитування)	114
3.2. Виділення концептуально-пріоритетних напрямів і засобів розвитку екологізації державного управління.....	142
3.3. Розроблення науково-практичних рекомендацій	148
ПІСЛЯМОВА	153
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	159
ДОДАТОК. Анкета експертного опитування «Розвиток екологізації державного управління в Україні»	191

ПЕРЕДМОВА

Поява даної монографії зумовлена необхідністю переосмислення стану та подальшого розвитку екологізації суспільства, насамперед, у зв'язку з прискоренням владою дій щодо європейської інтеграції України. У цьому контексті відповідні напрями досліджень отримали помітне поширення у науковому полі країни, в тому числі й у галузі науки «Державне управління».

Питанням екологізації державного управління приділяється багато уваги дослідників як в Україні, так і за рубежом. Ідеї екологічного управління, а також пропозиції щодо впровадження відповідних механізмів містяться у наукових працях вітчизняних науковців, зокрема : В. Андрейцева [2, 3], Г. Балюка [12], О. Бондара [160], О. Веклич [25], Т. Галушкіної [29-31], Б. Данилишина [41, 42], С. Дорогунцова [63, 64], Л. Мельника [110, 111], О. Олефіренко [129, 130], І. Синякевич [180-182], М. Хвесика [201], В. Шевчука [66] та інших.

Серед зарубіжного наукового доробку в контексті обґрунтування розвитку екологізації державного управління особливий інтерес становлять роботи: Р. Аллена [215], Е. Белсдона [216], Дж. Боверса [217], С. Бобильова [18], Л. Брауна [14], І. Валерстейна [23], Г. Делі [221], В. Данилова-Данільяна [43], Б. Желіспьє [222], А. Костіна [93], У Крістофер і А. Андерсона [220], П. Кристьянсен [219], І Рогожкіна [169], Д. Пірса [223], С. Салан [218], А. Соромотіна [185], В. Уїнстона [224] та ін.

Чимало досліджень екологічного спрямування проведено і у вітчизняній галузі науки «Державне управління». Зокрема, цією проблематикою займалися: А. Антонов [6], В.Бакуменко [7], А. Балашов [9-11], П. Гаман [32, 33], О. Долгальова [62], Т. Іванова [81], О. Лазар [98], Н. Малиш [104], С. Марова [107], О. Мордвинов [120], О. Осауленко [131], О. Шаптала [207] та інші.

В той же час, в межах галузі знань «Публічне управління та

адміністрування» ще не достатньо уваги приділено системним дослідженням щодо розвитку екологізації державного управління у сучасній Україні. Такі дослідження потребують додаткового аналізу та узагальнення в частині теоретичного обґрунтування, розроблення методологічних засобів та науково-прикладних рекомендацій на цій основі, вдосконалення відповідних засобів забезпечення.

У монографії знайшли відображення такі аспекти екологізації державного управління, як: його обґрунтування, висвітлення в сучасних зарубіжних та вітчизняних дослідженнях; уточнення базових понять дослідження та проведення контент-аналізу сучасних вітчизняних дисертаційних досліджень з державного управління; виділення спектру керівних впливів органів державної влади; аналіз стану державного бюджетного фінансування екологізації державного управління; характеристика сучасного стану розвитку спеціальних механізмів екологізації державного управління; визначення основних теоретичних та методологічних концептів і розроблення нових підходів щодо екологізації державного управління; виділення найбільш суттєвих умов та тенденцій екологізації; проведення верифікації отриманих результатів дослідження; розроблення науково-обґрунтованих практичних рекомендацій для органів державної влади та управління.

Методологічною базою дослідження обрані загально-методологічні системний та комплексний наукові підходи з ситуаційним урахуванням особливостей їх застосування для дослідження екологізації державного управління. Окрім цього, у дослідженні за обраною тематикою використовувалися такі підходи і методи: контент-аналіз наукового доробку та виявлення тенденцій досліджень; узагальнення, систематизація та класифікація теоретичних і методологічних концептів, умов, принципів, критеріїв, тенденцій розвитку; аналіз та оцінювання стану розвитку системи та засобів екологізації державного управління; синтез та аналіз запропонованого підходу

концептуального розвитку; верифікація отриманих результатів шляхом експертного опитування. Ці підходи і методи були застосовані для обґрунтування основних результатів дослідження та синтезу науково-практичних рекомендацій.

Дослідження спирається на нормативно-правову базу України та Європейського Союзу, наукові та практичні результати зарубіжних і вітчизняних дослідників, сучасні аналітичні та інформаційні матеріали в обраному напрямку дослідження з численних джерел інформації.

Теоретичні положення, висновки й рекомендації монографії можуть бути застосовані безпосередньо у практиці державного управління, а також як інформаційно-аналітичний матеріал, що носить характер рекомендацій органам державної влади.

Монографія підготовлена на основі власного дослідження, проведеного в Академії муніципального управління МОН України. Автор є одним з представників вітчизняної наукової школи креативного державного управління.

Автор вдячний рецензентам докторам наук з державного управління, професору В.Д.Бакуменку та доценту С.О.Кравченку за приділену увагу роботі та зроблені ними слушні зауваження і рекомендації, які були враховані та сприяли покращенню змісту та оформленню даної монографії.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ СТАНУ ТА СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ДОРОБКУ З ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Сутність екологізації публічного та державного управління та відповідні базові поняття

Розвиток науки публічного управління, яка охоплює державне та муніципальне управління, місцеве самоврядування, а також різні види і форми управління у середовищі громадянського суспільства, потребує постійного поповнення та уточнення її понятійного апарату.

Сутністю публічного управління є впливи його суб'єктів (органів публічної влади та управління) на відповідні об'єкти публічного управління. У державному управлінні такими об'єктами є різноманітні сфери, галузі, відносини у суспільстві. У місцевому самоврядуванні такі об'єкти представлені територіальними громадами (обласними, районними, місцевими), а в громадянському суспільстві – різними формами громадських об'єднань (партії, рухи, профспілки, асоціації та інші об'єднання за інтересами тощо) та бізнесом.

Щодо сфери екології, то вона відіграє особливу роль у суспільстві, оскільки у широкому розумінні поєднує все матеріальне (повітря, вода, ґрунт, сонце, вітер, тиск, температуру, вологість, землетруси, забруднення тощо), що оточує та якимось чином впливає на людей та інших живих істот. Враховуючи настільки важливе значення екології у житті (функціонуванні та розвитку) суспільства, в роботі приділено велику увагу основним напрямам її прояву та реалізації, серед яких прийнято виділяти охорону навколишнього середовища, екологічну безпеку та раціональне використання природних ресурсів.

Визначено кілька базових понять науки публічного управління у сфері екології, які дозволяють сформулювати основні складові вектору такого управління з урахуванням конкретизації об'єкта управління цією суспільною сферою.

На нашу думку, до цих понять, у першу чергу, слід віднести такі: публічне управління сферою екології, публічна екологічна стратегія, публічна екологічна політика, екологізація публічного управління, екологічне публічне управління, екологічний публічний менеджмент. Звернемося до їх визначень.

Публічне управління сферою екології – це різновид управління, суб'єктами якого виступають органи державної влади, органи місцевого самоврядування та органи громадського управління (в межах громадянського суспільства), об'єктом є сфера екології, а керівні та контрольні впливи спрямовані на захист і збереження навколишнього середовища, забезпечення його безпеки. Основними інструментами такого управління виступають публічні екологічні стратегія та політика, а також нормативно-правове регулювання на рівні органів державної влади.

Публічна екологічна стратегія – це визначення органами державної влади та органами місцевого самоврядування, враховуючи пропозиції громадянського суспільства, пріоритетних цілей та етапів дій у сфері екології певної країни, регіону, території на довгострокову перспективу (більше п'яти років) з урахуванням притаманних їй загроз і можливостей, а також сильних та слабких сторін. Відомими різновидами таких стратегій є державні та місцеві екологічні стратегії.

Публічна екологічна політика – це вироблення органами державної влади, органами місцевого самоврядування та органами громадського управління узгоджених пріоритетних напрямів дій щодо захисту, збереження та забезпечення безпеки навколишнього середовища, як правило, у середньостроковій перспективі. Найбільш відомим різновидом такої політики є державна екологічна політика.

На особливу увагу заслуговує поняття «екологізація публічного управління». Під поняттям екологізації мається на увазі прийняття рішень та запровадження заходів, спрямованих на досягнення кращих результатів у будь-якій сфері чи галузі суспільства із одночасним прагненням до збереження якості навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки [67].

Тоді, поняття «екологізація публічного управління» включає у себе здійснення органами державної влади, органами місцевого самоврядування та органами громадського управління керівних впливів на відповідні сфери та відносини суспільства з метою покращення їх функціонування та досягнення запланованих показників розвитку на засадах збереження якості навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки.

Поняття «екологізації» у цьому контексті, на нашу думку, можна також розглядати як постійну наявність у всіх задумах та діях публічної влади чиннику захисту та збереження навколишнього середовища, а також недопущення його небезпеки для людей та живих істот.

Зразу виникає й розуміння найважливіших умов такого управління, а саме наявність необхідного рівня екологічних знань (освіти) та екологічної культури у тих, хто приймає управлінські рішення у системі публічного управління.

Введення у науковий обіг терміну «екологізація» призвело до появи таких понять, як екологічний менеджмент та екологічне управління.

На нашу думку, заслуговує на увагу визначення Г.С. Феррару поняття «екологічний менеджмент» як тотожне з поняттям «екологізація менеджменту», яке передбачає «ініціативну та результативну діяльність економічних суб'єктів, спрямовану на досягнення власних екологічних цілей, проектів та програм на засадах принципів енергоефективності та екологічної справедливості» [67]. За аналогією можна застосувати такий підхід й до поняття «екологічне управління», тобто розглядати його як

синонім поняття «екологізація управління». А далі поширити цей підхід й на поняття «екологічний публічний менеджмент» як «екологізацію публічного менеджменту» та «екологічне публічне управління» як «екологізацію публічного управління». Останнє поняття було сформульовано нами раніше.

За такого підходу, екологічний публічний менеджмент можна розглядати як планову, організаційну, мотиваційну, контрольну, комунікаційну діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування та органів громадського управління, а також прийняття ними управлінських рішень, спрямованих на досягнення публічних екологічних цілей, проектів та програм на засадах принципів ресурсної ефективності, екологічної справедливості та безпеки.

За аналогією з цим поняттям, під поняттям «екологізація державного управління» ми далі розуміємо здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування керівних впливів відповідно до визначених напрямів екологізації на сфери та відносини суспільства з метою покращення їх функціонування та досягнення запланованих показників розвитку.

Для будь-якої діяльності специфічну роль активізації задумів та перетворення їх у реальні справи відіграють механізми реалізації. Так склалося, що з часом слово реалізації само собою відпало, оскільки як тільки йдеться про механізми, то зрозуміло, що це стосується саме реалізації.

Не винятком є й така важлива діяльність держави, що проявляється у діяльності її органів влади всіх адміністративно-територіальних рівнів, як державне управління. Механізми реалізації останньої частково аналогічні механізмам менеджменту, серед яких планування (представлення діяльності у певній довгостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі з визначенням основних заходів реалізації), проектування (прив'язка основних заходів реалізації діяльності до конкретних заходів та засобів їх забезпечення ресурсами та нормативно-правовими документами), організація діяльності на

рівні організаційних структур (структурне проектування) та організаційних відносин (встановлення зв'язків субординації та координації), мотивація (встановлення ціннісних орієнтирів і стимулювання діяльності), контроль (адміністративний, фінансовий, внутрішній, зовнішній, аудит), комунікація (між органами влади, а також з органами місцевого самоврядування та з громадянським суспільством), прийняття управлінських рішень з усіх зазначених функцій менеджменту та їх реалізація (виконання етапів і заходів, дотримання регламентів, забезпечення необхідними ресурсами, попередній, поточний та заключний контроль тощо).

Разом з тим, вони мають принципові особливості, пов'язані з керівною специфікою владних впливів, зокрема з монополією системи влади на нормативно-правову та правозастосовну діяльність, а також з масштабністю таких впливів (країна, регіони, території, всі сфери, галузі та види суспільних відносин).

Окрім цього, на нашу думку, є слушними й інші підходи до систематизації та розгляду механізмів державного управління. Один з них запропонований у роботі [13], де йдеться про прості (правовий, інституційний, ресурсний) та універсальні (реформування, демократизація, державні стратегії та програми, державна політика, державне регулювання, державне стимулювання, державна підтримка, антикризові дії, використання зарубіжного досвіду) механізми державного управління.

Таки чином, механізми державного управління можна розглядати як будь-які практичні заходи та засоби, що забезпечують реалізацію державного управління окремо або у комплексі відповідно до поставлених йому цілей.

Щодо значення поняття «розвиток», то у Вікіпедії воно трактується як дія, процес, унаслідок яких відбувається зміна якості шляхом переходу від одного якісного стану до іншого, вищого [170].

У цьому підрозділі нами вже висвітлені поняття «розвиток», «механізми» та «екологізація державного управління».

Тоді, розкриваючи сутність всіх слів-понять, що входять до назви нашої роботи, можна сформулювати її сутність та зміст у цілому.

Таким чином, розвиток механізмів екологізації державного управління - це дія, процеси, унаслідок яких відбувається зміна якості будь-яких практичних заходів та засобів, що забезпечують реалізацію державного управління окремо або у комплексі шляхом переходу від одного якісного стану до іншого більш високого в процесі здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування керівних впливів відповідно до визначених напрямів екологізації на сфери та відносини суспільства з метою покращення їх функціонування та досягнення запланованих показників.

1.2. Огляд сучасного наукового доробку за різними напрямками екологізації державного управління

Різним проблемам та питанням екологізації приділяється велика увага органами влади всіх рівнів, громадськістю та у роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених.

Проблеми та напрями екологізації суспільства, насамперед економічного розвитку та управління, знайшли відображення у численних роботах зарубіжних авторів, в т. ч. Р. Аллена [215], Е. Белсдона [216], Дж. Боверса [217], С. Бобильова [18], Л. Брауна [14], І. Валерстейна [23], Г. Делі [221], В. Данилова-Данільяна [43], Б. Желіспє [222], А. Костіна [93], У Крістофер і А. Андерсона [220], П. Кристьянсен [219], І Рогожкіна [169], Д. Пірса [223], С. Салан [218], А. Соромотіна [185], В. Уінстона [224] та ін.

У Резолюції круглого столу з питань обговорення ефективних заходів спрямованих на екологізацію усіх галузей

економіки, організованого Громадською радою при Мінприроди України, запропоновано низку заходів на всіх рівнях державної влади. Головне, на наш погляд, у цій резолюції – це привертання уваги до проблем екологізації в країні, надання ним пріоритетного характеру [168].

Стисло охарактеризуємо дослідження вчених у прив’язці до певних напрямів екологізації державного управління.

Передусім звернемося до досліджень, що присвячені формуванню екологічного управління в Україні. Так, в роботі О. В. Олефіренко, виходячи з зарубіжного досвіду, обґрунтовано доцільність повноправного використання поняття «екологічне управління», наведено структуру такого управління, підкреслено важливу його роль у розвитку суспільних процесів, наголошено на необхідності удосконалення інструментів такого управління [129].

У роботі К. Машненко показано, що наявність певних приписів у Конституції України дозволяє застосовувати до неї термін «екологічна держава». В, той же час, цей термін ще багатьма трактується не однозначно й потребує правового закріплення [109].

На думку М. І. Хилько, в контексті перспектив української державності тільки екологічна держава може бути цивілізованою [202].

У роботі Т. П. Галушкіної та О. В. Ліпанової йдеться про запровадження в Україні обов’язкової екологічної сертифікації в контексті екологізації споживчої продукції, удосконалення інституційних та правових засад відповідної політики [30].

А. Балашов приділив увагу «управлінській операціоналізації» завдань, передбачених концепцією сталого розвитку в Україні у трьох вимірах: економічному, соціальному та екологічному [9].

У роботі В. В. Тарасової та І. М. Ковалевської, на наш погляд, зроблено висновок, що визначає загальну ідею екологізації державного управління, а саме : «провідну роль у

механізмі екологізації повинна відігравати державна політика, яка визначає умови раціонального використання природних ресурсів, поліпшення якості навколишнього середовища, створює інституціональне забезпечення екологізації суспільного виробництва» [189].

Ця ідея знаходить підтвердження та розвиток і в дослідженнях О. Бондара, Г. Білявського, Ю. Сталіна, В. Барановської [160], А. Толстоухова [192], І. Синякевич [180-182], Б. Буркинського, Н. Ковальової [22], О. Васюти [24], Л. Мельника, М. Шапочки [111], В. Шевчука, В. Кухара [66], Е. Смирнової [184], Є Хлобистова [203].

У роботі колективу авторів Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління йдеться про особливості інтеграції економічних, соціальних та екологічних політик [160].

У роботі О. А. Діденко досліджені особливості взаємодії державного управління та ринкового саморегулювання в екологічній сфері. Наголошено на провідну роль держави у процесі екологізації, зокрема шляхом формування державної екологічної політики в Україні [60].

У роботі К. Прошак наголошено на пріоритетності регіональної політики у контексті забезпечення ефективності екологічного управління в Україні [166].

У роботі В. П. Приходька розглянуті питання розроблення екологічної політики на державному і регіональному рівнях, а також інструментів їх реалізації [140].

Особливе місце у державному екологічному управлінні займає екологічне право, насамперед як ефективний інструмент державного регулювання в екологічній сфері. У цьому напрямку відомі роботи українських вчених В. І. Андрейцева [2, 3], Г. М. Балюка [12], М. Краснової [96], Н. Андрусевич [5] та інших.

У роботах українських вчених Б. Данилишина, О. Веклич [41], А. Балашова [10] приділено увагу проблемам відповідності процесів екологізації в Україні міжнародним стандартам та шляхам їх вирішення.

Значне місце серед робіт щодо екологічного управління займають дослідження щодо екологізації освіти. Так, у роботі В. А. Андропова увагу акцентовано на засобах державного управління, що сприяють розвитку екологізації освітньої політики. Йдеться про зростання наукового потенціалу освіти, зміну та комплексне використання освітніх підходів в умовах сталого розвитку [4].

Проблеми, питання та завдання екологічного управління знаходять широке відображення й у вітчизняній навчальній літературі, зокрема підготовленої колективами, на чолі з Б. Данилишиним [42], А. Гетьманом [34], Л. Мельником [110, 111], О. Салавор [177], В. Шевчуком [66] та індивідуально іншими авторами [31, 111, 206].

Суттєвим напрямом розробки та застосування засобів забезпечення екологізації державного управління є екологічний моніторинг. В цьому напрямку маємо чинну постанову уряду, якою передбачено суттєву підтримку такої роботи, в тому числі щодо оптимізації моніторингової мережі, розроблення та актуалізація методів, методик та програмного забезпечення прогнозування, спостереження та первинної обробки результатів з різних об'єктів, розвиток геоінформаційних засобів тощо [148].

Ще одним напрямом екологізації управління є екологічне страхування. У роботі С. Якимчук на основі вивчення зарубіжного досвіду визначено перспективні методи управління екологічним ризиком та напрями розвитку екологічного страхування в Україні, насамперед створення відповідного ринку [212].

Безумовно, у сучасних умовах європейської інтеграції особливу увагу привертають питання екологізації інноваційної діяльності. У роботі О. В. Прокопенка запропоновано порівняння можливих відповідних концепцій, заснованих на суспільній мотивації та мотивації підприємств, та наголошено щодо необхідності визначення напрямів інноваційної діяльності з

найбільшим рівнем екологічності [163].

Відмітимо велику увагу до наукового забезпечення екологізації у всіх її напрямках. Наведемо характерний приклад, що підтверджує це. Так, планами Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління Мінприроди України на 2011-2015 роки передбачено «формування наукових основ національної екологічної політики, у т.ч. на регіональному рівні на засадах збалансованого розвитку; створення науково-методологічної та навчально-методичної бази з освіти для збалансованого розвитку; вдосконалення системи екологічного моніторингу» та інші [141]. Таких прикладів можна навести багато, оскільки в Україні численні наукові організації та вищі навчальні заклади професійно займаються різними напрямками розвитку процесів екологізації.

На важливість процесів екологізації вітчизняних сфер суспільства вказує й участь України у виконанні Програми екологізації економіки країн східного партнерства (eap green), розрахованої на 2013-2016 роки, якою передбачене вдосконалення діючих чинних інструментів управління та фінансування [162].

У низці досліджень розглянуті стратегічні підходи та перспективи екологічного розвитку, зокрема, у роботах вітчизняних вчених С. Дорогунцова [63], М. Хвесика [201], Д. Ветвицького [27] та інших.

Все більше уваги привертає напрям сталого розвитку. В цьому напрямку проведені дослідження, результати яких відображені у роботах В. Удовиченка [194] та інших дослідників.

Можна навести багато інших прикладів прикладення зусиль вітчизняних дослідників для ґрунтовного дослідження численних аспектів, пов'язаних з екологізацією всіх сфер суспільства, й, безумовно, управління на всіх його рівнях. Це й питання ефективності економічного механізму екологічного регулювання (О. Веклич [25]), й дослідження інструментів екологічного менеджменту (Т. Галушкіна [29]), й розробка екологічного кодексу (А. Гетьман [35]), й регулювання екобезпеки (С. Дорогунцов [64],

Ю. Ковалевська [85-87]), й формування природоохоронної сфери (В. Міщенко [119]), й екологізація розвитку (І. Синякевич [180]) тощо.

1.3. Виявлення тенденцій вітчизняних дисертаційних досліджень у галузі науки «Державне управління» щодо екологізації державного управління

В науковій літературі тема екологізації є однією з самих популярних тем досліджень. Періодично увага до цієї тематики то посилюється, то ослабляється, але ніколи не зникає. Безумовно вона не обійшла стороною й вітчизняну галузь науки «Державне управління». В той же час, в межах останньої ще не проводилися системні наукометричні дослідження щодо оцінювання стану та виявлення тенденцій екологізації досліджень у цій галузі. Саме на висвітлення такого аспекту спрямоване дослідження, результати якого представлені у даному підрозділі..

Наукометричний підхід у вітчизняній галузі науки «Державне управління» вперше був запроваджений В. Князєвим та В. Бакуменком стосовно оцінювання стану її розвитку в Українській (з 2002 року Національній) академії державного управління при Президентові України [8]. У подальшому він отримав розвиток не тільки в роботах цих авторів, а й в роботах Т. Мотренка, О. Васильєвої, а також К. Ваценка, В. Чмиги, Н. Демедишиної, О. Тертишної [121, 171].

Віддаючи належне їх науковому доробку, слід зауважити, що такі дослідження не застосовувалися до питань екологізації державного управління в Україні.

Ціллю даного підрозділу є виявлення та аналіз тенденцій захистів дисертацій у вітчизняній галузі науки «Державне управління» за напрямками екологізації.

У роботі була прийнята концепція представлення матеріалу, за якої виявлення тенденцій захистів дисертацій у вітчизняній

галузі науки «Державне управління» за напрямками екологізації здійснюється шляхом аналізу статистики та динаміки цих захистів, представлених із застосуванням систематизації за такими рівнями дослідження:

- за рівнем кількості та видів (докторські, кандидатські) дисертацій;
- за рівнем основних напрямів екологізації;
- за рівнем адміністративно-територіального управління;
- за рівнем державно-управлінських впливів;
- за рівнем установ, де відбувалися захисти дисертацій;
- за рівнем наукових спеціальностей вітчизняної галузі науки «Державне управління».

Таке системне упорядкування інформації, що є проблемно-орієнтованим за напрямками екологізації на достатньо великому відрізку часу (з 2001 до 2014 рр.), дозволяє говорити про його парадигмальний характер.

Для досягнення цілі дослідження нами застосовані: реєстр захищених дисертацій як вихідний матеріал для отримання статистичної бази дослідження [171]; засоби Microsoft Office (Microsoft Word 2007 і Microsoft Excel 2007) для оброблення відповідно текстової та графічної інформації; логіка аналізу та синтезу для систематизації та узагальнення отриманих результатів; підхід до виділення парадигми вітчизняних досліджень за обраним напрямом дослідження, запропонований в роботі [8].

Дане дослідження проводилося у березні 2015 року. Попередньо були визначені основні напрями екологізації, серед яких: екологічна безпека; охорона навколишнього середовища; раціональне природокористування; сталий розвиток (розвиток на основі збалансованих інтересів людини, економіки та захисту природного середовища). Терміном дослідження обрано повні роки з 2001 (з початку захисту дисертаційних робіт у галузі науки державного управління за напрямом екологізації) до 2014 року.

Встановлено, що за цей період захищено 80 робіт у

вітчизняній галузі науки «Державне управління» у визначених основних напрямів екологізації. В тому числі за напрямками: екологічної безпеки (далі екобезпеки) захищені 15 робіт (одна докторська); охорони навколишнього середовища – 18 робіт (3 докторські); раціонального природокористування – 29 робіт (2 докторські); сталого розвитку – 18 робіт (5 докторських).

Загальна статистика, статистика захистів та розподіл вище зазначених дисертаційних робіт за рівнем кількості та видів (докторські та кандидатські) дисертацій наведена у Табл. 1.1, рис. 1.1, а динаміка – на рис. 1.2.

З наведеного нижче рис. 1.1 слідує, що переважну кількість дисертаційних робіт з державного управління за основними напрямками екологізації складають кандидатські дисертації (69 робіт, 86%). Частка робіт за цими напрямками від всіх захищених кандидатських робіт у галузі науки «Державне управління» в обраному відрізку часу (1338 робіт) складає 5,2%. Відповідна частка докторських робіт (11 робіт з 252) екологічного напрямку складає 4,4%.

Таблиця 1.1.

Статистка захистів дисертаційних робіт
екологічного спрямування за рівнем кількості
та видів дисертацій у галузі науки державного управління

Вид дисертацій	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Докторські	1	1	0	0	2	0	1	0	1	2	1	1	0	1
Кандидатські	1	1	2	2	2	6	2	3	4	11	10	5	10	10
Всього	2	2	2	2	4	6	3	3	5	13	11	6	10	11

Можна зробити висновок, що мотивація здобувачів щодо підготовки дисертаційних робіт з державного управління за напрямками екологізації достатньо низька (десь кожний 20-й),

причому вона є більш низькою щодо докторських робіт, хоча й не значно.

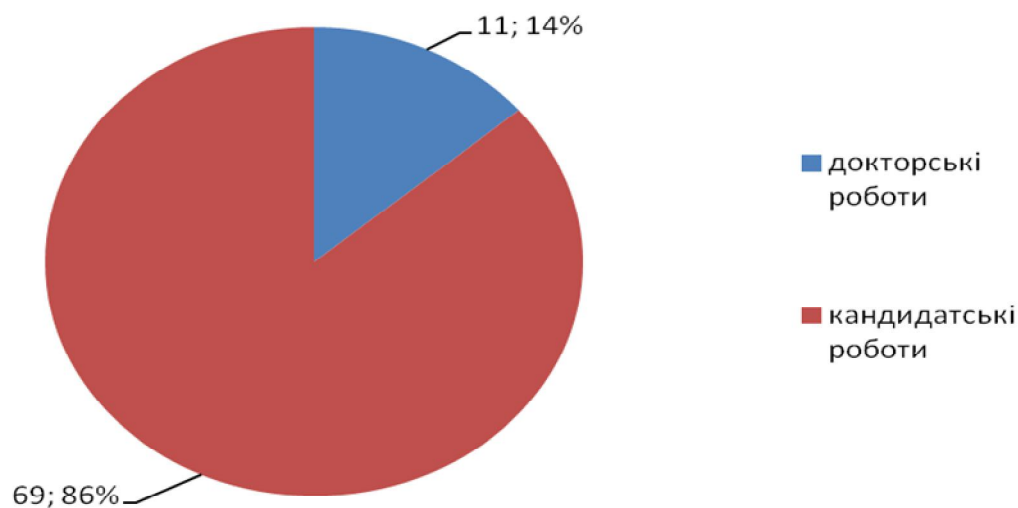

Рис. 1.1. Розподіл захистів дисертаційних робіт екологічного спрямування за рівнем кількості та видів дисертацій у галузі науки державного управління.

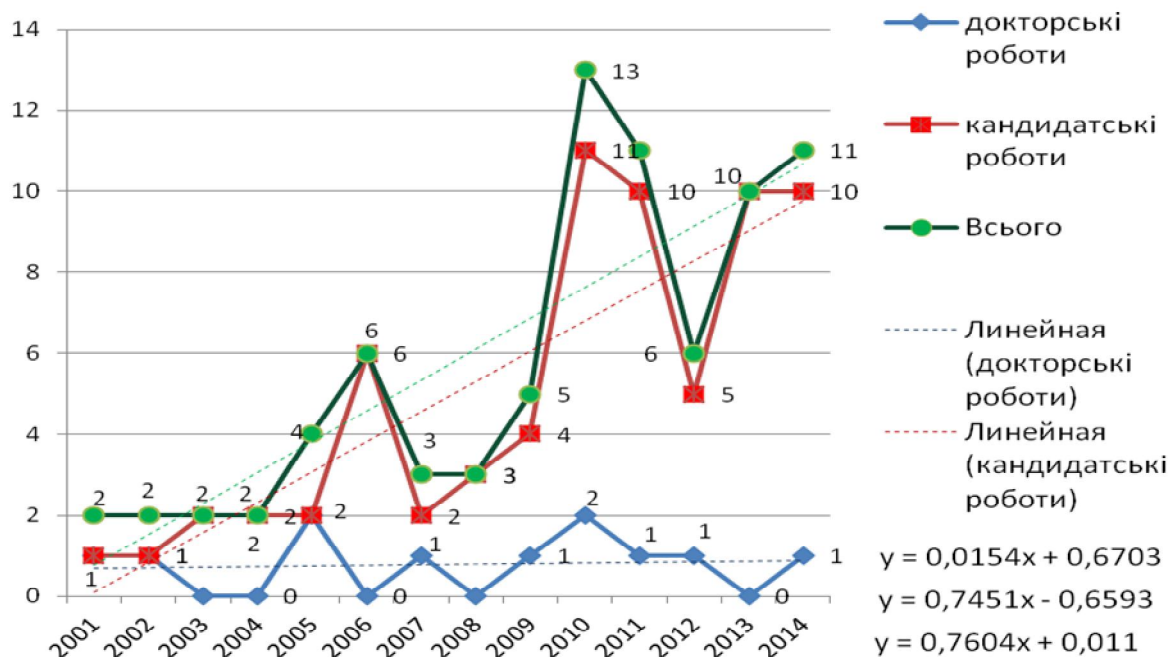

Рис. 1.2. Динаміка захистів дисертаційних робіт екологічного спрямування за рівнем кількості та видів дисертацій.

На рис. 1.3 наведено діаграму кореляційної залежності напрямів екологізації та видів захищених дисертаційних робіт (2001-2014 рр.).

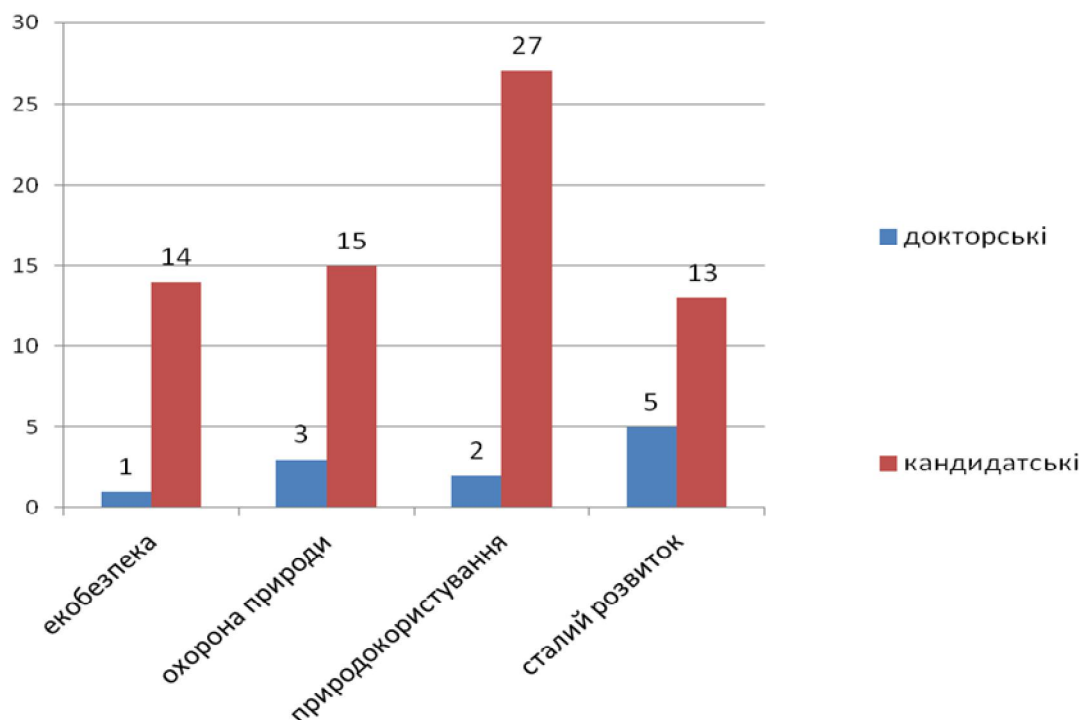

Рис. 1.3 Діаграма кореляційної залежності напрямів екологізації та видів захищених дисертаційних робіт.

На рис. 1.2 та далі на деяких інших рисунках наведені лінії тренду (пунктирні лінії), які усереднюють у часі значення наведених функцій динаміки захистів дисертацій та показують її характер (зростання чи падіння). Такі лінії спочатку були запровадженні на фондових біржах для оцінювання характеру зміни (зростання, падіння, швидкість) цін, але на сьогодні вони застосовуються для оцінювання у більш широкому діапазоні завдань. Нами застосовані найпростіші лінійні «лінії тренду» та наведені відповідні формули, що розраховані у межах наявних засобів Microsoft Excel 2007.

Загальна статистика, статистика захистів та розподіл дисертаційних робіт з державного управління за рівнем основних напрямів екологізації наведена у Табл. 1.2 та на рис. 1.4.

Таблиця 1.2.

Статистика захистів дисертаційних робіт з державного управління
за рівнем основних напрямів екологізації

Напрями екологізації	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Екологічна безпека	0	0	2	0	1	0	0	1	0	4	2	0	3	2
Охорона природи	0	0	0	0	2	1	1	2	1	5	2	1	2	1
Природокористування	2	1	0	1	0	4	1	0	3	2	5	3	4	3
Сталий розвиток	0	1	0	1	1	1	1	0	1	2	2	2	1	5
Всього	2	2	2	2	4	6	3	3	5	13	11	6	10	11

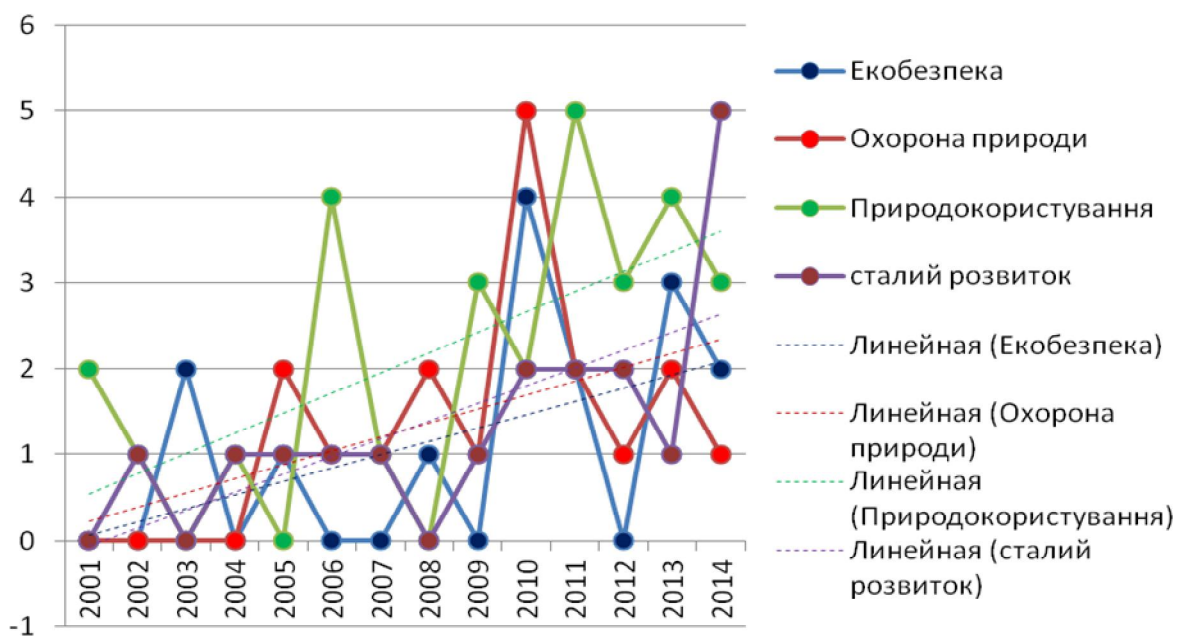

Рис. 1.4. Динаміка дисертаційних робіт з державного управління за рівнем основних напрямів екологізації.

Рис.1. 4 фактично пояснює, чому нами були застосовані лінії тренду. Цей рисунок перевантажений графічною інформацією. Він важко сприймається для порівняльного аналізу. Але введення

ліній тренду спрощує проведення останнього, оскільки лінійно згладжує скачки кількості захистів по роках та відображає тенденцію їх зростання та/або зменшення. Завдяки лініям тренду видно, що: найбільша динаміка зростання захистів дисертацій характерна для природокористування; наступними за цією динамікою є сталий розвиток та навколишнього природного середовища (охорона природи); динаміка захистів робіт щодо сталого розвитку з 2007 року стала більш високою, ніж у захистів щодо охорони навколишнього природного середовища; дещо відстає від них зростання захистів у напрямку екологічної безпеки (екобезпеки).

Для кращого розуміння цих процесів на рис. 1.5 – 1.8 наведено динаміку захистів дисертацій з державного управління за рівнем основних напрямів екологізації для кожного з таких напрямів.

Рис. 1.5. Динаміка захистів дисертацій з державного управління за еконапрямом «природокористування».

Рис. 1.6. Динаміка захистів дисертацій з державного управління за еконапрямом «сталий розвиток».

З рис. 1.6 видно, що різке зростання уваги до дослідження сталого розвитку відбулося у 2010 – 2011 роках. Це призвело до відповідного зростання їх захистів у 2014 році.

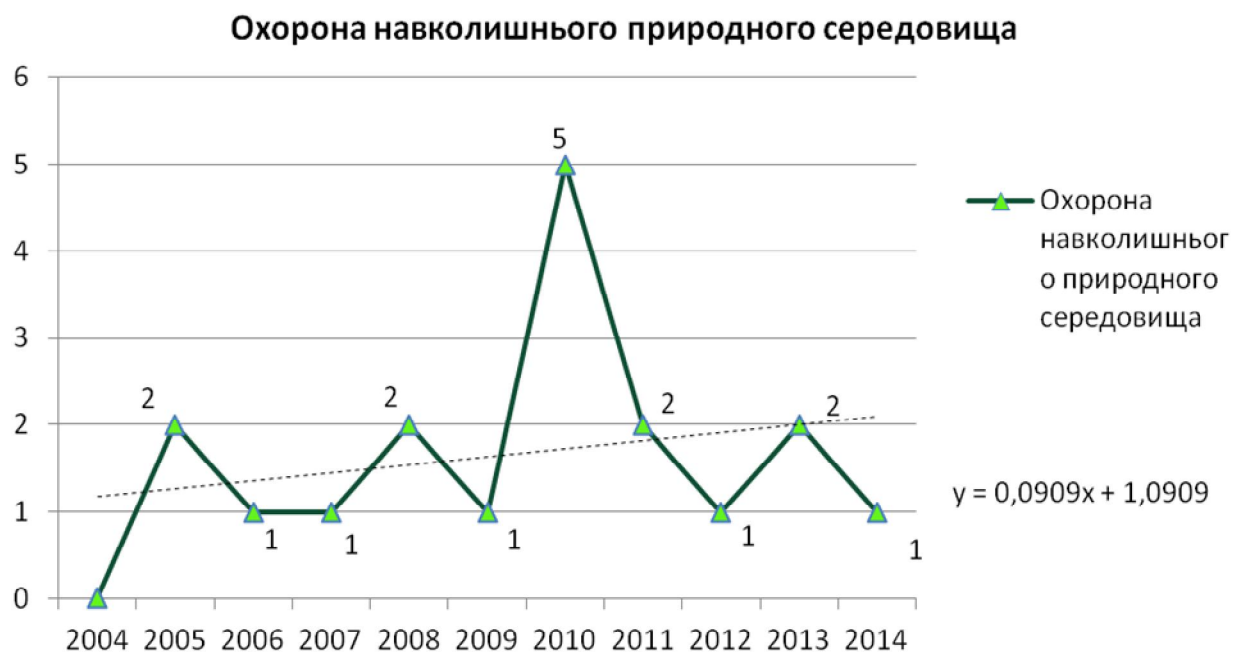

Рис. 1.7. Динаміка захистів дисертацій з державного управління за еконапрямом «охорона навколишнього природного середовища».

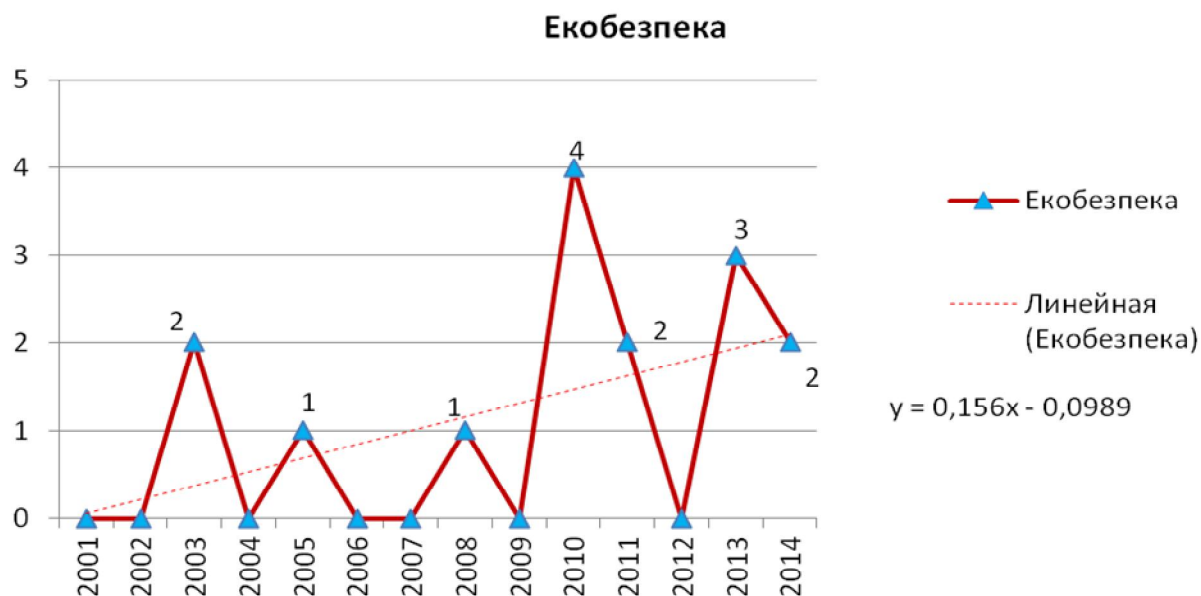

Рис. 1.8. Динаміка захистів дисертацій з державного управління за еконапрямом «екологічна безпека».

Загальна статистика, статистика захистів та розподіл дисертаційних робіт екологічного спрямування за рівнем адміністративно-територіального управління наведена у Табл. 1.3, рис. 1.9, а динаміка – на рис. 1.10.

Таблиця 1.3.

Статистка захистів дисертаційних робіт екологічного спрямування за рівнем адміністративно-територіального управління (АТУ)

Рівень АТУ	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
країна	0	1	0	0	2	3	0	1	2	4	7	4	3	5
регіон	0	1	2	1	2	3	1	1	3	6	1	1	5	3
галузь	2	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0
територія	0	0	0	1	0	0	1	1	0	2	3	1	1	3
Всього	2	2	2	2	4	6	3	3	5	13	11	6	10	11

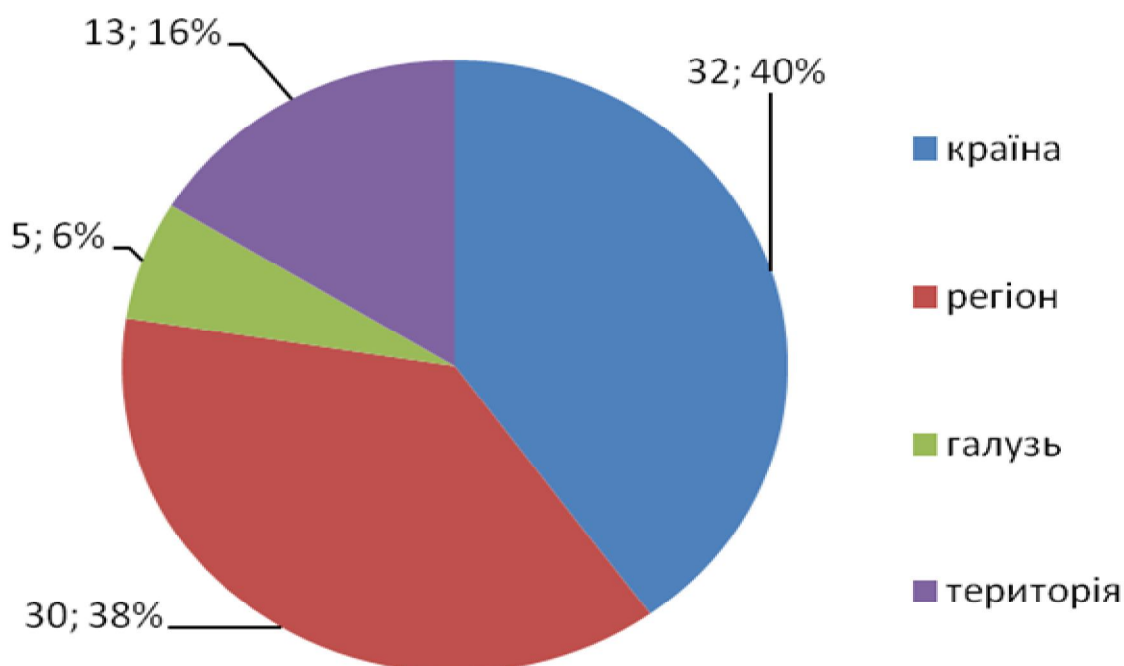

Рис. 1.9. Розподіл захистів дисертаційних робіт екологічного спрямування за рівнем адміністративно-територіального управління

З рис. 1.9 слідує, що найбільше дисертацій за рівнем адміністративно-територіального управління захищено у масштабі завдань державного управління на рівні країни (40%).

Майже стільки же робіт виконано на рівні завдань управління регіонами (38%).

На рівні територіального управління маємо 16% захищених екоспрямованих дисертаційних робіт. Значно менше робіт такого спрямування захищено на галузевому рівні (6%). Фактично спостерігається концентрація досліджень з державного управління за основними напрямками екологізації на рівнях країни та регіонів. На рівні територій помітно зменшення кількості таких досліджень.

Динаміка захистів дисертаційних робіт екологічного спрямування за рівнем адміністративно-територіального управління (рис. 1.10) завдяки лініям тренду дозволяє зробити висновки, що вона є найвищою на рівні країни.

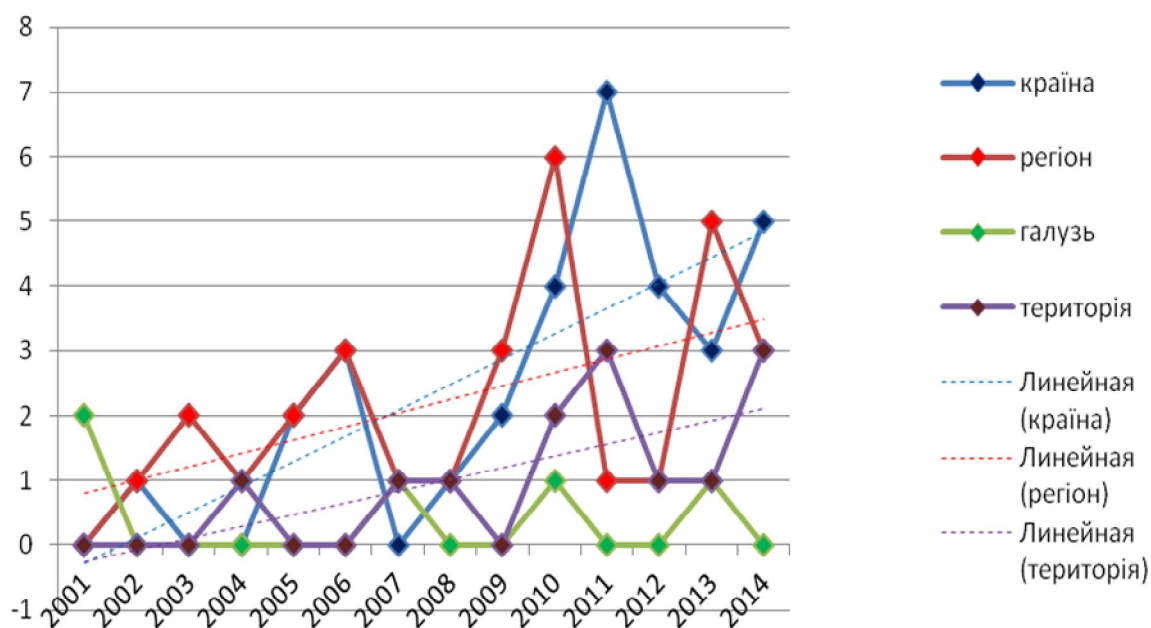

Рис. 1.10. Динаміка захистів дисертаційних робіт екологічного спрямування за рівнем адміністративно-територіального управління.

На рис. 1.11 наведено діаграму кореляційного зв'язку досліджень за рівнем основних напрямів екологізації та за рівнем адміністративно-територіального управління, а на рис. 1.12 – 1.15 діаграми такого зв'язку по кожному з основних напрямів екологізації.

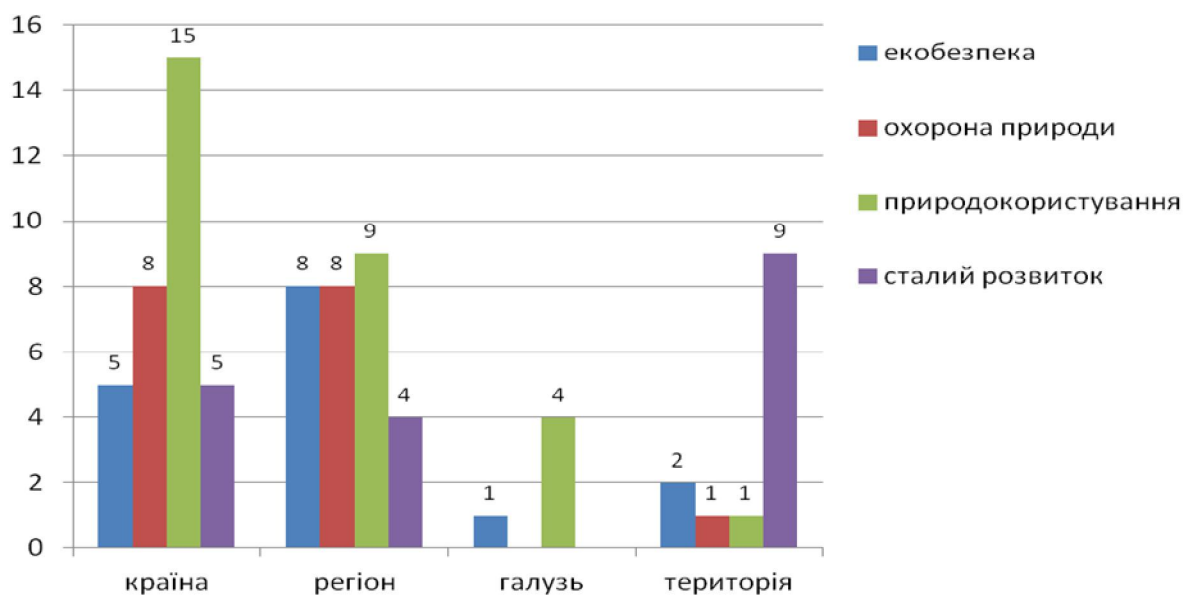

Рис. 1.11. Діаграма кореляційного зв'язку досліджень за рівнем основних напрямів екологізації та за рівнем адміністративно-територіального управління.

Рис. 1.12. Діаграма зв'язку досліджень за рівнем природокористування та за рівнем адміністративно-територіального управління.

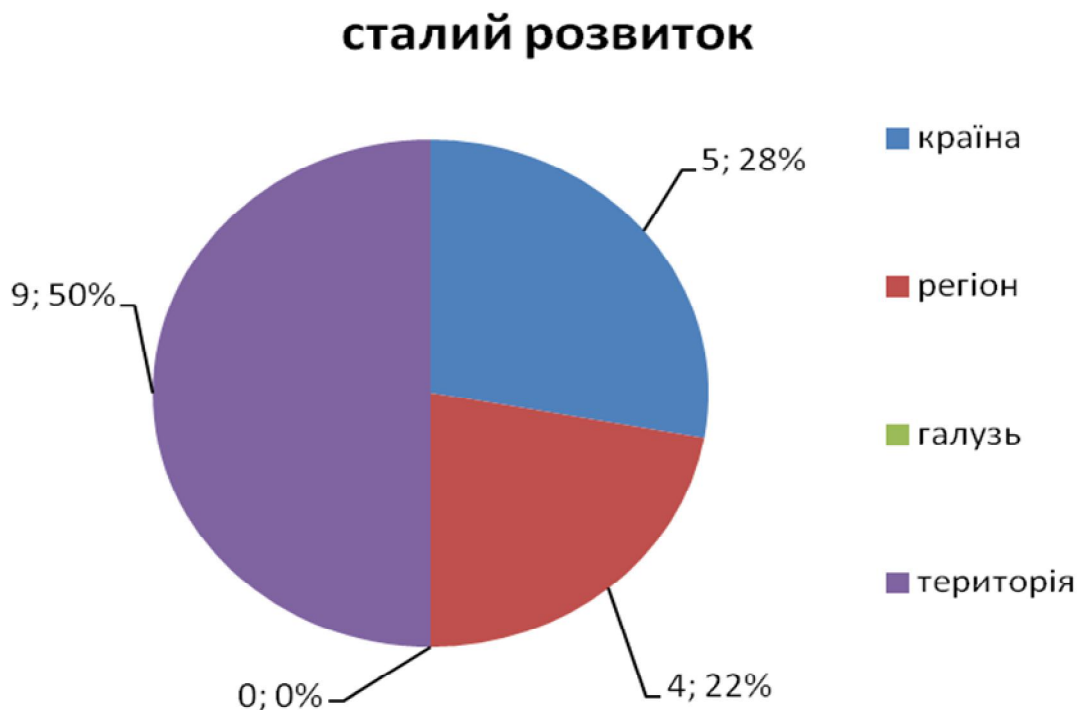

Рис. 1.13. Діаграма зв'язку досліджень за рівнем сталого розвитку та за рівнем адміністративно-територіального управління.

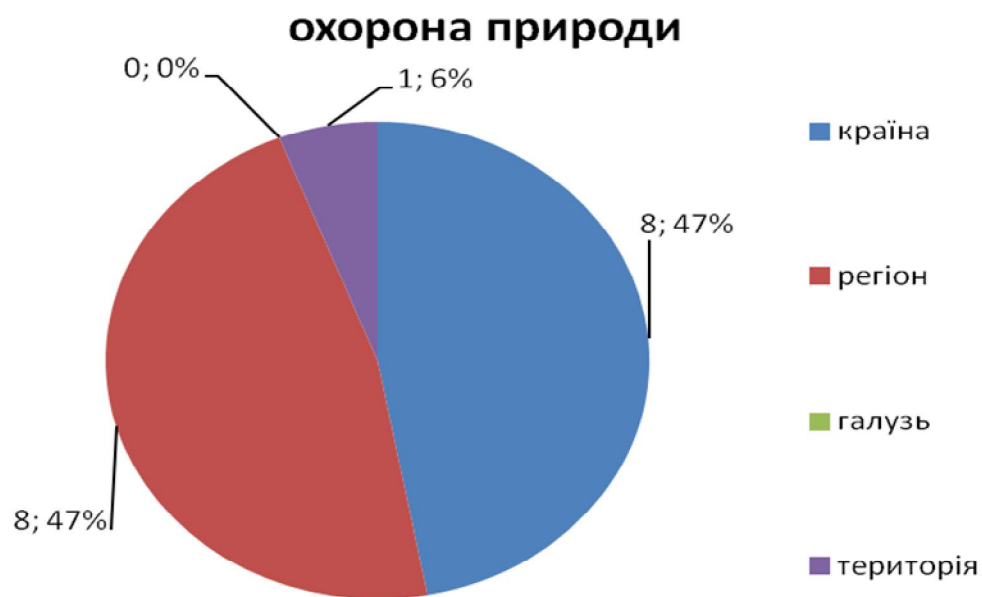

Рис. 1.14. Діаграма зв'язку досліджень за рівнем охорони навколишнього природного середовища та за рівнем адміністративно-територіального управління.

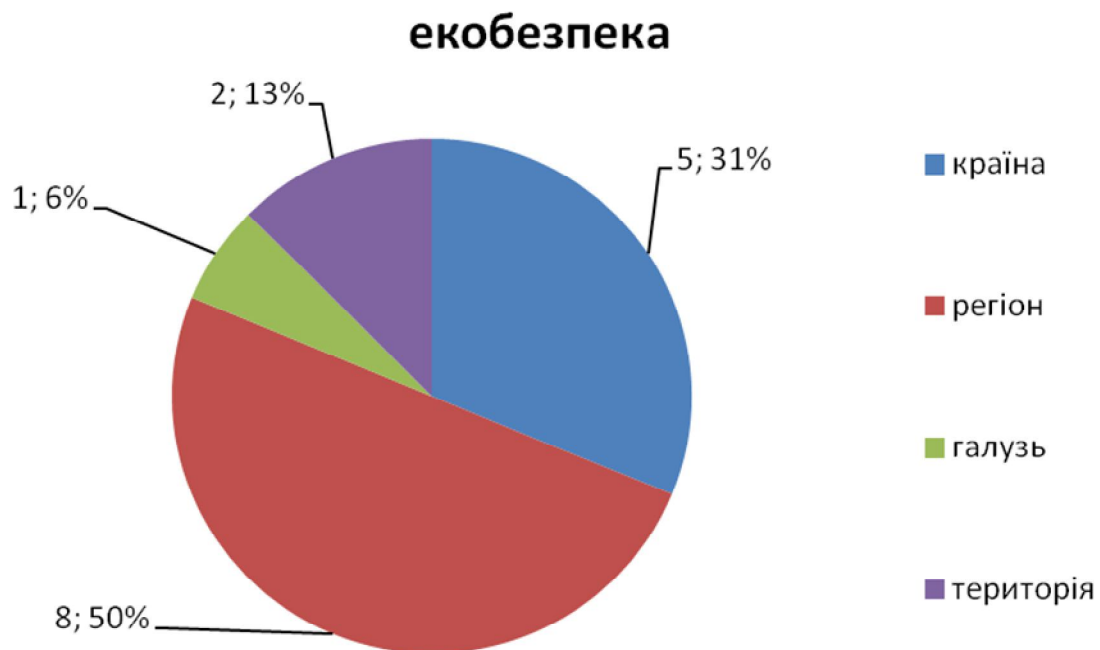

Рис. 1.15. Діаграма зв'язку досліджень за рівнем екологічної безпеки та за рівнем адміністративно-територіального управління.

Загальна статистика, статистика захистів та розподіл дисертаційних робіт за рівнем державно-управлінських впливів наведена у Табл. 1.4, рис. 1.16, а динаміка – на рис. 1.17.

Таблиця 1.4.

Статистка захистів дисертаційних робіт екологічного спрямування за рівнем державно-управлінських впливів

Різновид державного управління	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Стратегічне	0	1	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0
Державна політика	0	0	0	0	1	0	0	0	1	2	4	1	3	1
Державне регулювання	0	0	0	1	1	1	0	2	4	4	1	0	2	1
Інші види	2	1	0	0	1	2	0	0	0	1	4	0	3	3
Механізми	0	0	2	1	1	2	2	1	0	5	2	5	2	6
Всього	2	2	2	2	4	6	3	3	5	13	11	6	10	11

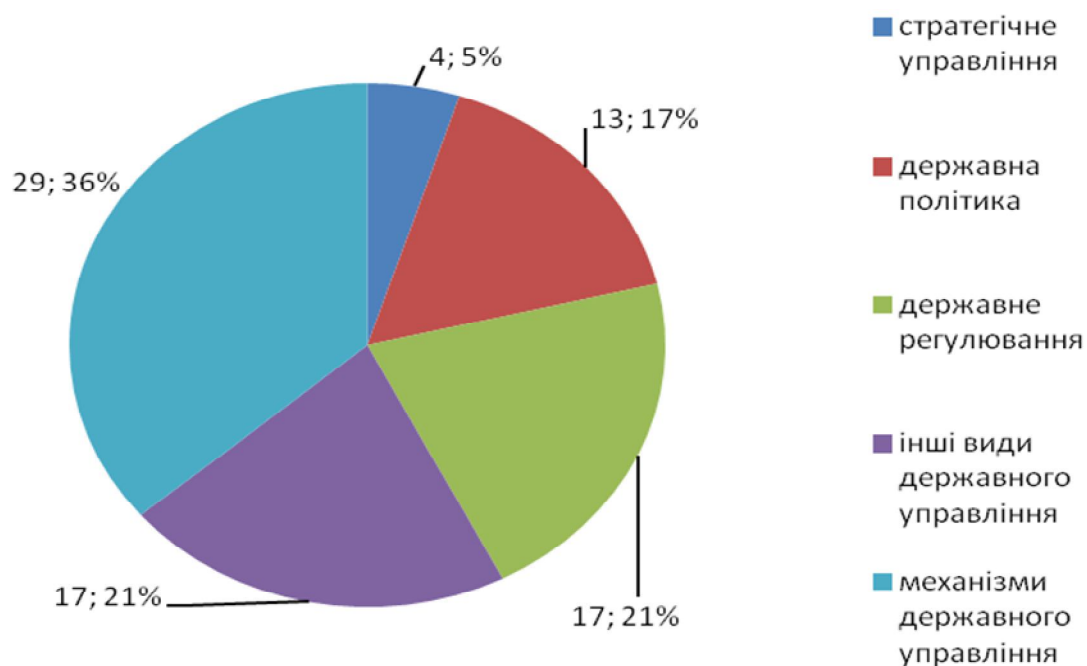

Рис. 1.16. Розподіл захистів дисертаційних робіт екологічного спрямування за рівнем державно-управлінських впливів.

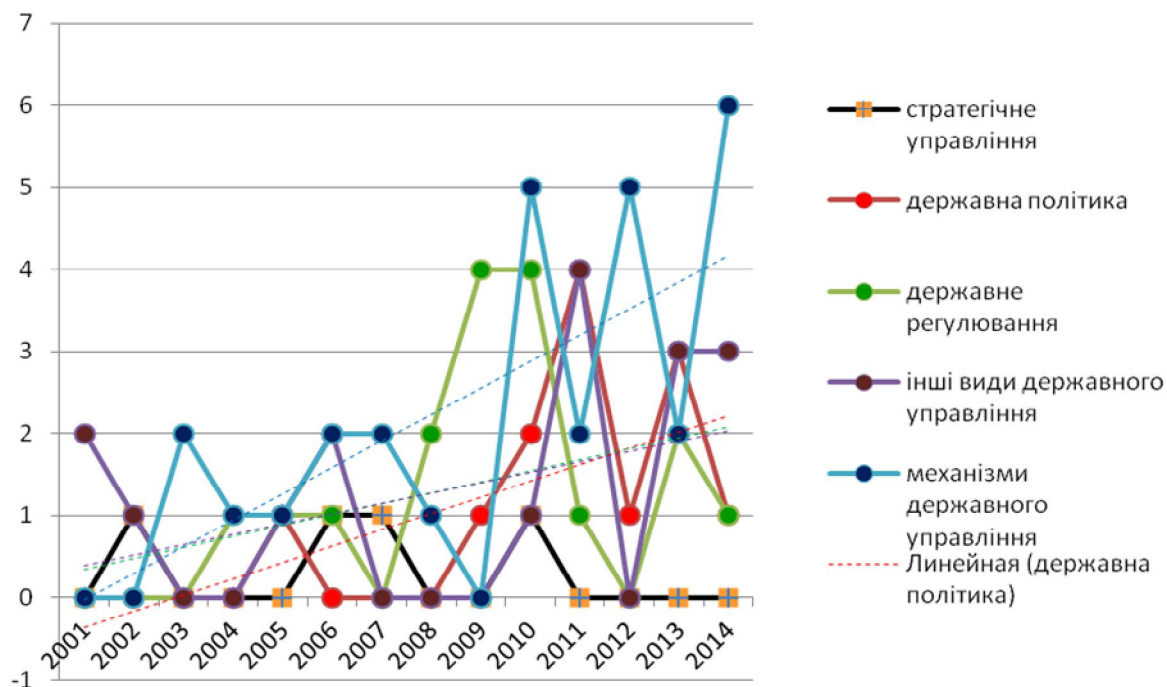

Рис. 1.17. Динаміка захистів дисертаційних робіт екологічного спрямування за рівнем державно-управлінських впливів.

Рис. 1.17 також пояснює, чому були введені лінії тренду. Цей рисунок теж перевантажений графічною інформацією. Він важко сприймається для аналізу. Але введення ліній тренду дає таку інформацію: найбільш стійко відбувається процес зростання захистів щодо механізмів державного управління; зростання захистів щодо державного регулювання та за іншими видами державного управління має однакову динаміку, оскільки їх лінії тренду фактично співпали; динаміка захистів щодо державної політики показує, що вона з 2012 року більша, ніж у державного регулювання та інших видів державного управління (окрім механізмів). Ще мало уваги приділяється стратегічному управлінню (всього 5%).

На рис. 1.18-1.22 наведено динаміку захистів дисертацій за кожним видом державно-управлінських впливів.

Рис. 1.18. Динаміка захистів дисертацій за державно-управлінським впливом «стратегічне управління».

Рис. 1.19. Динаміка захистів дисертацій за державно-управлінським впливом «державна політика».

Рис.1.20. Динаміка захистів дисертацій за державно-управлінським впливом «державне регулювання».

Рис. 1.21. Динаміка захистів дисертацій за державно-управлінським впливом «інші види державного управління».

Рис. 1.22. Динаміка захистів дисертацій за державно-управлінським впливом «механізми державного управління».

Загальна статистика, статистика захистів та розподіл дисертаційних робіт екологічного спрямування за рівнем установ, де відбувалися захисти дисертацій, де відбувалися їх захисти, наведена у Табл. 1.5, рис. 1.23, а динаміка – на рис. 1.24.

Таблиця 1.5.

Статистика захистів дисертаційних робіт з державного управління екологічного спрямування за рівнем установ, де відбувалися захисти дисертацій

Організація, місце захисту	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
НАДУ	1	1	1	0	2	0	0	1	1	5	1	1	1	2
ДонДУ	1	1	1	2	1	2	2	1	1	3	1	0	2	2
ХарДУ	0	0	0	0	1	3	1	0	0	0	1	0	0	0
ЛРІДУ	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0
КПУ	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3	2	1	1	2
РВПС	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	0	0
ОРІДУ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	2
АМУ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	0
ЧДУ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2	1
ІФНІНГ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
ДРІДУ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0
НУВГП	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Всього	2	2	2	2	4	6	3	3	5	13	11	6	10	11

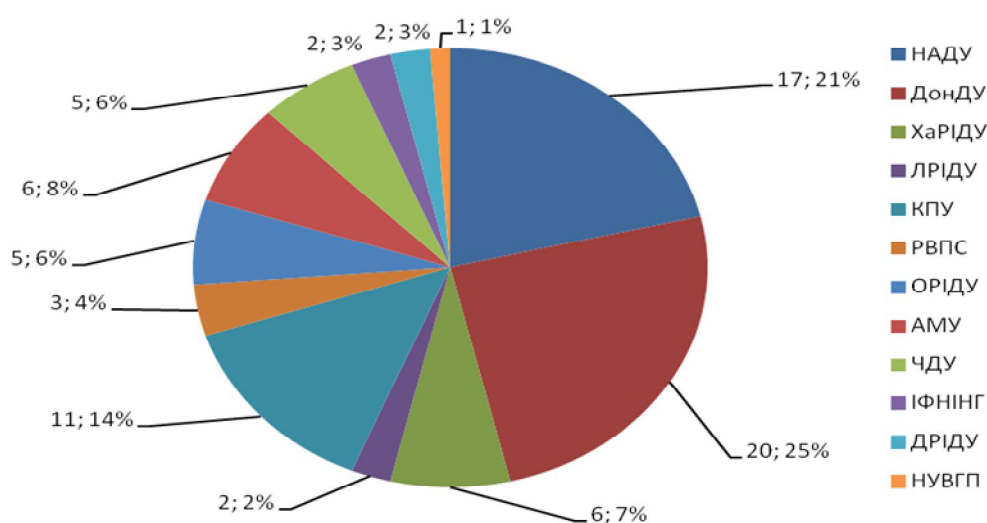

Рис. 1.23. Розподіл захистів робіт екологічного спрямування за рівнем установ, де відбувалися захисти дисертацій.

Як видно з Табл. 1.5 та рис. 1.23 найбільше захистів таких робіт відбулося у Донецькому державному університеті управління (25%), що, безумовно, пов'язано з промисловою специфікою відповідного регіону та найбільш складною екологічною ситуацією в ньому. На другому місці за захистами робіт екологічного спрямування розташована Національна академія державного управління при Президентові України (21%). На третьому місці – Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, що теж не випадково й пов'язане зі специфікою відповідного регіону.

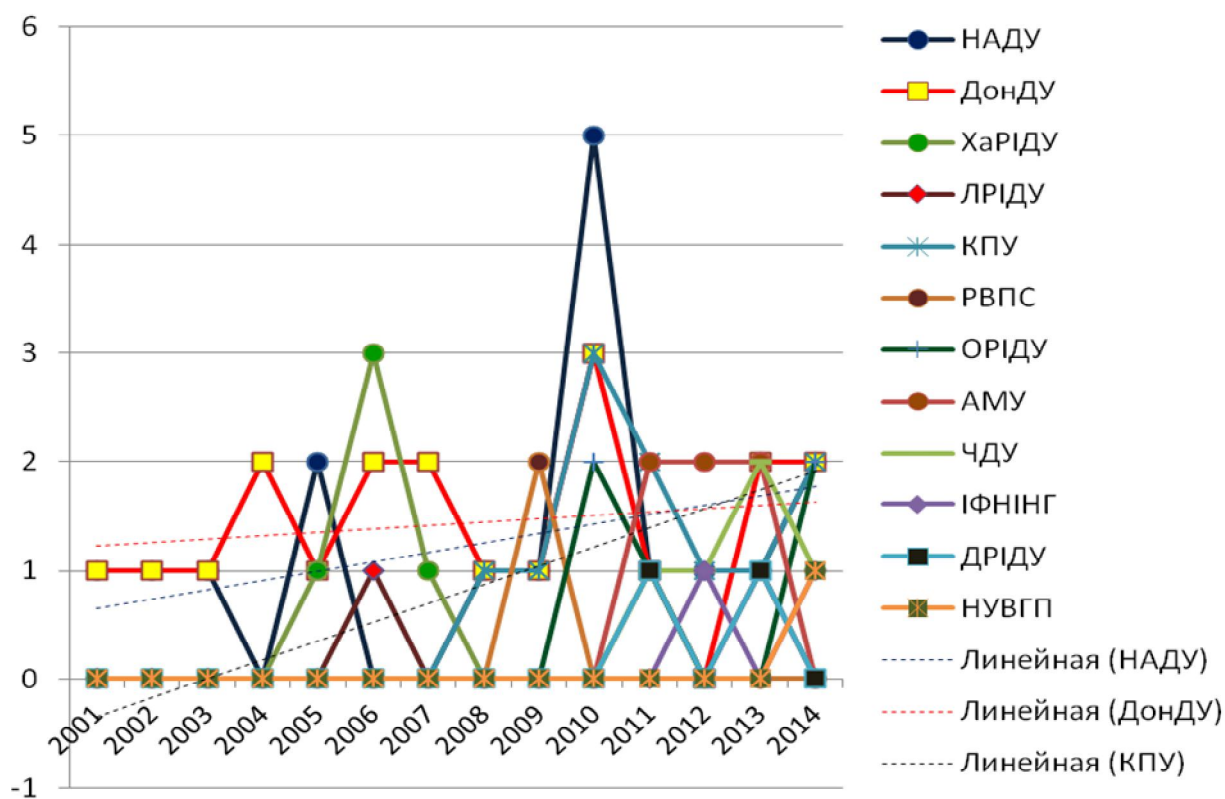

Рис. 1.24. Динаміка захистів дисертаційних робіт з державного управління екологічного спрямування за рівнем місць захисту.

На рис. 1.25-1.30 наведена динаміка захистів дисертацій по різних навчальних установах.

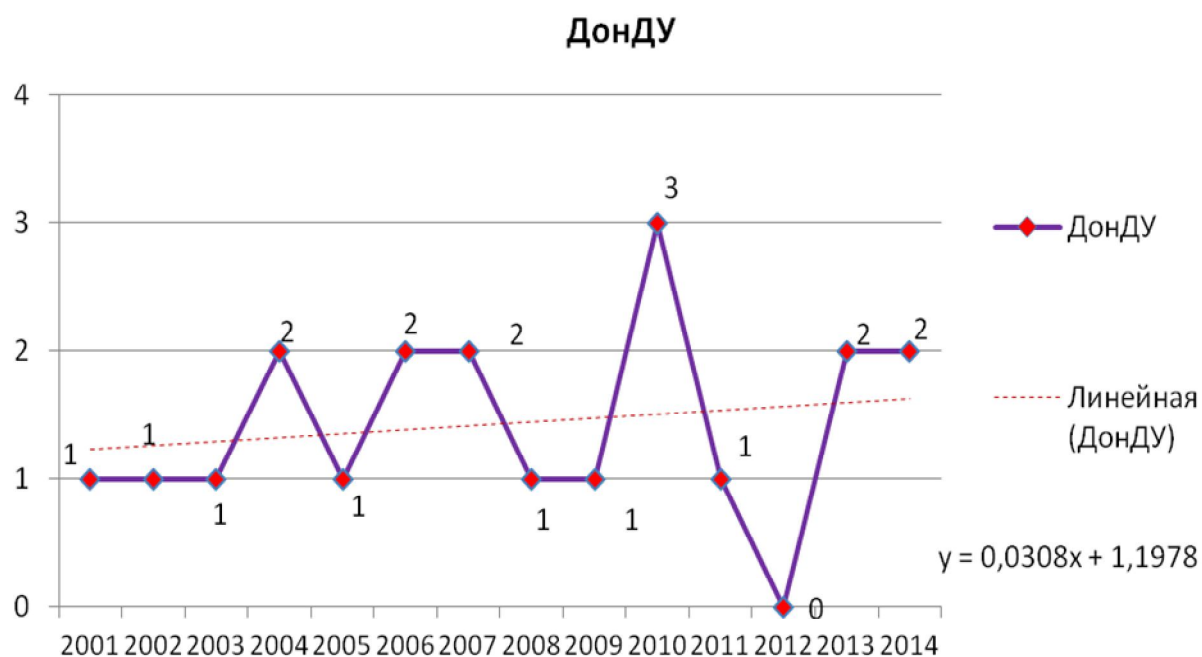

Рис. 1.25. Динаміка екоспрямованих захистів дисертацій в Донецькому державному університеті управління (ДонДУ).

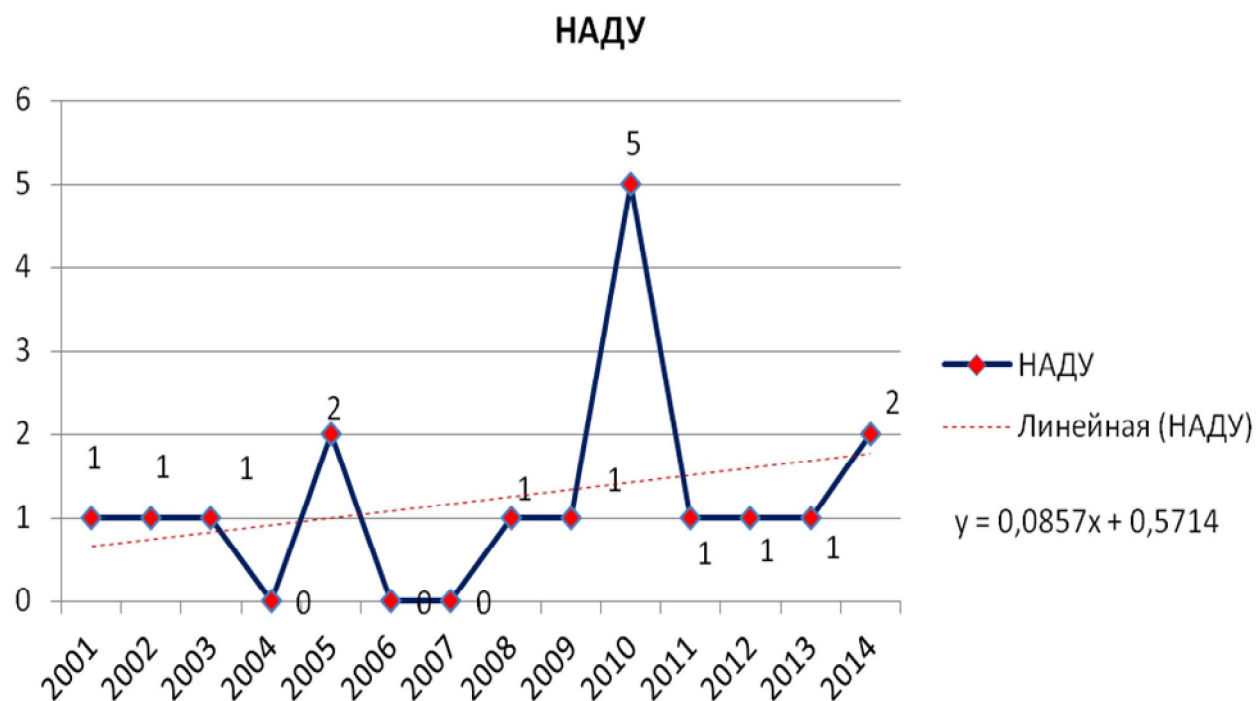

Рис. 1.26. Динаміка захистів екоспрямованих дисертацій в Національній академії державного управління при Президентові України (НАДУ).

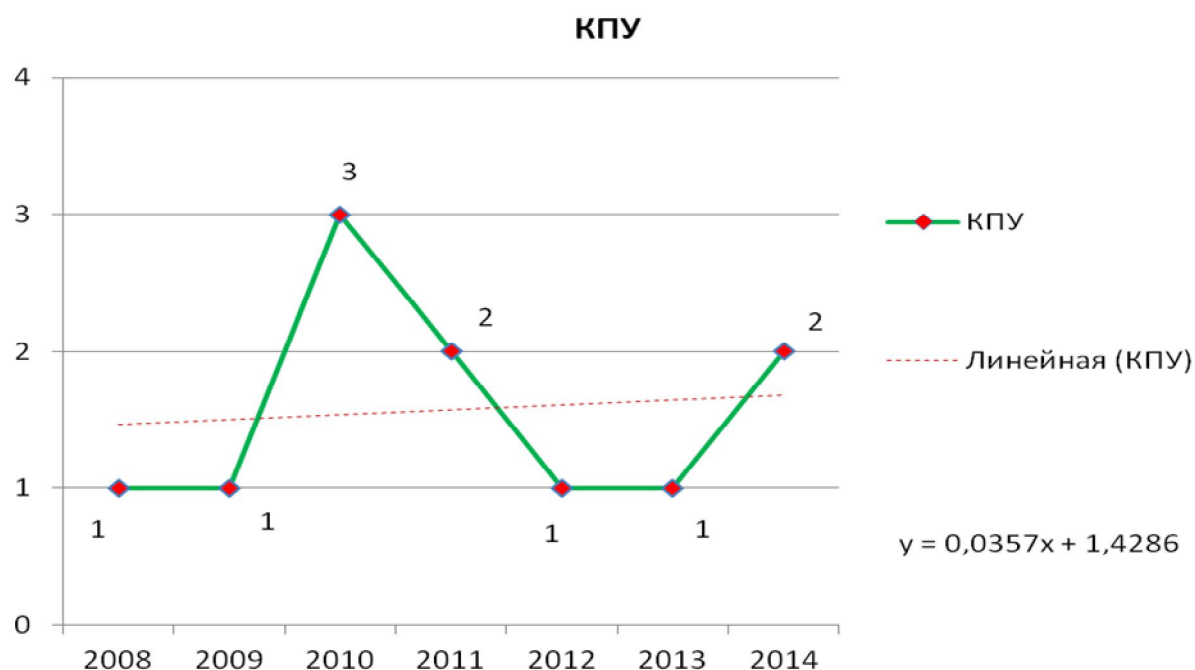

Рис. 1.27. Динаміка захистів екоспрямованих дисертацій в Класичному приватному університеті (КПУ, м. Запоріжжя).

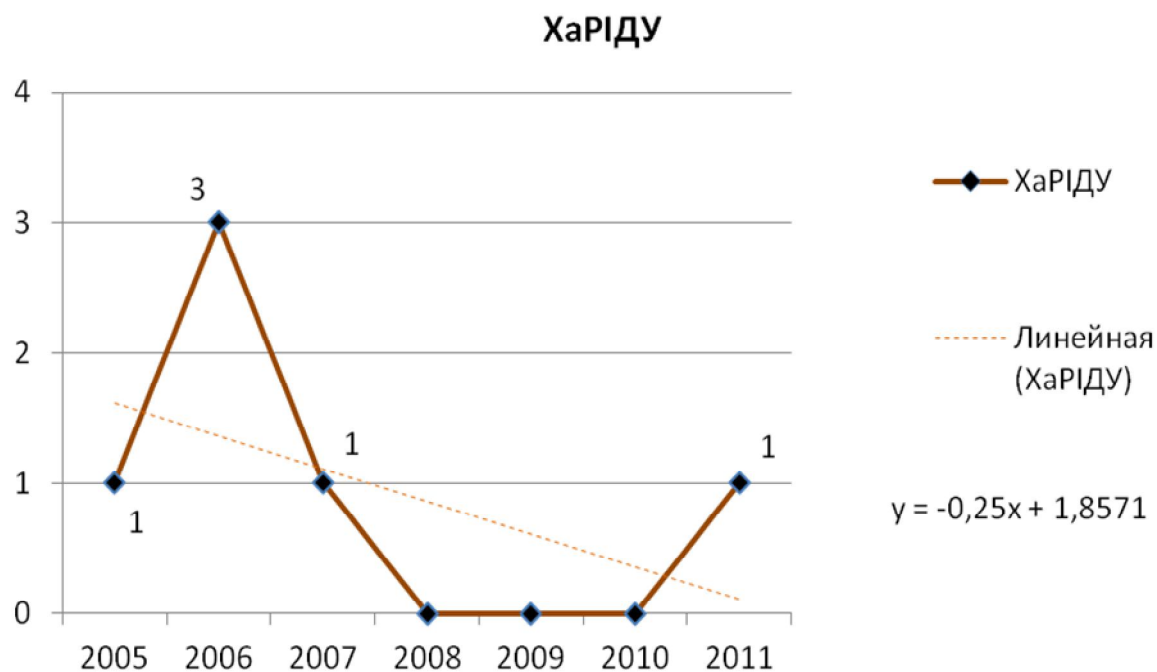

Рис. 1.28. Динаміка захистів екоспрямованих дисертацій в Харківському регіональному університеті Національної академії державного управління при Президентові України (ХарІДУ).

Рис. 1.29. Динаміка захистів екоспрямованих дисертацій в Академії муніципального управління (АМУ, м. Київ).

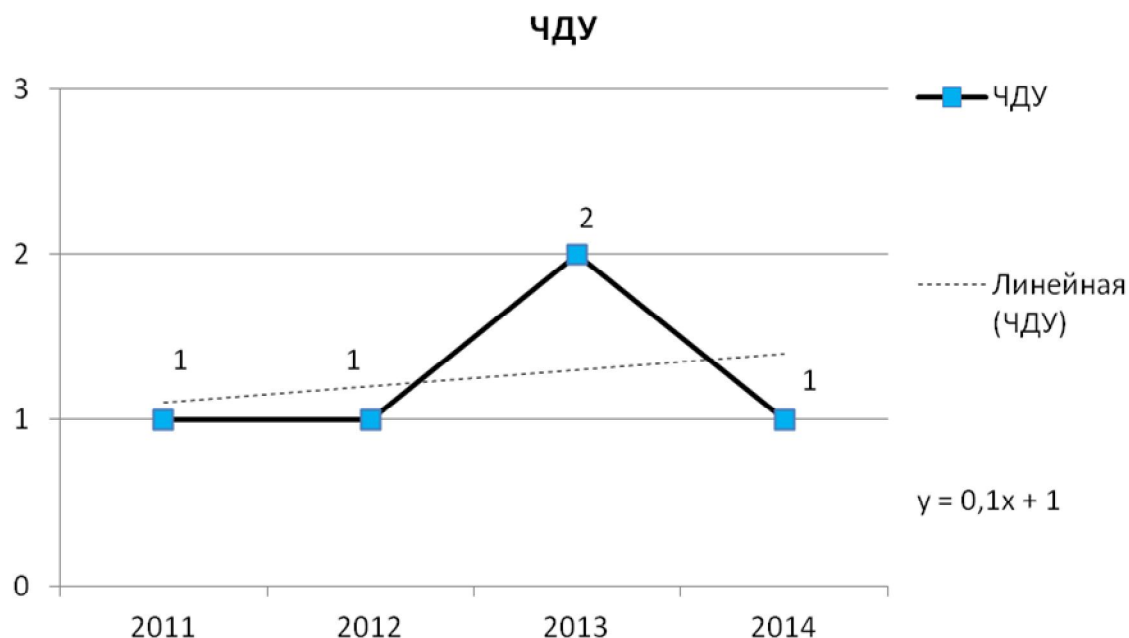

Рис. 1.30. Динаміка захистів екоспрямованих дисертацій в Чорноморському державному університеті імені Петра Могили (ЧДУ, м. Миколаїв).

Діаграму зв'язку досліджень за рівнем основних напрямів екологізації та за рівнем організацій, де відбувся захист, наведено на рис. 1.31-1.37.

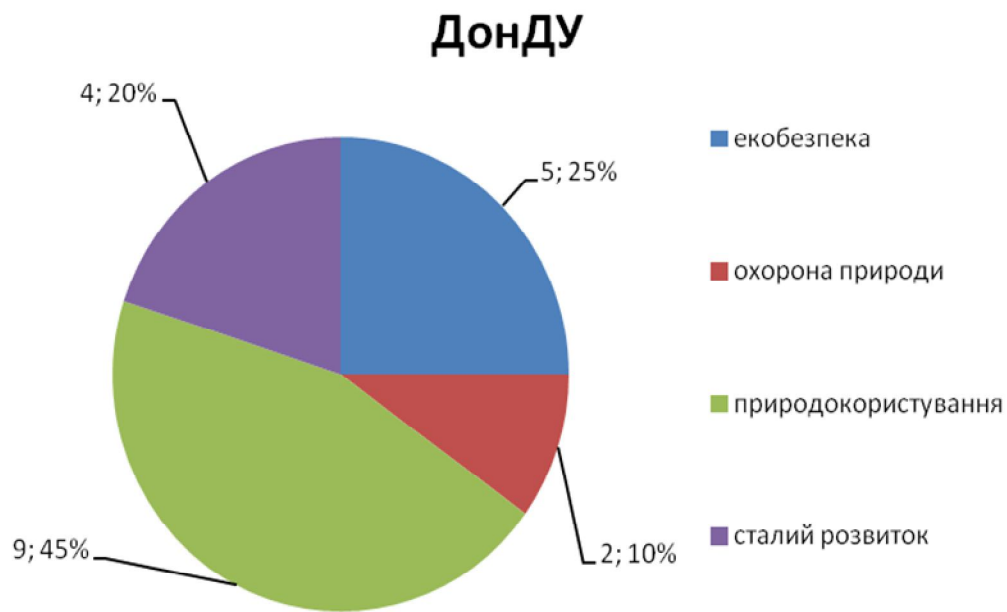

Рис. 1.31. Діаграма зв'язку досліджень за рівнем основних напрямів екологізації та за рівнем ДонДУ.

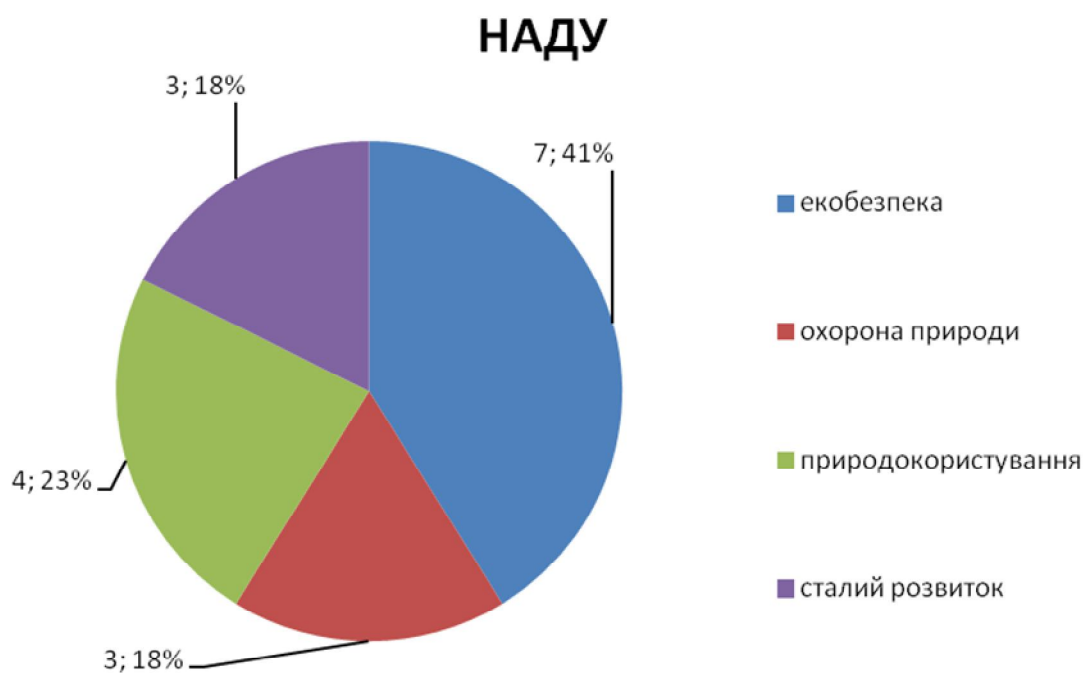

Рис. 1.32. Діаграма зв'язку досліджень за рівнем основних напрямів екологізації та за рівнем НАДУ.

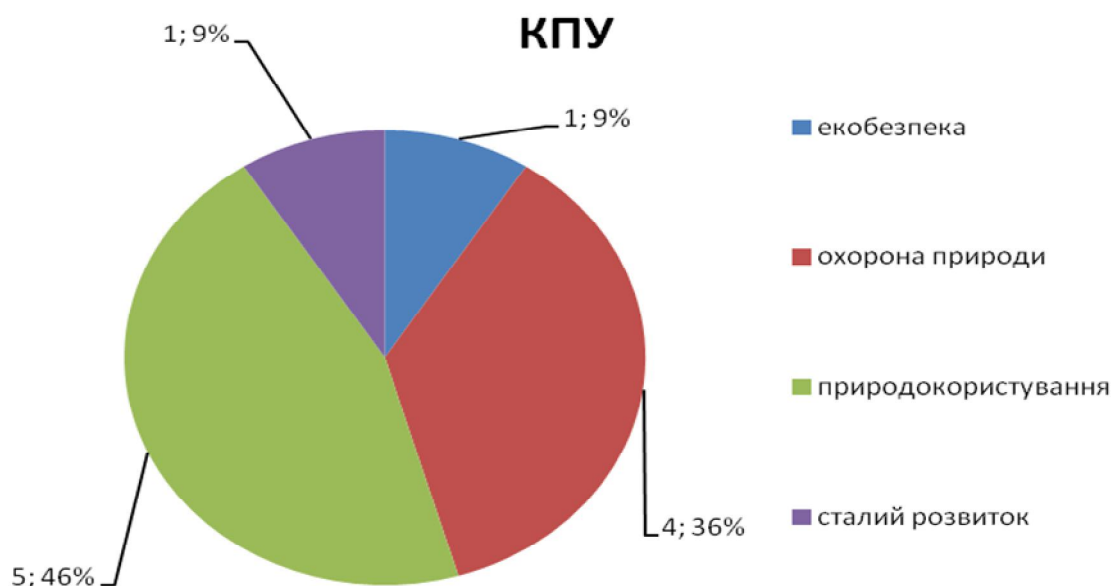

Рис. 1.33. Діаграма зв'язку досліджень за рівнем основних напрямів екологізації та за рівнем КПУ.

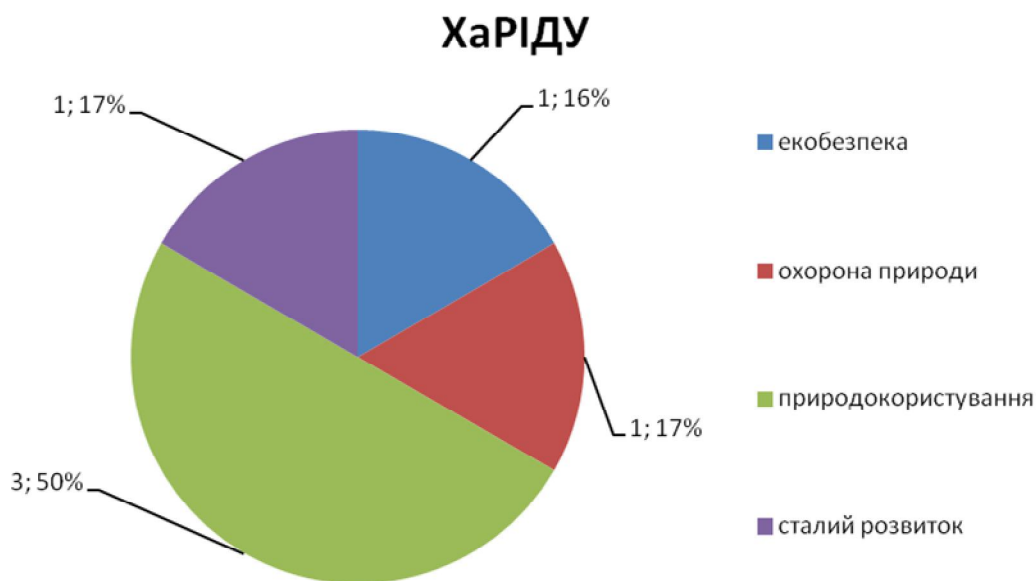

Рис. 1.34. Діаграма зв'язку досліджень за рівнем основних напрямів екологізації та за рівнем ХаРІДУ.

Як бачимо з наведених рисунків, найбільше захистів в ДонДУ, КПУ, ХаРІДУ та АМУ здійснено за напрямом екологізації «природокористування».

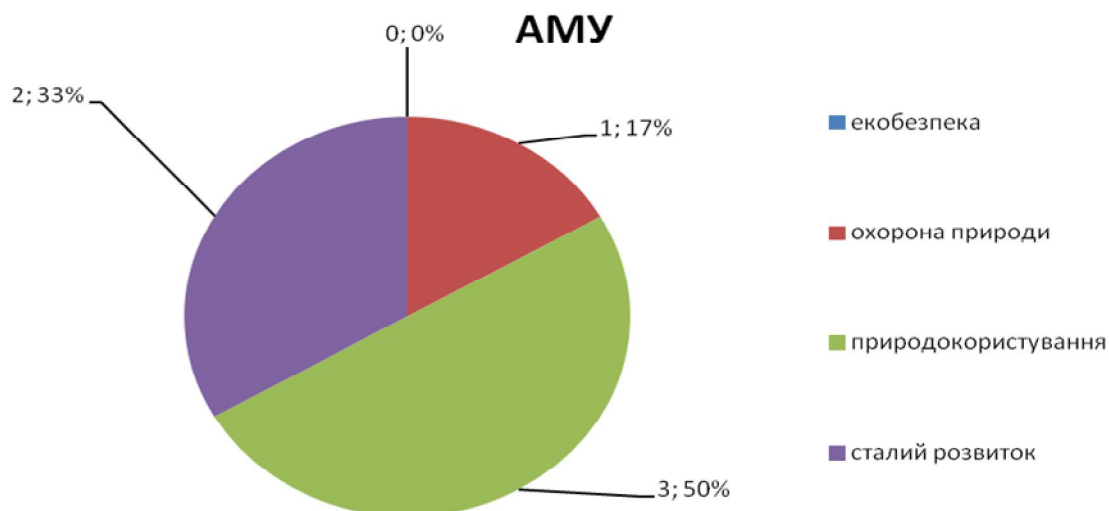

Рис. 1.35. Діаграма зв'язку досліджень за рівнем основних напрямів екологізації та за рівнем АМУ.

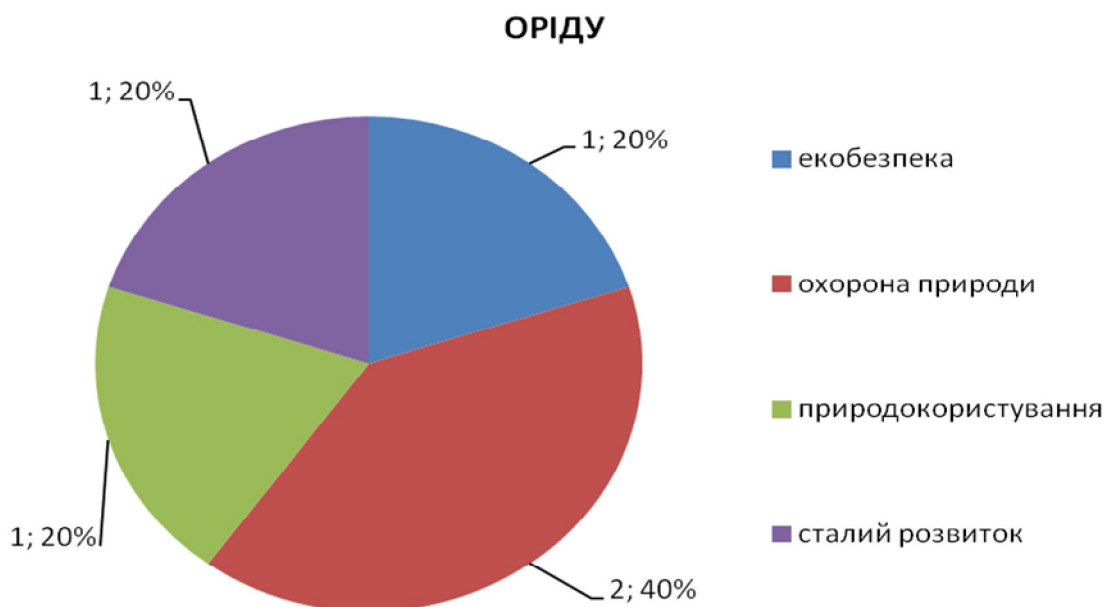

Рис. 1.36. Діаграма зв'язку досліджень за рівнем основних напрямів екологізації та за рівнем ОРІДУ.

В ОРІДУ, КПУ та особливо в ЧДУ більшість захистів дисертацій відбулося за напрямом екологізації «охорона навколишнього середовища».

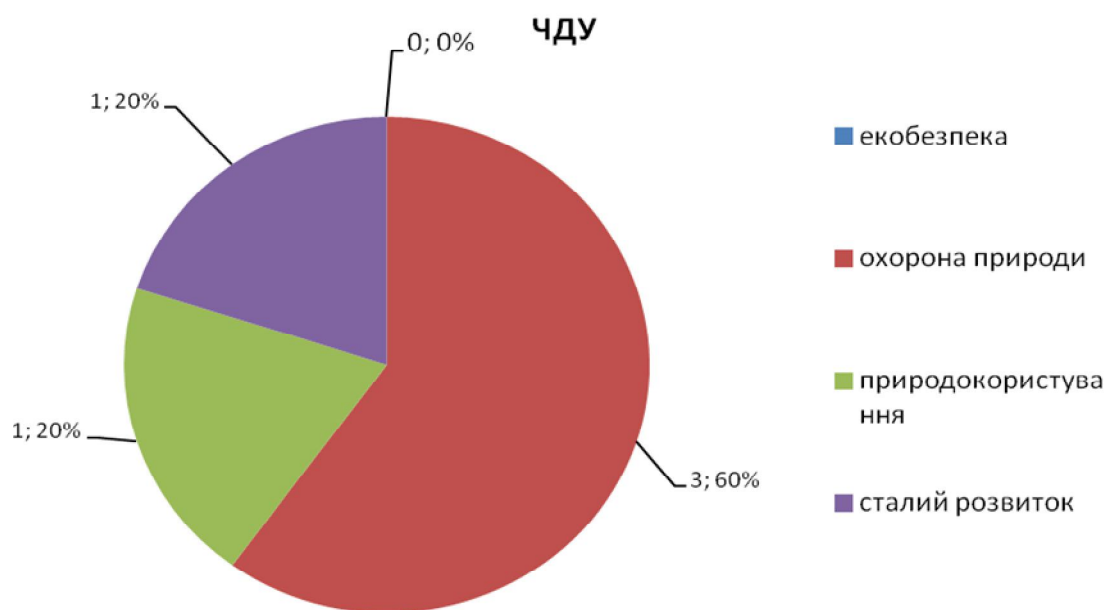

Рис. 1.37. Діаграма зв'язку досліджень за рівнем основних напрямів екологізації та за рівнем ЧДУ.

Загальна статистика, статистика захистів та розподіл вище зазначених дисертаційних робіт за рівнем наукових спеціальностей вітчизняної галузі науки «Державне управління» наведена у Табл. 1.6, рис.1.38, а динаміка – на рис.1.39.

Таблиця 1.6.

Статистка захистів дисертаційних робіт екологічного спрямування за науковими спеціальностями галузі науки «Державне управління»

Спеціальності	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
25.00.01	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
25.00.02	2	2	2	2	4	5	3	3	5	13	10	6	8	10
25.00.04	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	1
Всього	2	2	2	2	4	6	3	3	5	13	11	6	10	11

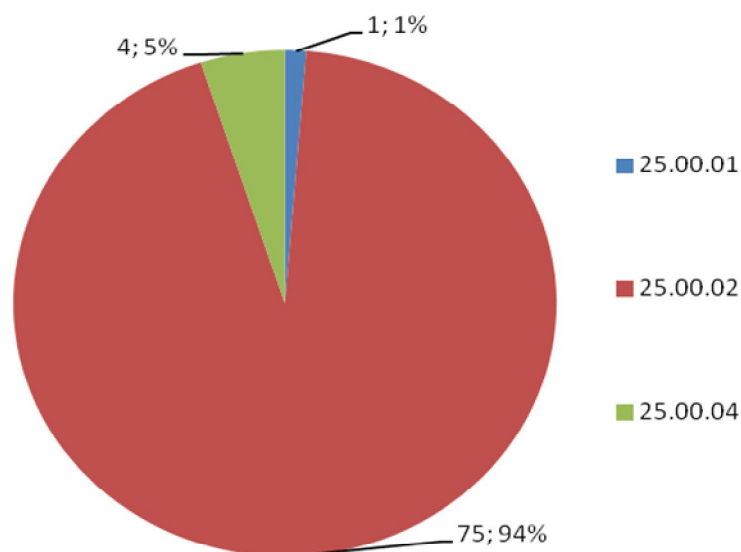

Рис. 1.38. Розподіл захистів дисертаційних робіт екологічного спрямування за науковими спеціальностями галузі науки «Державне управління».

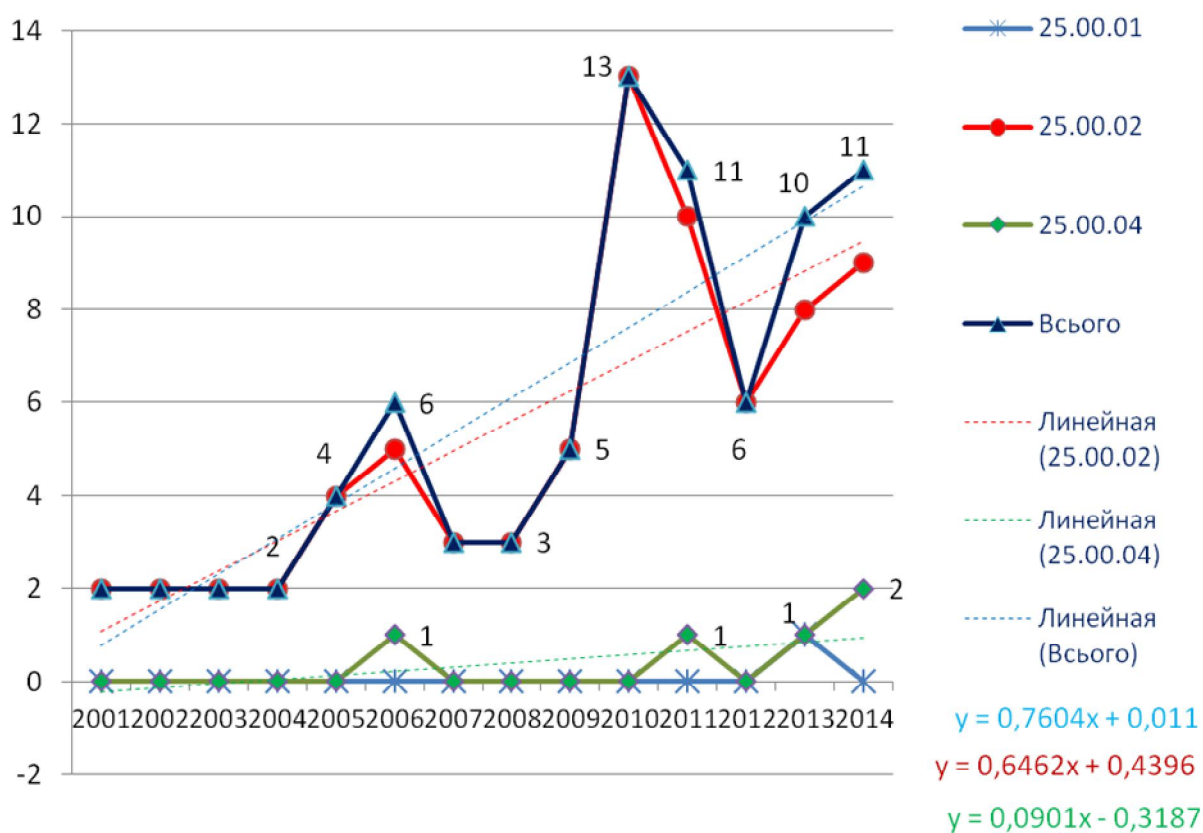

Рис. 1.39. Динаміка захистів дисертаційних робіт екологічного спрямування за спеціальностями галузі науки «Державне управління».

З рис. 1.38 та рис. 1.39 видно, що подавляючі більшість захистів дисертацій екологічного спрямування відбулася за науковою спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління (94%). 5% робіт захищені за спеціальністю 25.00.04 – місцеве самоврядування, ще одна робота (1%) захищена за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління.

Зовсім немає робіт екологічного спрямування, захищених за спеціальністю 25.00.03 – державна служба. Це насторожує, оскільки опосередковано вказує на не приділення належної уваги підготовці кадрового корпусу державної служби до екологізації державного управління.

1.4. Контент-аналіз сучасних вітчизняних дисертаційних досліджень з державного управління за основними напрямками екологізації

У попередньому підрозділі фактично здійснено кількісний аналіз сучасних вітчизняних дисертаційних досліджень з державного управління за основними³ напрямками екологізації, виходячи з наявного реєстру таких досліджень за час від створення галузі науки «Державне управління» (1997 – 2014 рр.). Він дозволив на основі використання кількісної інформації виділити певні тенденції та особливості у процесах захистів дисертацій. В той же час, осторонь цього аналізу залишилася якісний, тобто змістовний, сутнісний бік цих процесів. Саме йому присвячений даний підрозділ.

При проведенні контент-аналізу будемо дотримуватися виділених нами основних напрямів екологізації державного управління, серед яких: екологічна безпека, охорона навколишнього природного середовища, раціональне природо-користування, сталий розвиток.

Під поняттям «екологізація державного управління» ми далі розуміємо здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування керівних впливів щодо:

- забезпечення екологічної безпеки;
- охорони навколишнього природного середовища;
- раціонального природокористування;
- забезпечення сталого розвитку.

На рис. 1.40 наведено розподіл дисертаційних робіт з державного управління за рівнем основних напрямів екологізації за обраний термін дослідження.

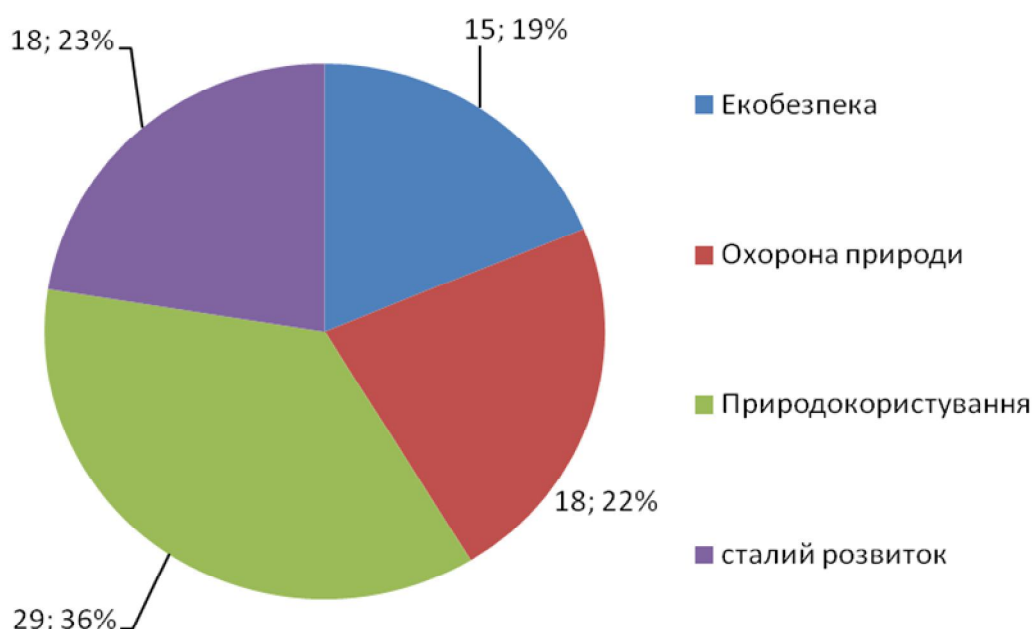

Рис. 1.40. Розподіл дисертаційних робіт з державного управління за рівнем основних напрямів екологізації.

Діаграму зв'язку досліджень за рівнем основних напрямів екологізації та за рівнем державно-управлінських впливів наведено на рис. 1.41.

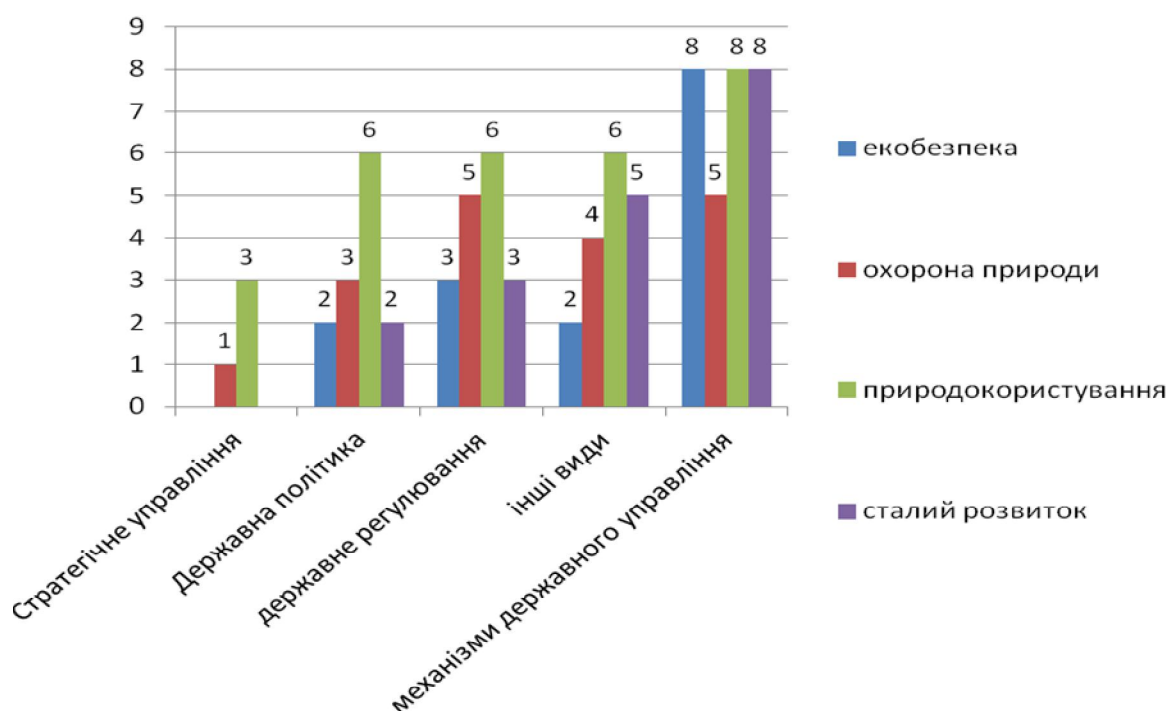

Рис. 1.41. Діаграма зв'язку досліджень за рівнем основних напрямів екологізації та за рівнем державно-управлінських впливів.

В основу методики викладення матеріалу нашого дослідження у даному підрозділі покладено якісний контент-аналіз захищених дисертацій за кожним з основних напрямів екологізації державного управління відповідно до обраної нами схеми, структурними елементами якої є державно-управлінські впливи, а саме: стратегічне управління; державна політика; державне регулювання; інші види державно-управлінських впливів; механізми державного управління.

На рис. 1.42 наведено розподіл захистів дисертацій, підготовлених за напрямом «екологічна безпека», здійснений за рівнем державно-управлінських впливів.

У напрямку «екологічна безпека» (прийняте скорочення на рисунках - екобезпека) були захищені 19 дисертацій, в т.ч. одна докторська та 18 кандидатських робіт.

За напрямом «екологічна безпека» за рівнем державно-управлінських впливів «стратегічне управління» за обраний період часу немає жодної захищеної дисертаційної роботи у галузі науки «Державне управління».

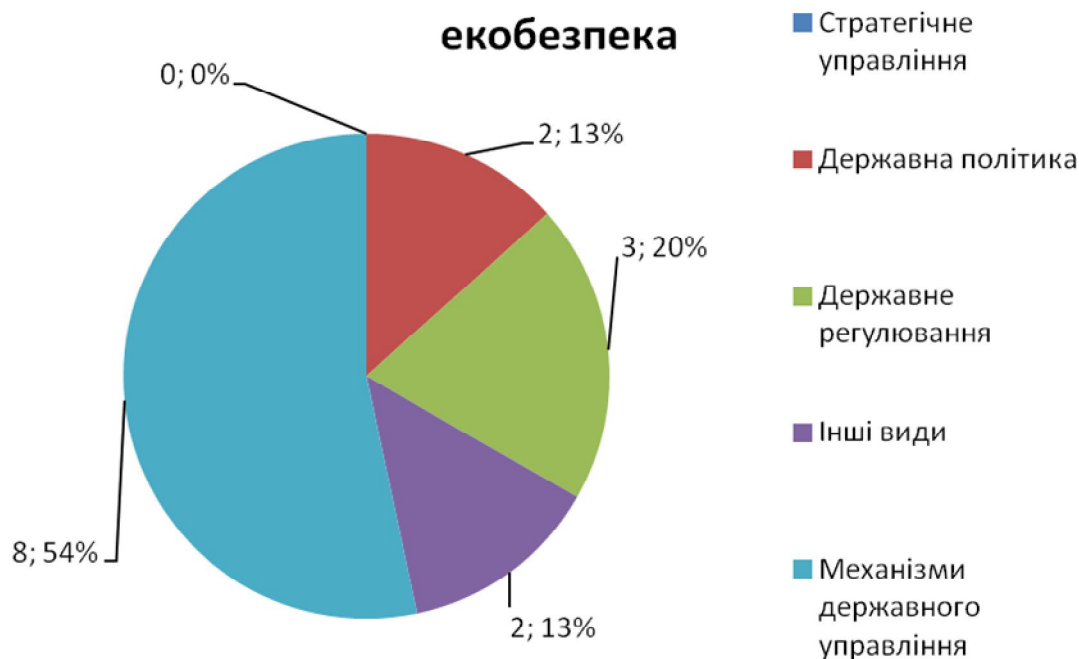

Рис.1.42. Розподіл захистів дисертацій за напрямом «екологічна безпека», здійснений за рівнем державно-управлінських впливів.

За напрямом «екологічна безпека» за рівнем державно-управлінських впливів «державна політика» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 2 дисертаційні роботи. Це кандидатські роботи П.І. Гамана за темою «Державна політика екологічнобезпечного розвитку економіки в трансформаційний період» (2005 рік) [32] та Р.В. Приходька за темою «Державна політика у сфері запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій на регіональному рівні» (2013 рік) [139].

За напрямом «екологічна безпека» за рівнем державно-управлінських впливів «державне регулювання» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 3 кандидатські дисертаційні роботи. Це кандидатські роботи І.М. Шпильового за темою «Державне регулювання у сфері природно-техногенної безпеки» (2008 рік) [209], Г.Г. Іщенка за темою «Механізми державного регулювання природно-техногенної безпеки великих міст» (2010 рік) [83] та П.О. Фесянова за темою «Державне регулювання екологічної безпеки на рівні регіону» (2013 рік) [200].

За напрямом «екологічна безпека» за рівнем державно-управлінських впливів «інші види державного управління» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 2 дисертаційні роботи. Це кандидатські роботи Ю.С. Ковалевської за темою «Державне управління процесами забезпечення екологічної безпеки в Україні» (2010 рік) [85] та І.І. Грищенко за темою «Удосконалення державного управління станом навколишнього середовища в екокризовому регіоні» (2011 рік) [39].

За напрямом «екологічна безпека» за рівнем державно-управлінських впливів «механізми державного управління» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 8 дисертаційних робіт. Це докторська робота С. Марової на тему «Механізми державного управління безпекою життєдіяльності населення техногенних регіонів» [107], а також кандидатські роботи Л.В. Панжар за темою «Державний механізм управління екологічними ризиками в регіоні» (2003 рік) [133], О.О. Труша за темою «Структурно-функціональне забезпечення територіального управління попередженням та ліквідацією надзвичайних ситуацій (на прикладі Управління пожежної безпеки у Харківській області)» (2003 рік) [193], О.В. Ключа за темою «Механізми формування водоефективної політики з урахуванням вимог екологічної безпеки» (2010 рік) [84], О.К. Чеботарьової за темою «Механізми державного управління земельними ресурсами великого промислового міста» (2011 рік) [205], С.М. Колесникова за темою «Механізми державного управління викидами парникових газів в атмосферу» (2013 рік) [92], В.М. Михайлова за темою «Взаємодія органів місцевого самоврядування з органами державної влади у сфері запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій» (2013 рік) [113], В.В. Федорчака за темою «Механізми розвитку системи екологічної безпеки на регіональному рівні» (2013 рік) [199].

На рис. 1.43 наведено розподіл захистів дисертацій, підготовлених за напрямом «охорона навколишнього природного

середовища», здійснений за рівнем державно-управлінських впливів.

У напрямку «охорона навколишнього природного середовища» (нами прийняте скорочення на рисунках як «охорона природи») були захищені 18 дисертацій, в т.ч. 3 докторські та 15 кандидатських робіт.

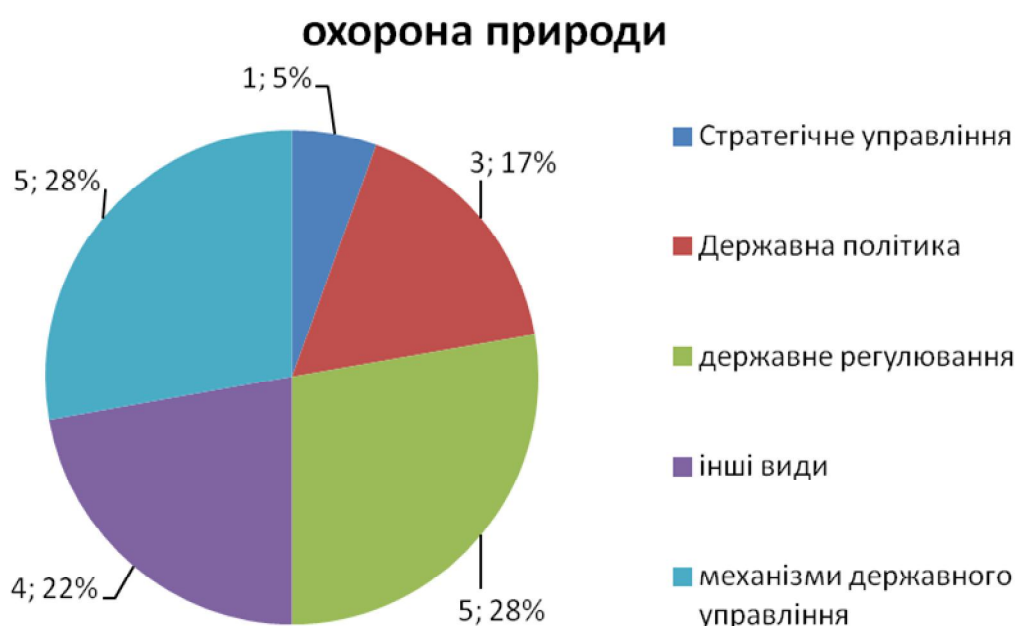

Рис. 1.43. Розподіл захистів дисертацій, підготовлених за напрямом «охорона навколишнього природного середовища» за рівнем державно-управлінських впливів.

За напрямом «охорона навколишнього природного середовища» за рівнем державно-управлінських впливів «стратегічне управління» за обраний період часу підготовлена одна дисертаційна робота у галузі науки «Державне управління». Це кандидатська дисертація В.О. Мартиненка за темою «Стратегія реформування системи охорони природного середовища в трансформаційному суспільстві: регіональний аспект» (2007 рік) [108].

За напрямом «охорона навколишнього природного середовища» за рівнем державно-управлінських впливів

«державна політика» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 3 дисертаційні роботи. Це кандидатські роботи В.Ю. Крука за темою «Механізми реалізації державної екологічної політики в аспекті охорони довкілля на регіональному рівні» (2010 рік) [97], Д.О. Ветвицького за темою «Розвиток державної екологічної політики України в умовах глобалізації» (2011 рік) [26] та О.В. Проніної за темою «Державна політика охорони навколишнього середовища в Україні» (2011 рік) [164].

За напрямом «охорона навколишнього природного середовища» за рівнем державно-управлінських впливів «державне регулювання» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 5 дисертаційних робіт. Це докторська робота, захищена П.І. Гаманом за темою «Державне регулювання розвитку рекреаційної сфери Карпатського регіону України» (2009 рік) [33], а також кандидатські дисертації, підготовлені відповідно В.М. Дмитренко за темою «Державне регулювання регіонального рекреаційно-туристичного комплексу» (2008 рік) [61], О.О. Даниляком за темою «Державне регулювання розвитку природно-заповідної справи» (2010 рік) [44], Н.В. Яцук за темою «Державне регулювання рекреаційної сфери України» (2010 рік) [214] та Р.В. Поворозником за темою «Механізми державного регулювання еколого-економічного розвитку регіонів України» (2014 рік) [136].

За напрямом «охорона навколишнього природного середовища» за рівнем державно-управлінських впливів «інші види державного управління» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 4 дисертаційні роботи. Це докторська робота, захищена О.С. Шапталом за темою «Державне управління сферою рекреаційного обслуговування в Автономній Республіці Крим в умовах ринкових відносин» (2005 рік) [207], а також кандидатські дисертації, підготовлені відповідно М.М. Шафоростовою за темою «Удосконалення державного управління поведінням з відходами на основі розвитку функцій

екологічного аудита» (2006 рік) [208], М.М. Маріновим за темою «Розвиток системи державного управління туристично-рекреаційним комплексом України на регіональному рівні» (2012 рік) [106] та О.В. Олефіренко за темою «Удосконалення державного екологічного управління: досвід Європейського союзу для України» (2013 рік) [130].

За напрямом «охорона навколишнього природного середовища» за рівнем державно-управлінських впливів «механізми державного управління» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 5 дисертаційних робіт. Це докторська робота, захищена О.Я. Лазором за темою «Адміністративно-правові засади державного управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні» (2005 рік) [98], а також кандидатські дисертації, підготовлені відповідно Г.О. Крапівіною за темою «Механізми прийняття рішень органами державного управління з розвитку туристсько-рекреаційних територій» (2008 рік) [95], В.В. Акуловим-Муратовим за темою «Удосконалення механізмів державного управління та контролю в сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів в Донецькій області» (2010 рік) [1], М.П. Бизовою за темою «Вдосконалення механізмів державного управління лісовим господарством (на матеріалах Півдня України)» (2010 рік) [16] та О.Д. Настечко за темою «Правовий механізм прийняття державно-управлінських рішень в екологічній сфері» (2012 рік) [124].

У напрямку «раціональне природокористування» (нами прийняте скорочення на рисунках як «природокористування») були захищені 29 дисертацій, в т.ч. дві докторські та 27 кандидатських робіт.

За напрямом «раціональне природокористування» за рівнем державно-управлінських впливів «стратегічне управління» за обраний період часу захищені три кандидатські дисертаційні роботи у галузі науки «Державне управління». Серед них маємо дисертації А.М. Близнюка за темою «Стратегія формування індустрії переробки відходів в управлінні екокризовими

промисловими регіонами» (2002 рік) [17], О.П. Охрія за темою «Комплексна стратегія землекористування адміністративно-територіального утворення» (2006 рік) [132] та В.І. Демченка на тему «Державна стратегія управління процесами природокористування приморських регіонів» (2010 рік) [45].

Рис 1.44. Розподіл захистів дисертацій за напрямом «раціональне природокористування» за рівнем державно-управлінських впливів.

На рис. 1.44 наведено розподіл захистів дисертацій, підготовлених за напрямом «раціональне природокористування», здійснений за рівнем державно-управлінських впливів.

За напрямом «охорона навколишнього природного середовища» за рівнем державно-управлінських впливів «державна політика» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 6 дисертаційних робіт. Це докторська робота, захищена Н.А. Малиш за темою «Макроекономічний механізм формування та реалізації державної екологічної політики України» (2012 рік) [104], а також кандидатські дисертації, підготовлені відповідно Е.І. Салієвим за темою «Механізми реалізації державної політики у сфері водопостачання в АРК» (2009 рік) [178], Ю.Б. Ільченком за темою «Формування державної екологічної політики в системі природокористування України» (2011 рік) [82], Т.П. Козаченко за темою «Механізми реалізації державної політики у сфері

поводження з твердими побутовими відходами» (2011 рік) [91], О.В. Берюхом за темою «Формування державної політики у сфері поводження з відходами виробництва та споживання» (2013 рік) [15] та В.В. Кошинцем за темою «Механізми реалізації державної політики використання і розвитку ресурсного потенціалу регіонів України» (2012 рік) [94].

За напрямом «раціональне природокористування» за рівнем державно-управлінських впливів «державне регулювання» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 6 кандидатських робіт. Серед них роботи, захищені С.О. Линником за темою «Державне регулювання природокористування на регіональному рівні» (2006 рік) [99], Т.І. Грушевою за темою «Державні механізми економіко-правового регулювання природокористування» (2009 рік) [40], О.Є. Євграфовим за темою «Державне регулювання раціонального використання земельних ресурсів України в умовах проведення земельної реформи» (2009 рік) [68], Ю.В. Деркачем за темою «Механізми державного регулювання розвитку санаторно-курортного потенціалу Прикарпатського регіону України (організаційно-правові засади)» (2010 рік) [58], О.П. Савостою за темою «Державне регулювання розвитку курортів в Україні» (2011 рік) [172] та В.І. Цьвоком за темою «Державне регулювання використання ресурсного потенціалу промисловості в умовах макроекономічної нестабільності» (2013 рік) [204].

За напрямом «раціональне природокористування» за рівнем державно-управлінських впливів «інші види державного управління» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 6 дисертаційних робіт. Серед них одна докторська робота О.Г. Мордвинова за темою «Державне управління аграрним природокористуванням України в умовах ринкової трансформації» (2001 рік) [120] та такі кандидатські дисертації: І.Ю. Пелюгіної за темою «Підвищення ефективності регіонального управління у сфері використання відходів виробництва» (2001 рік) [134], О.П. Ботезата за темою «Державне

управління використанням земельних ресурсів України» (2011 рік) [20], В.М. Коваленка за темою «Державне управління розвитком земельних відносин в Україні» (2013 рік) [88], Л.М. Макєєвої за темою «Державне управління використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення України» (2013 рік) [103] та О.Я. Тібекіна за темою «Державне управління соціально-екологічною відповідальністю за природокористування» (2013 рік) [191].

За напрямом «раціональне природокористування» за рівнем державно-управлінських впливів «механізми державного управління» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 8 кандидатських дисертаційних робіт. Серед них роботи: Т.В. Мірошніченко за темою «Ринкова трансформація організаційних форм державного управління системою водокористування» (2004 рік) [118], І.І. Ляшко за темою «Механізм державного управління вторинними сировинними ресурсами» (2006 рік) [101], В.Ю. Пересоляка за темою «Формування механізму державного управління земельними ресурсами населених пунктів» (2006 рік) [135], Н.В. Маєвської за темою «Механізми державного управління екологізацією надрокористування у вугільній промисловості України» (2007 рік) [102], С.Є. Стародубцева за темою «Механізми державного управління природокористуванням урбанізованих територій на інноваційній основі» (2011 рік) [188], В.Г. Ковальова за темою «Удосконалення механізму державного управління земельними ресурсами в Україні» (2012 рік) [89], М.Р. Ковальського за темою «Удосконалення механізму державного управління земельними ресурсами в Україні» (2012 рік) [90] та І.П. Яцук за темою «Формування ефективних механізмів державного управління земельно-майновим комплексом України» (2012 рік) [213].

На рис. 1.45 наведено розподіл захистів дисертацій, підготовлених за напрямом «сталий розвиток», здійснений за рівнем державно-управлінських впливів.

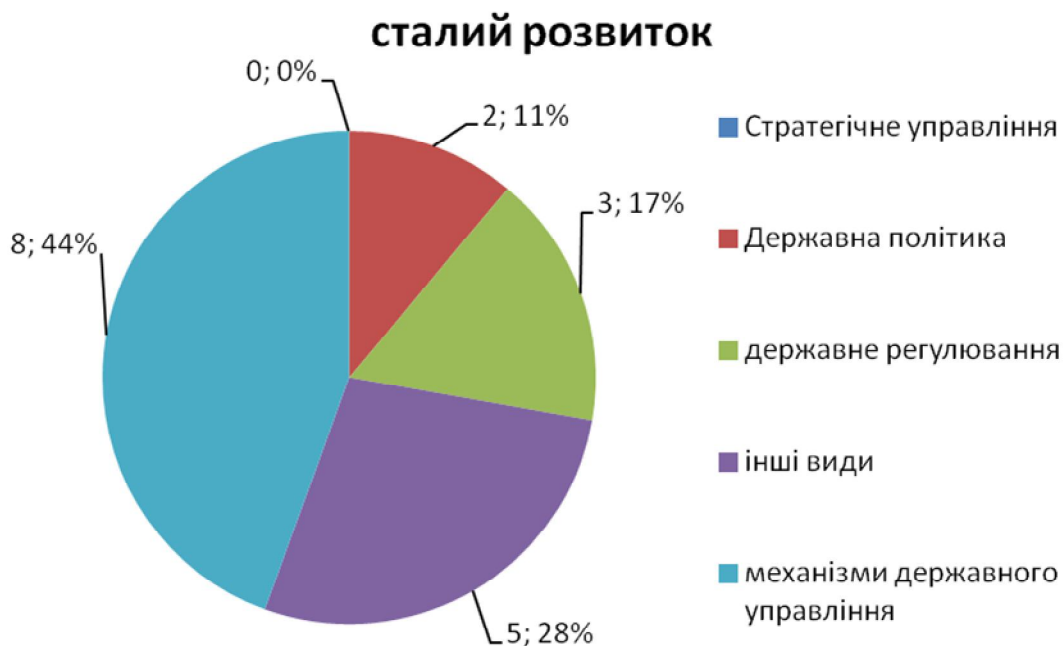

Рис.1.45. Розподіл захистів дисертацій, підготовлених за напрямом «сталий розвиток» за рівнем державно-управлінських впливів.

У напрямку «сталий розвиток» (на рисунках означений нами без скорочення) були захищені 18 дисертацій, в т.ч. 5 докторських та 13 кандидатських робіт. За напрямом «сталий розвиток» за рівнем державно-управлінських впливів «стратегічне управління» за обраний період часу немає жодної захищеної дисертаційної роботи у галузі науки «Державне управління». За напрямом «сталий розвиток» за рівнем державно-управлінських впливів «державна політика» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 2 дисертаційні роботи.

Серед них маємо докторську дисертацію А.В. Антонова за темою «Формування державної політики сталого соціально-економічного розвитку сільських територій як умова зростання якості життя сільського населення» (2013 рік) [6] та кандидатську дисертацію В.О. Мариненка за темою «Екологічна політика органів місцевої влади великих міст України» (2010 рік) [105].

За напрямом «сталий розвиток» за рівнем державно-

управлінських впливів «державне регулювання» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 3 кандидатські дисертаційні роботи. Це дисертації В.Є. Українського за темою «Державне регулювання діяльності підприємств згідно з соціально-екологічною концепцією управління» (2004 рік) [197], В.Ю. Беганської за темою «Державне регулювання та цільове програмування сталого соціального розвитку в регіоні» (2005 рік) [14] та І.А. Гриджук за темою «Державне регулювання сталого розвитку регіону» (2009 рік) [38].

За напрямом «сталий розвиток» за рівнем державно-управлінських впливів «інші види державного управління» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 5 дисертаційних робіт. Серед них дві докторські роботи, а саме: О.Г. Осауленка за темою «Моделювання та управління сталим соціально-економічним розвитком» (2002 рік) [131] та Т.В.Іванової за темою «Державне управління еколого-економічною безпекою як умова сталого розвитку» (2011 рік) [81]. Також підготовлені 3 кандидатські роботи: Ю.В. Боковикової за темою «Державне управління використанням мінерально-сировинних ресурсів України» (2006 рік) [19], Н.М. Скрипченко за темою «Організаційно-інструментальне забезпечення управління стійким розвитком адміністративних районів» (2011 рік) [183] та С.С. Полюшкина за темою «Управління сталим розвитком мегаполіса» (2013 рік) [138].

За напрямом «сталий розвиток» за рівнем державно-управлінських впливів «механізми державного управління» у галузі науки «Державне управління» за обраний період часу захищені 8 дисертаційних робіт. Серед них дві докторські роботи, а саме: О.В. Долгальнової за темою «Теоретико-методологічні засади механізмів державного управління сталим розвитком підприємств малого бізнесу в Україні» (2007 рік) [62] та А.М. Балашова за темою «Формування механізмів державного управління сталим розвитком регіонів України» (2010 рік) [11]. Також підготовлені 6 кандидатських робіт: В.В. Замикули за

темою «Удосконалення механізмів державного управління сталим розвитком сільських територій» (2012 рік) [79], О.С. Лієва за темою «Формування механізму державного управління сталим екологічним розвитком регіону в системі регіонального природокористування» (2012 рік) [100], О.К. Гордєєва за темою «Механізми забезпечення сталого розвитку територіальної громади» (2014 рік) [36], А.О. Надежденко за темою «Механізми державного управління реалізацією екологічної політики сталого розвитку» (2014 рік) [122], О.В. Надоши за темою «Механізми оптимізації державного управління в умовах сталого розвитку» (2014 рік) [123] та А.І. Горецького за темою «Механізми державного управління розвитком рекреаційного туризму Карпатського регіону України» (2014 рік) [37].

Для зручності користування накопиченою базою інформації як довідковою її можна представити у форматі проблемно-орієнтованих поля (див. рис. 1.46) та простору екологізації державного управління.

	<i>Види управління</i>	Стратегічне управління	Державна політика	Державне регулювання	Інші види державного управління	Механізми державного управління
<i>Напрями екологізації</i>		СУ	ДП	ДР	ІУ	МУ
Екологічна безпека	Е	Е-СУ	Е-ДП	Е-ДР	Е-ІУ	Е-МУ
Охорона природного середовища	О	О-СУ	О-ДП	О-ДР	О-ІУ	О-МУ
Раціональне природокористування	Р	Р-СУ	Р-ДП	Р-ДР	Р-ІУ	Р-МУ
Сталий розвиток	С	С-СУ	С-ДП	С-ДР	С-ІУ	С-МУ

Рис. 1.46. Проблемно-орієнтоване поле екологізації державного управління.

Нами також запропоновано представлення простору екологізації державного управління у такому форматі: вісь X – напрями екологізації (екологічна безпека, охорона навколишнього природного середовища, раціональне природокористування, сталий розвиток); вісь Y – рівні адміністративно-територіального управління (країна, регіон, галузь, територія); вісь Z – види державно-управлінських впливів (стратегічне управління, державна політика, державне регулювання, інші види державно-управлінських впливів, механізми державного управління).

Це надає можливість швидко локалізувати блок пошуку інформації щодо захищених та/або таких дисертацій, що знаходяться у стадії підготовки, за схемою: напрям екологізації (вісь X) → рівень адміністративно-територіального управління (вісь Y) → рівень державно-управлінського впливу (вісь Z).

Таким чином спрощується виконання завдань експертизи дисертаційних робіт, а також проведення здобувачами аналізу робіт попередників. Формування блоків інформації має здійснюватися на системній основі з достатньою глибиною її представлення.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

2.1. Теоретичні та методологічні концепти, умови та тенденції екологізації державного управління

При визначенні теоретичних та методологічних концептів екологізації державного управління будемо виходити з віднесення до них будь-яких теоретичних та методологічних положень, що стосуються та/або сприяють процесам екологізації й на яких ґрунтуються у своїй діяльності як дослідники, так і практики у прагненні безпосереднього або опосередкованого збереження навколишнього природного середовища, раціонального природокористування та забезпечення екологічної безпеки.

Серед таких положень нами запропоновано наступні:

- теоретичні положення концептів екологізації державного управління відображують систему об'єктивних знань, зокрема закономірності, тенденції, теорії, постулати, аксіоми, доктрини, парадигми, класифікації тощо, що притаманні явищу та процесам екологізації;

- методологічні положення концептів екологізації державного управління надають способи побудови та використання (підходи, способи, методи, принципи тощо) системи накопичених знань щодо явища та процесів екологізації як на теоретичному (теоретико-методологічні положення), так і на практичному (практична методологія) рівнях;

- екологізацію державного управління слід розглядати три єдино як ціннісну категорію, явище та процес, що має місце у системі державного управління;

- екологізація державного управління як ціннісна категорія

передбачає визначення за нею однієї з провідних ролей в розвитку суспільства, надання їй найвищого пріоритету та приділення першочергової уваги;

– екологізація державного управління як явище характеризується її відображенням через «зовнішні властивості, процеси, зв'язки, які даються пізнанню безпосередньо в формах живого споглядання» за результатами природоохоронної, ресурсозбережувальної та екологобезпечної діяльності [211];

– екологізація державного управління як процес проявляється у послідовній зміні станів такого управління в часі, за якої спостерігається покращення всіх або частки екологічних показників. Це дозволяє розглядати її як прояв важливої екологічної функції суспільства, спрямованої на збереження довкілля шляхом певної державно-управлінської діяльності [165];

– екологізація є одним з основних принципів здійснення державного управління, сутність якого полягає у формуванні та реалізації державно-управлінських впливів на засадах збереження довкілля, ефективного природокористування та недопущення екологічної небезпеки;

– процеси екологізації державного управління є супутніми та невід'ємними складовими будь-яких державно-управлінських впливів;

– процеси екологізації державного управління мають враховувати специфіку державноуправлінської діяльності;

– процеси екологізації державного управління реалізуються в межах державно-управлінських циклів і відповідних державно-управлінських впливів одночасно з досягненням основних цілей такого управління, визначених на стратегічному та державно-політичному (тактичне та оперативне управління) рівнях, шляхом комплексного або вибіркового застосування необхідних механізмів екологізації державного управління;

– механізми екологізації державного управління (екологічні механізми державного управління) є різновидами практичних

засобів (важелів, інструментів, технологій) його реалізації, що надають державно-управлінським впливам екологічної дієвості, результативності та ефективності;

– механізми екологізації державного управління можна класифікувати за ознаками, як це показано на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Класифікаційні ознаки механізмів екологізації державного управління

Наведемо приклади можливої класифікації механізмів екологізації державного управління відповідно до ознак, зазначених на рис. 2.1. Зокрема за:

* основними напрямими екологізації (механізми забезпечення екологічної безпеки; механізми охорони навколишнього природного середовища; механізми раціонального природокористування; механізми сталого розвитку);

* складністю (комплексні та окремі механізми

екологізації);

- * рівнем державного управління (державні, регіональні, галузеві, територіальні механізми екологізації);

- * видами державно-управлінських впливів (механізми екологізації стратегічного управління; механізми екологізації державної політики; механізми екологізації державного регулювання; механізми екологізації державної підтримки; програмно-цільові механізми екологізації державного управління; механізми екологізації державного бюджету; механізми державного екологічного контролю, механізми державного екологічного моніторингу);

- * призначенням у державно-управлінському процесі (механізми екологізації діяльності у певній сфері чи галузі суспільства; механізми екологізації її управлінського супроводу; механізми екологізації її ресурсного супроводу, зокрема, механізми екологізації її фінансового супроводу, механізми екологізації її кадрового супроводу, механізми екологізації її інформаційного супроводу тощо).

Перелік наведених нами концептів екологізації державного управління є відкритою системою знань, яка може поповнюватися й далі, поглиблюючи та систематизуючи їх.

Найбільш доцільним шляхом такого поповнення, на нашу думку, є звернення до моделей державного управління та менеджменту.

Найпростішу модель державного управління (модель елементу системи державного управління) можна представити, виходячи з його сутності як керівних впливів органів державної влади на ту сферу суспільства, що віднесена до компетенції цих органів (див. рис. 2.2).

Керівні впливи органів державної влади представляють, фактично, прямий механізм державного управління, тобто від керівного органу до відповідної сфери суспільства.

Для виконання функції контролю у системах державного управління, як і в інших соціальних системах, передбачений

зворотний механізм, який реалізується шляхом моніторингу стану сфери суспільства для перевірки та оцінювання передбачених в ній змін внаслідок дії керівних впливів.

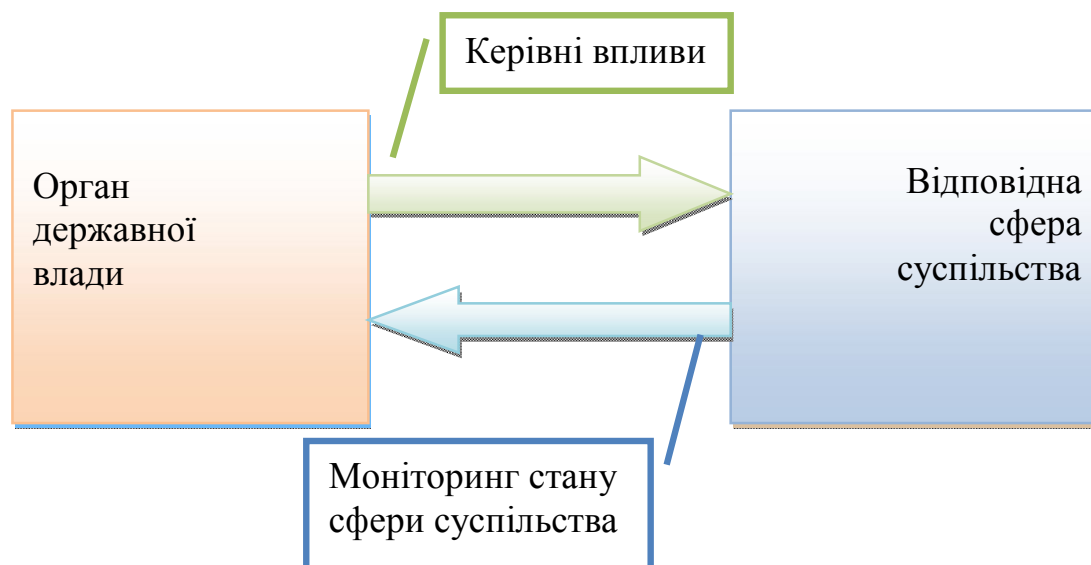

Рис. 2.2. Модель елементу системи державного управління

Управління у самому органі державної влади здійснюється шляхом застосування загальних функцій менеджменту, серед яких планування діяльності у обраній сфері суспільства, контроль досягнення передбачених цим плануванням результатів, організація роботи органу влади шляхом формування його певної структури та штату, розподілу завдань відповідно до запланованих дій, належне управління персоналом, прийняття управлінських рішень на етапах виконання всіх загальних функцій менеджменту у певній послідовності, інформаційно-комунікаційні дії для забезпечення корпоративної праці та необхідного інформаційного забезпечення, мотиваційне (стимулююче) забезпечення персоналу.

Певна сфера суспільства, обрана для управління, завжди має свою структурну, організаційну, функціональну та процесну складові, які піддаються керівним впливам й безпосередньо впливають на цілепокладання (перспективне, стратегічне, поточне) і цілереалізацію, на вибір планових та програмних заходів, на організацію моніторингу та контролю. При цьому ми

враховуємо, що для більшості сфер суспільства на рині керівних впливів застосовується функціональне, а на адміністративне управління.

Що дає нам наведена на рис. 2.2 модель елементу системи державного управління з позицій розуміння сутності та завдань екологізації державного управління.

Розглянемо різні типові варіанти.

По-перше, реалізується моніторинг (екологічний моніторинг) та контроль (екологічний контроль) за станом екологізації певної сфери суспільства. Оцінювання стану екологізації має здійснюватися за певними екологічними індикаторами та параметрами. Наприклад, стан екологізації технологій діяльності в обраній сфері, стан екологізації нормативно-правового забезпечення у цій сфері, стан екологізації робочих місць персоналу, стан екологізації місць відпочинку, стан екологічної підготовки та культури (гуманітарної екологізації) персоналу тощо. Наприклад, екологічний контроль транспортних засобів, насамперед викидів CO₂ в атмосферу, радіаційний контроль таких засобів та матеріальних засобів, що вивозяться за межі територій атомних електростанцій, Чорнобильської зони відчуження та обов'язкового відселення, контроль викидів металургійних, хімічних, нафтопереробних та багатьох інших виробництв, теплоенергетичних станцій тощо. На відміну від сфери економіки, де є такий макроекономічний показник як валовий національний дохід, у сфері екології поки не має єдиних макропоказників, оскільки не вдається поєднати в один макропоказник показники стану повітря, води та поверхні землі. Це ускладнює екологічний моніторинг, контроль, оцінювання.

По-друге, здійснюється реакція у виді формування (або коригування) та застосування керівних впливів відповідних органів державної влади на порушення екологічних норм та стандартів з метою їх ліквідації, упередження та недопущення у майбутньому. Насамперед, це слід зробити на нормативно-

правовому рівні державного регулювання (встановлення екологічних стандартів, обмежень, ліцензій, дозволів, заборон, розширення компетенцій та інше) та на організаційно-виробничому рівні (запровадження більш ефективних заходів ресурсозбереження та енергоспоживання, вдосконалення чи перехід на нові технології, застосування екологічних інновацій, покращення екологічних умов роботи, посилення екологічного контролю та інші), передбачивши в них відповідні зміни. Така реакція може мати різні наслідки для винних, серед яких: позбавлення ліцензій на діяльність; обкладання великими штрафами; залучення до адміністративної та (при нанесенні великих збитків, приведення до людських жертв) кримінальної відповідальності; звільнення з роботи; переведення їх на менш відповідальну роботу тощо. У будь-якому випадку, мета екологічного управління у виявленні та оперативній реакції на суттєві порушення, які не мають повторюватися.

Два перших варіанти характерні для органів державної влади, спеціально уповноважених здійснювати екологічне державне управління, тобто здійснювати у повному обсязі весь спектр керівних впливів, спрямованих на основні напрями екологізації державного управління, зокрема, на забезпечення екологічної безпеки, охорону навколишнього природного середовища, раціональне природокористування та забезпечення сталого розвитку.

Спектр керівних впливів щодо екологізації охоплює такі їх види:

- екологічне стратегічне планування;
- розроблення та реалізація державних екологічних політик;
- використання державних екологічних програм та національних проектів;
- екологічне державне регулювання;
- екологічне державне стимулювання;
- екологічна державна підтримка;

– формування екологічної складової державних, регіональних та місцевих бюджетів та інше.

Приклади таких органів виконавчої влади України станом на квітень 2015 року з зазначенням притаманних ним функцій екологічного державного управління наведені в табл. 2.1 [198].

По-третє, здійснюється державне управління всіма іншими сферами, галузями та відносинами суспільства, але при формуванні керівних впливів передбачаються частина або окремі заходи, спрямовані на екологізацію такого управління з урахуванням специфіки об'єкта державного управління.

Таблиця 2.1.

Органи виконавчої влади України, що виконують функції екологічного державного управління

№ з/п	Центральний орган виконавчої влади	Функція екологічного державного управління
1.	Міністерство екології та природних ресурсів України	Охорона атмосферного повітря, збереження озонового шару, раціональне використання, відтворення і охорона об'єктів тваринного і рослинного світу, відтворення та охорона земель, охорона та відтворення вод (поверхневі, підземні, морські), раціональне використання водних ресурсів; нормативно-правове регулювання розвитку водного господарства і меліорації земель, геологічного вивчення та раціонального використання надр, контролю за дотриманням природоохоронного законодавства [115]

<i>Продовження Таблиці 2.1</i>		
2.	Державне агентство екологічних інвестицій України	Реалізація державної політики у сфері регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін, а також виконання вимог Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї [51]
3.	Державне агентство України з управління зоною відчуження	Реалізація державної політики у сфері управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, поводження з радіоактивними відходами на стадії їх довгострокового зберігання і захоронення [56]
4.	Державна служба геології та надр України	Реалізація державної політики у галузі користування надрами [47]
5.	Державне агентство водних ресурсів України	Реалізація державної політики у сферах розвитку водного господарства і гідротехнічної меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів [50]
6.	Державне агентство лісових ресурсів України	Реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства [53]

<i>Продовження Таблиці 2.1</i>		
7.	Державне агентство рибного господарства України	Реалізація державної політики у сфері рибного господарства [54]
8.	Державна служба з надзвичайних ситуацій України	Реалізація державної політики в сферах гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, гідрометеорологічної діяльності [49]
9.	Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України	Реалізація державної політики з промислової безпеки, охорони праці, державного гірничого нагляду, охорони надр та державного регулювання у сфері безпечного поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення [48]
10.	Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України	Реалізація державної політики у сферах ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива. [52]
11.	Державне агентство України з туризму та курортів	Реалізація державної політики у сфері туризму та курортів [55]

Наприклад, окремі функції раціонального природокористування та забезпечення сталого розвитку у межах своїх компетенцій забезпечуються Міністерством економічного розвитку і торгівлі України [116] та Міністерством енергетики та вугільної промисловості України [117].

Зокрема, на Департамент промислової політики та розвитку ринків Міністерства економічного розвитку і торгівлі України покладено такі функції екологічного державного управління, як «забезпечення формування державної політики у сфері енергозбереження та ефективного використання енергетичних ресурсів, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, здійснення контролю за її реалізацією, а також участь у розробленні та забезпеченні реалізації основних напрямів (стратегії) державної економічної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального і невиснажливого природокористування, екологічної безпеки» [46].

Положенням про Міністерство енергетики та вугільної промисловості України передбачені такі функції, що, на наш погляд, можна з повним правом віднести до напряму забезпечення екологічної безпеки, зокрема [117]:

- розроблення і впровадження програм використання ядерної енергії, підвищення ядерної та радіаційної безпеки;
- забезпечення безпечної експлуатації атомних електростанцій, а також поводження з радіоактивними відходами до передачі їх на довгострокове зберігання та захоронення;
- планування заходів щодо забезпечення мінімального рівня утворення радіоактивних відходів під час використання ядерної енергії на об'єктах ядерної енергетики та атомної промисловості;
- створення державної системи заходів щодо забезпечення готовності до ліквідації аварій на ядерних установках, об'єктах, призначених для поводження з радіоактивними відходами, джерелах іонізуючого випромінювання;
- забезпечення реалізації гарантій МАГАТЕ на об'єктах ядерної енергетики та атомної промисловості;
- формування та реалізація заходів щодо охорони праці та забезпечення безпеки життєдіяльності у паливно-енергетичному комплексі.

Серед інших прикладів можна зазначити державне управління освітньою галуззю, яке здійснюється з урахуванням потреби підняття рівня екологічної освіти студентів та школярів в межах отримання базової освіти за обраними спеціальностями та спеціалізаціями.

Державне управління у галузі культури також здійснюється з урахуванням потреби підняття рівня екологічної культури населення, що досягається не тільки освітою, а й спеціальними заходами та програмами з виховання.

Керівні впливи у галузі науки передбачають збільшення інтересу до вирішення наукових проблем та завдань екологізації об'єкта дослідження, зокрема у нашому випадку це стосується галузі науки «Державне управління», а більш широко - галузі науки «Публічне управління».

Слід відразу наголосити на тому, що екологізація державного управління (суб'єкта державного управління та державно-управлінських впливів) та екологізація власне об'єктів державного управління – це, хоча й системно поєднані речі, але вони принципово різні, оскільки представляють, з одного боку, управлінську діяльність, яка є функціонально та процесно типовою, а, з другого, конкретну діяльність відповідних об'єктів управління, яка у кожному об'єкті функціонально та процесно відрізняється між собою та з управлінською діяльністю, а також має свою суспільну специфіку (виробничу та з надання послуг).

Для кращого розуміння управлінської діяльності звернемося до рис. 2.3, де показана модель менеджменту організації (вона у нашому випадку стосується органу державної влади) і подивимося на неї з позицій розуміння сутності та завдань екологізації загальних функцій управління [112].

Показана на рис. 2.3 модель менеджменту відображує циклічну послідовність здійснення загальних функцій управління, починаючи з її ініціювання (політичного чи адміністративного в залежності від рівня управління), потім планування, потім організації, потім мотивації праці, потім контролю, потім знову планування.

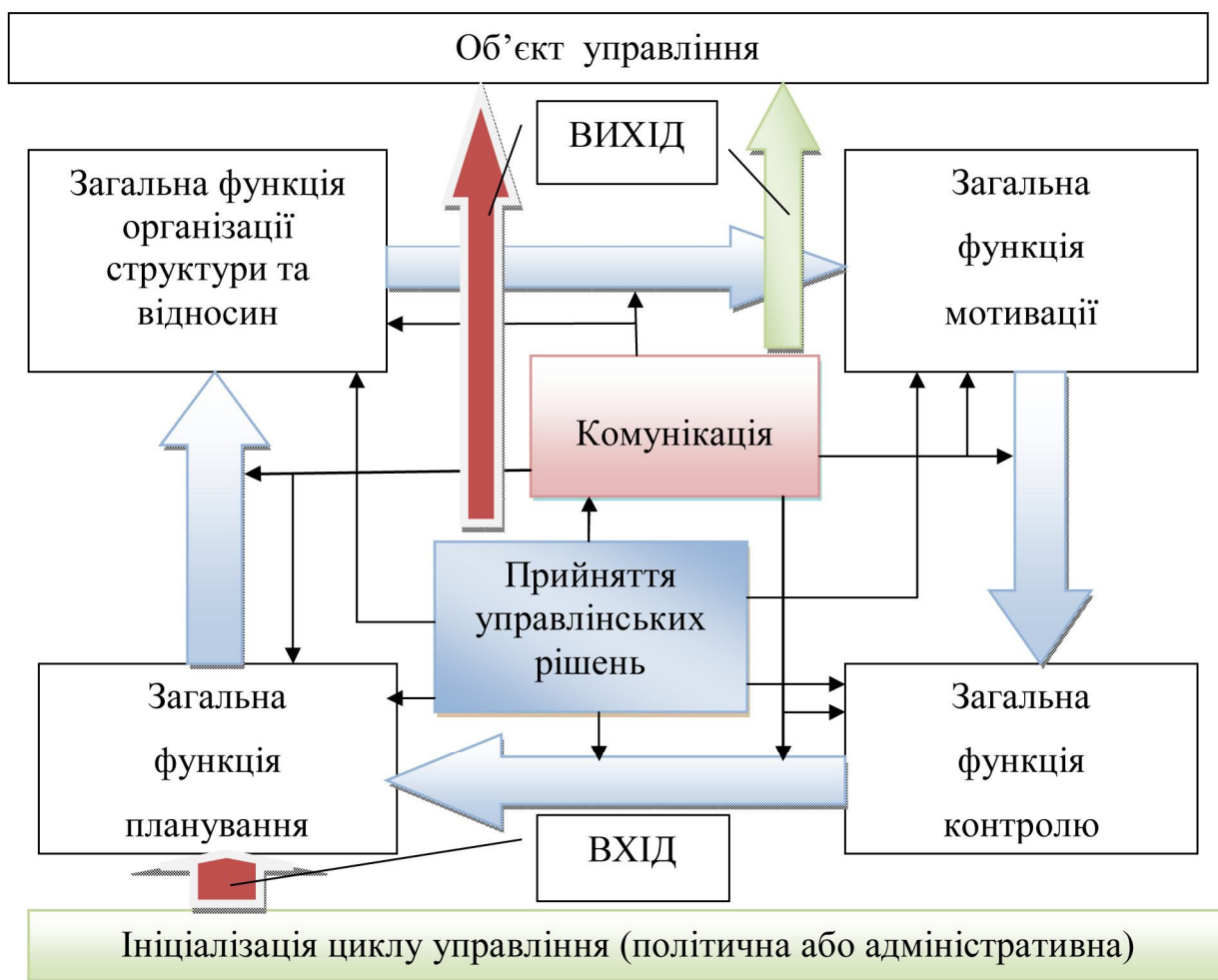

Рис. 2.3. Модель менеджменту організації

Загальні функції організації та мотивації відіграють роль перетворення планів (очікуваних результатів) у результати реальні (досягнуті шляхом виконання запланованих заходів). Розбіжність очікуваного та отриманого результатів «планування - контроль» характеризує результативність та ефективність менеджменту будь-якої організації.

У контексті екологізації діяльності самої організації (органу державної влади), на нашу думку, її слід починати здійснювати з планування з обов'язковим урахуванням екологічних аспектів, наприклад, забезпечення екологічно обґрунтованого цілепокладання, програмування та проектування, продовжити шляхом організаційного забезпечення екологічної безпеки на робочих місцях та місцях відпочинку, продовжити при здійсненні

функції організації через підвищення рівня екологічної освіти та культури персоналу, вмотивовувати екологічні підходи працівників при вирішенні поставлених завдань, зокрема при прийнятті управлінських рішень, а також приділяти увагу елементам екологічного контролю за станом довкілля, зокрема на території даної організації. Загальна функція комунікації має сприяти отриманню необхідної інформації не тільки за основною предметною спеціалізацією організації (департаменту, управління, відділу, сектору), а й з екологічних аспектів, що можуть покращити вирішення існуючої проблеми та поставлених завдань. При цьому дуже важлива роль приділяється саме людині, що приймає рішення, оскільки її екологічна безграмотність та безкультур'я можуть привести до екологічно неадекватних дій.

Екологічна адекватність вирішення проблем (завдань) передбачає дотримання екологічності управління на всіх етапах кожного конкретного циклу управління, тобто при послідовному виконанні загальних функцій планування (екологічного планування), організації (екологічної організації), мотивації (екологічної мотивації), контролю (екологічного контролю), а також функцій, що їх пов'язують, а саме прийняття управлінських рішень (прийняття екологічних управлінських рішень) та комунікації (комунікації з урахуванням екологічних аспектів управління).

По-четверте, маємо ієрархічну організацію структури державного управління у системі виконавчої та судової гілок влади. Особливістю таких структур є те, що конкретика, швидкість та кількісний характер прийняття рішень є найбільшими на нижньому рівні управління. Зі зростанням рівнів управління цей процес уповільнюється, а рішення набувають більшого узагальнення та якісного характеру. Таким чином, в силу зазначених особливостей ієрархічної структури державного управління, найбільшої уваги його екологізація потребує на нижчому рівні управління. В той же час, порушення принципу

екологізації на будь-якому з рівнів державноуправлінської ієрархії може призвести до розриву зв'язку між екологічними складовими цих рівнів. На нижньому (зокрема місцевому) рівні такого управління реалізуються конкретні заходи як в межах державних програм та національних проектів, так і поза них. На вищому (державному) та середньому (регіональному) рівнях в контексті екологізації державного управління розробляються і реалізуються державні екологічні стратегії та політики, національні проекти, а також здійснюється державне екологічне регулювання.

Екологічна ситуація в Україні в силу сучасних проблем (АТО, зниження рівня суспільної стабільності, важка соціально-економічна ситуація, підвищення забруднення території), на жаль, привертає мало уваги як влади, так і громадськості. В той же час, вона має постійно оцінюватися, щоб не допустити зростання екологічних проблем та виникнення екологічних катастроф. Постає питання, як це зробити краще.

Запропоновано таке оцінювання проводити у зв'язку з наявністю певних ознак, безпосередньо пов'язаних з суспільними об'єктивними та суб'єктивними умовами. Його результатом має бути з'ясування можливості та доцільності втручання у розвиток екологічної ситуації та проведення заходів щодо її покращання. При проведенні такої оцінки, на нашу думку, слід, насамперед, враховувати наявність:

- суспільної потреби такої екологізації;
- запиту на це від влади;
- стабільності в країні (інтегральна оцінка політичної та соціально-економічної стабільності);
- необхідних ресурсів (насамперед фінансових);
- достатнього рівня технологічного стану;
- підтримки бізнесу;
- підтримки громадськості;
- достатнього «лобі» у вищих ешелонах влади;
- сильних вітчизняних наукових шкіл з великим досвідом

роботи у цьому напрямку;

- необхідного рівня загальної екологічної культури суспільства;

- нормативно-правової забезпеченості;

- знайомства з зарубіжним досвідом у цій сфері.

Умови екологізації сучасного державного управління можна класифікувати як глобальні, державні, регіональні та локальні.

До глобальних умов доцільно віднести світову потребу такої екологізації (насамперед, збереження живого світу та його якості на землі тощо), рівень світової екологічної та технологічної культури, стабільність в світі, підтримку провідних країн світу, швидкість поширення процесів екологічної глобалізації, створення міжнародних органів координації цих процесів та екологічних фондів тощо. Глобальні умови безпосередньо пов'язані з тим, що держава є відкритою соціальною системою та має враховувати можливі впливи оточуючого середовища. Формування адекватної реакції на виникнення умов екологічної глобалізації (зміна клімату, природні та техногенні катастрофи, енерго та ресурсозбереження, дотримання концепції сталого розвитку тощо) на сьогодні є одним з основних завдань держави.

До державних умов доцільно віднести запит на це від державної влади, створення державних органів управління та координації процесів екологізації та екологічних фондів, стабільність в країні, рівень загальної екологічної культури, нормативно-правову забезпеченість, наявність необхідних державних ресурсів, потужне екологічне «лобі» у вищих ешелонах влади (відомим прикладом є «чорнобильське лобі»), наявність відомих вітчизняних наукових шкіл з великим досвідом роботи у цьому напрямку, достатній рівень технологічного стану країни, підтримку суспільної громадськості та інші.

До регіональних умов доцільно віднести запит на це від регіональної влади, підтримка державної влади, стабільність в регіоні, регіональний рівень екологічної культури, необхідні регіональні ресурси, достатній рівень технологічного стану

регіону, підтримку регіональної громадськості, підтримку регіонального бізнесу та інші.

До локальних умов доцільно віднести запит на це від територіальної влади, підтримку державної та регіональної влади, територіальну стабільність, знайомство з зарубіжним досвідом у цій сфері, необхідні місцеві ресурси, достатній рівень технологічного стану окремих територій, сфер, галузей, підтримку місцевої громадськості, підтримку місцевого бізнесу та інші.

Безумовно в ідеалі має дотримуватися чітка ієрархія умов, де на верхньому рівні розташовані глобальні умови екологізації сучасного державного управління, на більш низькому рівні – державні умови, ще на більш низькому рівні – регіональні умови, й на самому низькому рівні – локальні (місцеві, територіальні) умови. Порушення цієї системи, скоріш за все, буде призводити до додаткових проблем координації та фінансового забезпечення такої екологізації, оскільки маємо ієрархічну систему влади та управління, ієрархічну систему державного, регіонального та місцевого бюджетування.

На завершення наведемо власне оцінювання можливості та доцільності втручання в розвиток сучасної екологічної ситуації в Україні (див. табл. 2.2).

За нашою оцінкою, на сьогодні поки що екологічна ситуація в Україні задовільна (2,6 балів з 5 можливих).

Надалі після наведення у розділі 3 даної роботи результатів експертного опитування фахівців з державного управління за такою ж схемою, ми порівнюємо наші оцінки з експертними та зробимо відповідні висновки.

Водночас, слід наголосити на тому, що отримана нами оцінка не є достатньо високою для заспокоєння й потребує привернення постійної уваги влади та громадськості до розвитку екологічної ситуації в Україні.

Таблиця 2.2

Оцінювання можливостей та доцільності втручання в розвиток
сучасної екологічної ситуації в Україні

№ з/п	Необхідні умови (ознаки доцільності втручання)	Оцінка наявності за 5-бальною шкалою
1.	суспільна потреба такої екологізації	4
2.	запит на це від влади	2
3.	стабільність в країні	1
4.	необхідні ресурси	2
5.	достатній рівень технологічного стану	3
6.	підтримка бізнесу	2
7.	підтримка громадськості	2
8.	достатнє «лобі» у вищих ешелонах влади	2
9.	сильні вітчизняні наукові школи з великим досвідом роботи у цьому напрямку	4
10.	необхідний рівень загальної екологічної культури суспільства	2
11.	нормативно-правова забезпеченість	3
12.	знайомство з зарубіжним досвідом у цій сфері	4
	Усереднена оцінка	2,6

Важливу роль у виборі правильного (ефективного, раціонального, результативного, економічного, конкурентоспроможного тощо) курсу управління відіграє врахування сучасних тенденцій екологізації сфер, галузей та відносин суспільства в процесах екологізації державного управління.

Тенденція, за визначенням, наведеним у Вікіпедії, – це можливість тих чи інших подій розвиватися в певному напрямку [190]. Тоді, тенденцію екологізації суспільства можна визначити як можливість тих чи інших подій щодо забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища та

раціонального природокористування розвиватися в певному напрямку.

Сьогодні на слуху маємо кілька тенденцій екологізації суспільства, що характерні майже для всіх країн світу, але проявляються в них у різній мірі, як правило, відповідно до ситуації економічного розвитку. Серед них, наприклад, маємо такі: тенденція сталого розвитку; тенденція ресурсозбереження; тенденція зміни екологічного аспекту в результаті переходу до інформаційного суспільства; тенденція посилення техногенної безпеки; тенденція розбудови «зеленого світу»; тенденція корпоративної міждержавної безпеки; тенденція негативних змін клімату внаслідок дії низки чинників.

Тенденція сталого розвитку проявляється у прагненні досягнення балансу інтересів людини, розвитку економіки та збереження навколишнього світу. Можна впевнено наголосити на тому, що це провідна сучасна тенденція екологізації суспільства серед всіх інших. Вона визнана більшістю країн світу та інтегрально відображає стан розвитку суспільства у будь-якій країні. Розвиваючи економіку необхідно не погіршувати умови проживання людини та залишати можливість забезпечення високого рівня стартових умов життя для майбутніх поколінь.

Тенденція ресурсозбереження проявляється у прагненні до досягнення економічного зростання за умови мінімізації витрат природних ресурсів, а, відтак, й мінімізації можливих збитків внаслідок зростання економічної діяльності. В Україні, на жаль, спостерігається недооцінка чинника ресурсозбереження. Цьому також сприяє досягнутий поки невисокий, порівняно з передовими країнами світу, рівень технологічного укладу (3-4). Ресурсовитратність українських виробництв значно більш висока, ніж в зазначених країнах, а, відтак, їх продукція стає більш дорогою й недостатньо конкурентоспроможною.

Тенденція посилення техногенної безпеки проявляється як профілактична реакція на досвід її порушення внаслідок техногенних катастроф. Причиною таких катастроф, здебільшого,

є недбалість чи непрофесіоналізм (тобто людський чинник) при користуванні та обслуговуванні техногенних споруд та об'єктів. В Україні найбільш відомою з таких катастроф є аварія на Чорнобильській атомній станції та її наслідки, деякі з яких не тільки не подолані на цей час, але й потребують ще десятків років для цього та величезних коштів.

Тенденція посилення природогенної безпеки проявляється як профілактична реакція на природні катаклізми (землетруси, вулканічна активність, буревії, торнадо, паводки, сильні грози, сходи снігових та грязьових лавин, каменепади з гір, ерозія, вивітрення та заболочування ґрунтів, розширення меж пустель, суттєве зменшення посівних земель, втрати врожаю тощо), що призводять до суттєвих негативних змін навколишнього середовища. Такі катаклізми не залежать від людей, але людський чинник проявляється у реакції на такі події та у діях з подолання їх наслідків.

Тенденція негативних змін клімату внаслідок дії низки глобальних чинників на сьогодні найбільше проявляється за ознаками загального потепління та впливу сонячної активності на процеси життєдіяльності суспільства. Ця тенденція є інтегральним відображенням низки основних причин, що призводять до зростання кількості та поширення природних катаклізмів та проявляються у тенденції посилення природогенної безпеки. Але природні катаклізми є наслідком не тільки глобальних чинників, а й локальних.

Тенденція корпоративної міждержавної екологічної безпеки проявляється у прагненні країн світу колективно вирішувати екологічні проблеми, загальні для них. Як приклад, можна навести Програму ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), яка заснована Генеральною Асамблеєю ООН як міждержавний орган з питань охорони навколишнього природного середовища в межах ООН [161]. Також є численні інші міжнародні органи та організації, які займаються колективним вирішенням проблем екологічного сьогодення та майбутнього світу.

Тенденція зміни екологічного аспекту в результаті переходу до інформаційного суспільства проявляється у тому, що відбувається перехід від індустріального (промислового, виробничо-технологічного) суспільства до суспільства, основним продуктом якого становляться інформація та знання. При цьому суттєво зменшується техногенне навантаження на навколишнє природне середовище, оскільки зменшуються обсяги природокористування (гірничя та хімічна промисловості, металургія, машино та приладобудування) й, як наслідок, зменшуються обсяги твердих та небезпечних відходів, обсяги викидів в атмосферу CO₂, а також обсягів стоків, що забруднюють водойми. З іншого боку, з'являються сучасні геоінформаційні технології, моніторингові системи та комп'ютерні засоби, що створюють та постійно розширюють можливості більш глибокого та широкого відслідковування процесів екологізації суспільства за рахунок їх моделювання, а також попередження виникнення можливих ризиків та розроблення ефективних сценаріїв реагування на них. Ця тенденція відображає перехід суспільства на новий, більш високий рівень розвитку.

Тенденція посилення ролі громадянського суспільства у вирішенні екологічних проблем проявляється у все більшому залученні громадськості до вирішення екологічних проблем. Ця тенденція відображує посилення уваги простих людей до екологічних проблем як світу, так і своєї країни, регіону, території, на які вони мешкають. Наприклад, відомою у світі своїми радикальними акціями щодо збереження природи та тваринного світу є міжнародна екологічна організація «ГРІНПІС», діяльність якої спрямована на сприяння екологічному відродженню та приверненню до цього уваги людей та влади [114].

В деяких країнах, наприклад, у Німеччині, Швеції екологічні рухи підтримуються значною частиною населення й навіть використовуються у політичній боротьбі шляхом

створення політичних партій з екологічно спрямованими програмами дій та перетворень.

Після набуття Україною незалежності громадське об'єднання «Рух» та деякі інші активно використовували у політичній боротьбі чинник екологізації країни. Так, представник РУХу Ю.І. Костенко внаслідок своєї активної екологічно спрямованої діяльності очолив відповідне міністерство й вніс суттєвий внесок у розроблення концепції екологічної безпеки України (1993 - 1994 роки).

На сьогодні в Україні є чимало громадських об'єднань екологічного спрямування, серед яких:

- Національний екологічний центр України, який переймається проблемами створення здорового довкілля та поліпшення якості життя людей в Україні, донесення позиції фахівців в охороні довкілля до посадовців [127].

- Українське товариство охорони природи, яке сприяє обізнаності місцевих громад з вторинною переробкою відходів та поширює екологічні знання у молоді та серед місцевої влади [196].

- Українська екологічна асоціація «Зелений світ», яка є членом найбільшої Міжнародної громадської організації – федерації "Друзі Землі" (195).

- «Зелений Фронт», яка займається у м. Харків захистом екологічних та соціальних прав громадян [80].

- Всеукраїнська громадська організація «Зробимо Україну чистою», яка є частиною міжнародної ініціативи «Let'sDoIt» та спрямовує свою діяльність на виховання у громадян дбайливого ставлення до довкілля [28].

- ЕкоКлуб «Зелена Хвиля», яка утворена студентами та випускниками Національного університету «Києво-Могилянська академія» та сприяє збереженню навколишнього природного середовища шляхом освітньої діяльності та практичних заходів [65].

Нами наведена тільки частка з чинних в Україні

громадських організацій екологічного спрямування. Реально їх набагато більше.

Як приклад, наведемо власні міркування з оцінювання визначених тенденцій екологізації суспільства в Україні (див. табл. 2.3).

Отримана нами оцінка 2,5 бали з 5 відповідає нашому розумінню прояву тенденцій екологізації суспільства в Україні як задовільного. В той же час, високого ентузіазму у цьому напрямку не спостерігається. Скоріш за все, проблеми на соціально-економічному рівні зараз турбують українців більше, ніж екологізація суспільства, зокрема створення екологічно чистого довкілля, сприятливого для існування та здоров'я людей. Тобто на сьогодні спостерігаються ризики для українського суспільства значно більші й реальніші, ніж екологічні ризики. Останні є, але не набули характеру глобальних або державних.

Таблиця 2.3

Оцінювання прояву тенденцій екологізації суспільства в Україні

№ з/п	Тенденції екологізації в Україні	Оцінка за 5-бальною шкалою
1.	Тенденція сталого розвитку	3
2.	Тенденція ресурсозбереження	2
3.	Тенденція посилення техногенної безпеки	3
4.	Тенденція посилення природогенної безпеки	2
5.	Тенденція негативних змін клімату внаслідок дії низки глобальних чинників	3
6.	Тенденція корпоративної міждержавної екологічної безпеки	3
7.	Тенденція зміни екологічного аспекту в результаті переходу до інформаційного суспільства	2
8.	Тенденція посилення ролі громадянського суспільства у вирішенні екологічних проблем	2
Усереднена оцінка		2,5

Порівнюючи отримані нами оцінки екологічної ситуації в Україні (2, 6 бали) та прояву тенденцій екологізації суспільства

(2,5), бачимо, що вони дуже близькі між собою. Це надає нам надію, що ми тримали адекватні оцінки екологічного стану та процесів в Україні. В той же час, після наведення у розділі 3 даної роботи результатів експертного опитування фахівців з державного управління за такою ж схемою як у табл. 2.3, ми порівнюємо наші оцінки з оцінками експертів та зробимо остаточні висновки.

2.2. Визначення основних засобів екологізації державного управління

Виходячи з сутності екологізації державного управління як здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування керівних впливів відповідно до визначених напрямів екологізації на сфери та відносини суспільства, можна зробити висновок, що основними засобами екологізації державного управління є відповідні керівні впливи, що забезпечують її реалізацію.

Керівні впливи у даному разі є засобами практичної реалізації відповідних екологічно спрямованих управлінських рішень органів виконавчої влади державного, регіонального та/або місцевого рівня.

Якщо системно розглядати державне управління, то можна виділити типові управлінські рішення і відповідні керівні впливи, які утворюють певну ієрархічну систему програмування, проектування та планування з різногоризонтними взаємопов'язаними рівнями, як це показано на рис. 2.4.

Показані на рис. 2.4 рівні керівних впливів мають таке призначення:

- стратегічний рівень відповідає стратегічному управлінню, основними засобами якого є керівні впливи типу «стратегічне планування» та «державні цільові програми, що приймається у вигляді Закону України», які спрямовані на

розроблення та реалізацію довгострокової (більше 5 років) стратегії розвитку певної сфери, галузі, території. Ці впливи, як правило, передбачають два чи кілька етапів реалізації, що мають середньостроковий горизонт. Державна стратегія іноді набуває характеру довгострокової державної політики, у цьому разі вона реалізується керівними впливами типу «державна цільова програма, що приймається у вигляді Закону України». З позиції екологізації суспільства та державного управління йдеться про екологічні стратегії, що є керівними впливами органів державної влади, які визначають пріоритетні довгострокові цілі, напрями та етапи дій у сфері екології (країни, регіону, території) з урахуванням притаманних їй загроз і можливостей, а також сильних та слабких сторін;

№ з/п	Горизонт дії керівного впливу	Етапи реалізації керівного впливу							
		I		II		...		№	
1.	Стратегічний (довгостроковий) рівень								
2.	Тактичний (середньостроковий) рівень	→		→		...		→	
3.	Оперативний (короткостроковий) рівень	→	→	→	→	→	→

Рис. 2.4. Узагальнена модель ієрархічної системи керівних впливів органів державної влади з різногоризонтними взаємопов'язаними рівнями, де символ → використаний для відображення таких впливів.

– тактичний рівень відповідає тактичному рівню управління, основними засобами якого є керівні впливи типу «державна політика», «національний проект» та «державні цільові програми, що приймається постановами уряду», спрямовані, здебільшого, на розроблення та реалізацію

середньострокового (від одного до 5 років). Ці впливи можуть мати кілька етапів реалізації, що мають короткостроковий горизонт, прив'язаний до щорічних Законів України про державний бюджет. Державна політика, переважно, реалізується керівними впливами типу «державна цільова програма, що приймається постановою уряду». З позиції екологізації суспільства та державного управління йдеться про вироблення органами державної влади середньострокового узгодженого плану пріоритетних дій щодо захисту, збереження та забезпечення безпеки навколишнього середовища в межах чинної екологічної стратегії держави;

– оперативний рівень відповідає оперативному рівню управління, основними засобами якого є керівні впливи типу «щорічна програма економічного та соціального розвитку України», «щорічна програма економічного та соціального розвитку певного регіону», «державний бюджет», «місцевий бюджет», «щорічні заходи реалізації державних цільових програм», «щорічні заходи реалізації національних проектів». Ці впливи реалізуються на протязі поточного року.

Для з'ясування сучасного стану застосування основних засобів реалізації ієрархічної системи програмування, проектування та планування щодо екологізації існування суспільства в Україні проаналізуємо їх за виділеними на рис. 2.4 горизонтами дій керівних впливів.

Насамперед, проаналізуємо ситуацію щодо керівних впливів із екологізації державного управління із стратегічним горизонтом дії.

Так, чинними є Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року [156]. В цьому документі визначено на момент його підготовки та прийняття (2008-2009 рр.) першопричини екологічних проблем України, які наведені на рис. 2.5 у нашій редакції. На сьогодні виникли й інші причини, що також відображено на цьому рисунку (блоки виділені світло-зеленим фоном). В зазначеному

документі також прийнята світова ідеологія сталого розвитку та наведено визначення сталого соціально-економічного розвитку країни як «такого функціонування її господарського комплексу, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні і духовні потреби населення, забезпечується раціональне та екологічно безпечне господарювання і високоефективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва».

Рис. 2.5. Першопричини екологічних проблем України [156]

Основним підходом до реалізації «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» є розроблення на її основі національних планів дій, регіональних програми соціально-економічного розвитку та регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища [156].

Одним з найважливіших результатів документу «Основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» є визначення основних принципів такої політики, які фактично можна розглядати як критерії оцінювання стану її реалізації. Результати нашого оцінювання за такими критеріями стану державної екологічної політики України станом на квітень-місяць 2015 року наведені у Табл. 2.4.

В результаті оцінювання стану державної екологічної політики України ми отримали 2,2 бали, що відображає авторську точку зору, яка може не збігатися з думкою експертів. Останню ми з'ясуємо у розділі 3.

Таблиця 2.4

Оцінювання стану державної екологічної політики України

№ з/п	Критерії оцінювання [156]	Оцінка за 5-бальною шкалою
1.	Посилення ролі екологічного управління в системі державного управління України в контексті пріоритетів сталого розвитку	3
2.	Врахування екологічних наслідків при розробленні політичних та програмних засад державного, галузевого, регіонального та місцевого розвитку	3
3.	Розвиток міжсекторального партнерства та залучення зацікавлених сторін	2
4.	Запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру шляхом аналізу та прогнозування екологічних ризиків	2
5.	Забезпечення екологічних безпеки та рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи	2

<i>Продовження Таблиці 2.4</i>		
6.	Розуміння екологічної відповідальності нинішнього покоління перед майбутніми	2
7.	Участь громадськості та бізнесу у формуванні та реалізації екологічної політики та природоохоронного законодавства	2
8.	Невідворотність відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища	2
9.	Повне відшкодування збитків забруднювачами природного середовища та користувачами природних ресурсів	2
10.	Відповідальність органів виконавчої влади за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації	2
11.	Доступність, достовірність та своєчасність отримання екологічної інформації	2
12.	Державна підтримка та стимулювання екологічно спрямованої модернізації вітчизняних виробництв	2
Усереднена оцінка		2,2

Безумовно, логічним продовженням та доповненням наведеного вище документу є Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020», схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015, яка, як зазначено у вступній частині цього документу, «визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України». У контексті нашої роботи особливий інтерес представляють положення цієї стратегії у напрямку екологізації суспільства та управління ним. Безумовно, до них, насамперед, можна віднести «впровадження в Україні європейських стандартів життя» [159].

Далі проаналізуємо зазначений документ в цьому контексті, дотримуючись виділених в ньому векторів, а саме: вектору розвитку, вектору безпеки, вектору відповідальності та вектору гордості (патріотика). Так, вектором розвитку передбачено

«забезпечення сталого розвитку держави, підвищення стандартів життя, забезпечення стійкого зростання економіки екологічно невиснажливим способом». Вектором безпеки передбачено забезпечення «безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів». Вектором відповідальності передбачено «доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я». Реалізація задуманого має буде забезпечена «програмами енергонезалежності, енергоефективності, збереження навколишнього природного середовища, розвитку туризму, реформою у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів» у комплексі з іншими програмами та реформами соціально-економічного спрямування [159].

У «Національній доповіді України про стан виконання положень порядку денного на XXI століття" за десятирічний період (заключний) 2012 вказано на суттєві особливості регіонального рівня сталого розвитку України, які наведені у Табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Характерні особливості регіонального рівня сталого розвитку
України [159]

№ з/п	Характерні особливості регіонального рівня
1.	Реалізується у системі розвитку регіонів на локальному рівні
2.	Більш висока точність визначення просторової та часової межі, масштабів і напрямів суспільно-природної взаємодії
3.	Розширення можливостей регіонів щодо самостійного здійснення зовнішньоекономічної діяльності
4.	Розвиток співробітництва прикордонних регіонів сусідніх держав як виду міжнародної економічної інтеграції країни
5.	Створює можливість держави керувати процесами регіонального розвитку
6.	Є ланкою, що поєднує загальнодержавний і локальний рівні
7.	Є основою, на якій базуються всі механізми переходу країни до збалансованого розвитку
8.	Регіональний рівень є основою побудови державної політики, концепції, стратегії та тактики забезпечення збалансованого розвитку

У зв'язку з Європейським вибором України та виходячи з завдання даної роботи щодо розвитку екологізації державного управління представляє інтерес виділення ознак, характерних європейській системі екологічного управління, та використання їх для порівняння з вітчизняною системою аналогічного призначення. Наприклад, такі ознаки у вигляді системи певних принципів були визначені у спільному дослідженні Мінприроди України, ПРООН та Глобального екологічного фонду з метою використання для оцінювання ідентичності української та європейської систем екологічного управління [125].

Фактично йдеться про підхід концептуального розвитку, сутністю якого є зміна концепції (вектору) розвитку з застарівшої на нову або оновлену, а також виявлення та оцінювання такої зміни. В останньому випадку можливі різні варіанти. Найпростішим є систематизація концептуального розвитку шляхом визначення певних напрямів діяльності та оцінювання змін за кожним з них.

Підхід концептуального розвитку також передбачає розроблення нових концепцій (векторів) розвитку, складовими яких є нові або оновлені цілі та/або завдання на певну перспективу – стратегічну (довгострокову), тактичну (середньо-строкову) та оперативну (короткострокову).

Окрім цього концепції (вектори) розвитку можуть бути утворені на базі будь-яких складових елементів, які можуть порівнюватися (бажане з чинним, отримане з бувшим тощо). Серед них, наприклад, можуть бути такі: проблеми, очікувані результати, завдання, принципи, тенденції, кількісні та якісні індикатори, механізми, технології та засоби реалізації тощо.

Розглянемо застосування підходу концептуального розвитку для порівняння ідентичності української та європейської систем екологічного управління, виходячи з їх відомих концепцій (векторів) розвитку, які систематизовані нами, тобто приведені до певних однакових напрямів діяльності.

Для порівняння використаємо принципи реалізації екологічного управління за кожним виділеним напрямом діяльності, які в даному разі виступають як ознаки порівняння.

У табл. 2.6 наведено порівняльну таблицю ознак-принципів, а також авторську оцінку (за 5-бальною системою) ідентичності української та європейської систем екологічного управління. За нашими підрахунками узагальнена оцінка ідентичності української та європейської систем екологічного управління складає 2,4 бали з 5 можливих. Це нижче середнього показника. У розділі 3 ми порівняємо цю оцінку з експертними й зробимо підсумкові висновки.

З табл. 2.6 бачимо, що для повного переходу до європейського екологічного управління потребує зміни частина ознак-принципів української системи державного екологічного управління. Й така зміна вже поступово відбувається, що знайшло відображення у низці пунктів даної таблиці. Багато позицій для такої зміни вже передбачені у прийнятих державних документах та таких, що розробляються.

Таблиця 2.6.

Ознаки-принципи української та європейської систем
екологічного управління [125]

№ з/п	Ознаки-принципи української системи екологічного управління	Ознаки-принципи європейської систем екологічного управління	Оцінка ідентичності
1	Окремий підхід до кожного середовища	Комплексний міжсередовищний підхід	2
2	Впровадження басейнового принципу управління	Басейновий принцип управління	3
3	Регламентований розподіл екологічної відповідальності у системі державного управління	Регламентований розподіл екологічної відповідальності між державою, суспільством, бізнесом	2
4	Стандартизація значної частини функцій державного екологічного управління	Стандартизація функцій екологічного управління і планування політики	3

<i>Продовження Таблиці 2.6</i>			
5	Системність, комплексність стратегічних екологічних оцінок, які часто не враховуються при зміні влади	Системність, комплексність стратегічних екологічних оцінок в умовах фактичної стабільності влади	2
6	Часта зміна влади на центральному, регіональному та місцевому рівнях та потреба навчання нових кадрів	Постійне оновлення та адаптація управлінського стилю до ситуативних змін методом «навчання у процесі виконання та діяльності»	2
7	Зміцнення довіри між суб'єктами екологічного управління фактично поза увагою	Постійне зміцнення довіри між суб'єктами всіх рівнів екологічного управління	2
8	Недостатня прозорість і універсальність застосування інструментів екологічної політики	Прозорість і універсальність критеріїв відбору й оцінки інструментів екологічної політики	2
9	Переважання традиційних підходів та засобів екологічного управління	Укладання добровільних екологічних угод та стимулювання екологічних інновацій	3
10	Переважання адміністративно - контрольних інструментів екологічного регулювання і стимулювання	Збалансованість адміністративно-контрольних і ринкових інструментів екологічного регулювання	3
11	Розподіл повноважень охорони навколишнього природного середовища по всіх рівнях	Передача повноважень охорони навколишнього природного середовища на регіональний і місцевий рівень	3
12	Відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій	Розмежування природоохоронних та господарських функцій	2
Узагальнена оцінка			2,4

Найбільш важливим, на нашу думку, серед основних засобів реалізації ієрархічної системи програмування, проектування та планування є державне бюджетування (державний, регіональний, місцевий рівні). Не виділення або скорочення бюджетування будь-якого з вищезазначених керівних впливів екологічного спрямування фактично означає або припинення, або тільки часткову реалізацію запланованих дій з екологізації суспільства, а, відтак, може призвести до погіршення ситуації з охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки та використання природних ресурсів. Саме тому на етапі прийняття та розподілу по сферам, галузям і територіям щорічних бюджетів відбувається запекла політична боротьба за державні ресурси між групами депутатів всіх рівнів, що лобіюють певні професійні інтереси. Є такі лобісти й щодо екологічної політики країни та регіонів. Наприклад, щодо фінансування заходів з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та інші.

Безумовно, реалізація державних політик здійснюється не тільки з використанням бюджетних коштів. У багатьох державних цільових програмах, насамперед виробничого призначення (наприклад, переробка відходів), частка державного фінансування не перевищує 10-20%. Вона йде на фінансування розроблення та впровадження стандартів, їх оновлення, на розроблення та впровадження державних регуляторних дій, зокрема відповідних нормативно-правових актів, а також на підготовку фахівців.

В той же час, державне бюджетування є суттєвим й реальним джерелом фінансування реалізації державних стратегій та політик, зокрема відповідних пріоритетних завдань. Для такого напряму розвитку, як екологізація суспільства, яка, з одного боку, відповідає загальносуспільним інтересам життя людини та якісного існування суспільства, а, з другого боку, часто є неприбутковою діяльністю, державне бюджетування є дуже важливим ресурсним джерелом її реалізації.

Більша частка бюджетного фінансування планується на

утримання та організацію діяльності спеціальних органів державного, регіонального та місцевого управління. Чимала частка такого бюджетування також надається через державні цільові програми.

В межах Державного бюджету України на 2014 рік, враховуючи Постанову Кабінету Міністрів України від 5 березня 2014 р. № 71 «Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України», було суттєво скорочено фінансування багатьох державних цільових програм (як шляхом скорочення кількості таких програм, так і обсягів фінансування), у тому числі й екологічних [59].

У 2013 році було припинено державне бюджетне фінансування Державної цільової екологічної програми проведення моніторингу навколишнього природного середовища [148] та Загальнодержавної цільової екологічної програми поводження з радіоактивними відходами [146].

У 2014 році припинено фінансування Загальнодержавної програми зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта "Укриття" на екологічно безпечну систему [145].

Серед довгострокових екологічних державних цільових програм у 2014 році було передбачено фінансування з державного бюджету Загальнодержавної програми "Питна вода України" (термін дії 2006-2020 роки) [144].

Далі проаналізуємо ситуацію щодо керівних впливів із екологізації державного управління з тактичним горизонтом дії. Серед середньострокових екологічних програм було передбачено державне бюджетне фінансування всього чотирьох програм, серед яких:

– Державна цільова екологічна програма приведення в безпечний стан уранових об'єктів виробничого об'єднання "Придніпровський хімічний завод" [147].

- Державна цільова програма "Ліси України" на 2010-2015 роки [149].
- Державна цільова програми комплексного протипаводкового захисту в басейнах річок Дністра, Пруту та Сірету [150];
- Комплексна програма захисту сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод на період до 2010 року та прогноз до 2020 року [151].

В той же час, передбачене фінансування у 2015 році низки регіональних цільових програм, що фінансуються за кошти обласного бюджету. Серед прикладів таких програм екологічного спрямування можна навести наступні:

- Волинська область - Регіональна екологічна програма «Екологія-2015 та прогноз до 2020 року» [173];
- Херсонська область – Обласна програма стабілізації екологічного стану навколишнього середовища «Екологія-2015» (2011-2015), Програма моніторингу довкілля Херсонської області на 2010-2015 роки, Комплексна програма розвитку водного господарства Херсонської області на період до 2020 року (2012-2020), Комплексна регіональна програма раціонального використання водних об'єктів і розвитку рибного господарства Херсонської області до 2020 року (2012-2020), Обласна програма «Питна вода Херсонщини» (2012-2020) [176];
- Одеська область - Програма формування національної екологічної мережі в Одеській області на 2005-2015 роки, Регіональна програма поводження з токсичними відходами в Одеській області на 2008-2015 роки, Регіональна програма збереження та відновлення водних ресурсів у басейні Куяльницького лиману на 2012-2016 роки, Регіональна програма «Ліси Одещини на 2011-2015 роки [175];
- Миколаївська область – Обласна цільова програма розвитку екологічної мережі на період до 2015 року, Обласна цільова програма “Ліси Миколаївщини 2001-2015 рр.”, Обласна

програма охорони та підвищення родючості ґрунтів на 2006-2015 роки, Програма охорони довкілля та раціонального природокористування Миколаївської області на 2011-2015 роки, Програма моніторингу довкілля Миколаївської області 200-2012 роки, Програма "Питна вода Миколаївщини" на період до 2020 року [174].

Таки чином, обласні (регіональні) цільові екологічні програми доповнюють та розширюють склад державних цільових екологічних програм й відіграють дуже важливу роль у реалізації Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року, особливо в умовах суттєвого скорочення можливостей державного бюджетного фінансування.

На сьогодні серед національних проектів, що займають тактичний горизонт управління, передбачено кілька таких, що мають екологічну спрямованість, а саме:

- за пріоритетним напрямом «Нова енергія» маємо проект «Енергія природи», яким передбачено розвиток нетрадиційних джерел енергії, зокрема будівництво комплексу вітрових, сонячних та малих гідроелектростанцій, а також виробництво твердого палива, альтернативного існуючим його видам;

- за пріоритетним напрямом «Нова якість життя» маємо проекти "Чисте місто", який передбачає підвищення рівня чистоти міста шляхом створення системи комплексів з переробки твердих побутових відходів, а також проект "Якісна вода" із забезпечення населення України якісною питною водою з різних можливих джерел;

- за пріоритетним напрямом «Агроперспектива» маємо проект «Зерно України», за яким планується програмно спрямований та реалізуємий розвиток зерновиробництва з високими виробничими, економічними та екологічними показниками; проект «Відроджене скотарство» на основі розроблення та реалізації програми розвитку скотарства; проект «Зелені ринки» - це створення мережі регіональних добре

упорядкованих та екологічно контрольованих оптових продовольчих ринків [152].

Кількість екологічних керівних впливів з оперативним горизонтом дії є значно більшим ніж на інших рівнях управління, оскільки це пов'язано з безпосереднім керівництвом (адміністрування, прийняття управлінських рішень, планування, організація, координація, мотивація, контроль, комунікація, консалтинг, звітування тощо) практичною реалізацією завдань за усіма програмами, проектами та планами на поточний рік, що фінансуються з бюджетів різного рівня.

Нами розглянуто приклади застосування основних засобів реалізації ієрархічної системи програмування, проектування та планування щодо екологізації існування суспільства в Україні.

Але це не єдиний вид основних засобів екологізації суспільства. До них також слід віднести державні регулятори (насамперед нормативно-правові акти, адміністративні та економічні впливи) екологічного спрямування, які можуть бути спрямовані або на створення економічних механізмів (податки, ціноутворення, пільги, тарифи, штрафи, кредити, гранти тощо), або на нетарифне регулювання (соціальні та адміністративні чинники, дозволи та заборони, встановлення вимог та запровадження інструктивного регулювання діяльності, нагляд, контроль, адміністративні покарання за порушення тощо) [57].

Як приклад, на рис. 2.6 наведено структуру механізму прямого екологічного регулювання в країнах з розвиненою економікою [206].

Державне екологічне стимулювання можна розглядати, з одного боку, як засіб державного екологічного регулювання, а з другого боку, як один з основних засобів екологізації суспільства. Можливість та напрями застосування такого засобу екологізації надає Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [158].

Рис. 2.6. Структура механізму прямого екологічного регулювання в країнах з розвиненою економікою

В ньому передбачене стимулювання реалізації державної регіональної політики шляхом застосування «комплексу заходів, які спрямовані на досягнення сталого розвитку регіонів шляхом поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному та регіональному рівнях, максимально ефективного використання потенціалу регіонів в інтересах їх жителів та держави в цілому».

Серед цих заходів передбачені «спрямування міжнародної технічної допомоги на розв'язання актуальних соціально-економічних та екологічних проблем», а також «удосконалення соціальної сфери, зокрема житлового будівництва, охорони здоров'я та охорони довкілля».

Для реалізації державного стимулювання цим законом передбачене розроблення відповідних програм [158]. Про деякі з них вже йшлося у даному розділі.

2.3. Підхід концептуального розвитку щодо напрямів та механізмів екологізації державного управління

Важлива роль екологізації вітчизняного державного управління в контексті Європейського вибору країни знайшла своє відображення у Плані заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України (коаліційна угода) та Стратегії сталого розвитку “Україна–2020” у 2015 році, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. № 213-р. Екологічний блок цього плану містить низку заходів, у кожного з яких є номер, мета та/або титульна назва та помітка про відповідність коаліційній угоді. Наведемо низку з них [153]:

– затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2016—2020 роки (п.184, розроблення Програми (Стратегії) збереження навколишнього природного середовища);

- реформування системи управління сферою охорони довкілля (п.185, перетворення на інтегровану проєвропейську систему, передбачене угодою);
- розроблення закону про стратегічну екологічну оцінку (п.187, оцінювання впливу планів, програм, державних і приватних проєктів на навколишнє середовище, передбачене угодою);
- створення єдиного контролюючого органу у сфері довкілля та передача йому всіх функцій контролю (п.188, реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони довкілля, передбачене угодою);
- надання доступу кожному громадянину інформації про дозволи, звіти, матеріали перевірок у сфері довкілля (п. 189, створення єдиної уніфікованої електронної системи доступу до такої інформації, передбачене угодою);
- розроблення та запровадження моделі управління водними ресурсами з урахуванням басейнового принципу управління та гідрографічного районування території (п. 190, внесення змін до Водного кодексу України, передбачене угодою);
- розроблення системи контролю за генетично модифікованими організмами (п. 191, підвищення рівня обізнаності громадськості, передбачене угодою);
- приведення у відповідність законодавства про охорону біорізноманіття (п. 192, збереження природного середовища існування, дикої флори та фауни, створення Смарагдової мережі, передбачене угодою);
- створення інфраструктури для моніторингу та оцінки якості атмосферного повітря (п. 193, оцінювання забруднення атмосферного повітря, передбачене угодою);
- прийняття нової редакції Закону України “Про відходи” (п. 194, впровадження на законодавчому рівні п’ятиступеневої ієрархії поводження з відходами, передбачене угодою);
- затвердження переліку відходів відповідно до європейських стандартів (п. 195, гармонізація із законодавством

ЄС віднесення відходів до категорії небезпечних та їх класифікації);

- внесення змін в Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією /видаленням (п. 196, відповідає Базельській конвенції про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів, передбачене угодою);

- створення систем поводження з відходами відповідно до принципу “ забруднювач платить ” (п. 197, розширення відповідальності виробника з урахуванням вимог ЄС, передбачене угодою);

- розроблення Державної цільової економічної програми розвитку атомно-промислового комплексу України на 2015—2019 роки (п. 263, підвищення безпеки ядерних реакторів, перетворення об’єкта “ Укриття ” на екологічно безпечну систему);

- зміна принципів державної підтримки вугільної галузі (п. 266, заборона всіх видів державної підтримки вугільної галузі, крім державної підтримки для цілей водовідливу та захисту навколишнього середовища, передбачене угодою);

- реалізації проектів з використанням альтернативних джерел енергії (п. 285, підвищення енергоефективності);

- прийняття Національного плану дій з енергоефективності до 2020 року (п. 289, зниження енергоємності валового внутрішнього продукту, передбачене угодою);

- стимулювання розвитку екологічно безпечних технологій та посилення просвітницької діяльності серед населення щодо вимог екологічних норм і стандартів (п. 329, екологізація свідомості, передбачене угодою).

На рис. 2.7 показано низку суспільних процесів і відносин, що потребують державного екологічного регулювання [156].

Фактично ці процеси і відносини визначають напрями екологічної регуляторної діяльності, які можна взяти за векторальну основу при застосуванні підходу концептуального

розвитку.

Далі можна застосувати різні варіанти реалізації цього підходу.

Перший варіант. Для всіх суспільних процесів і відносин, що потребують державного екологічного регулювання, застосовується інтегрований підхід концептуального розвитку.

В межах першого варіанту для кожного з суспільних процесів і відносин, що потребують державного екологічного регулювання (іншими словами для складових вектору екологічного регулювання), визначаються (встановлюються) інтегровані ознаки концептуального розвитку.

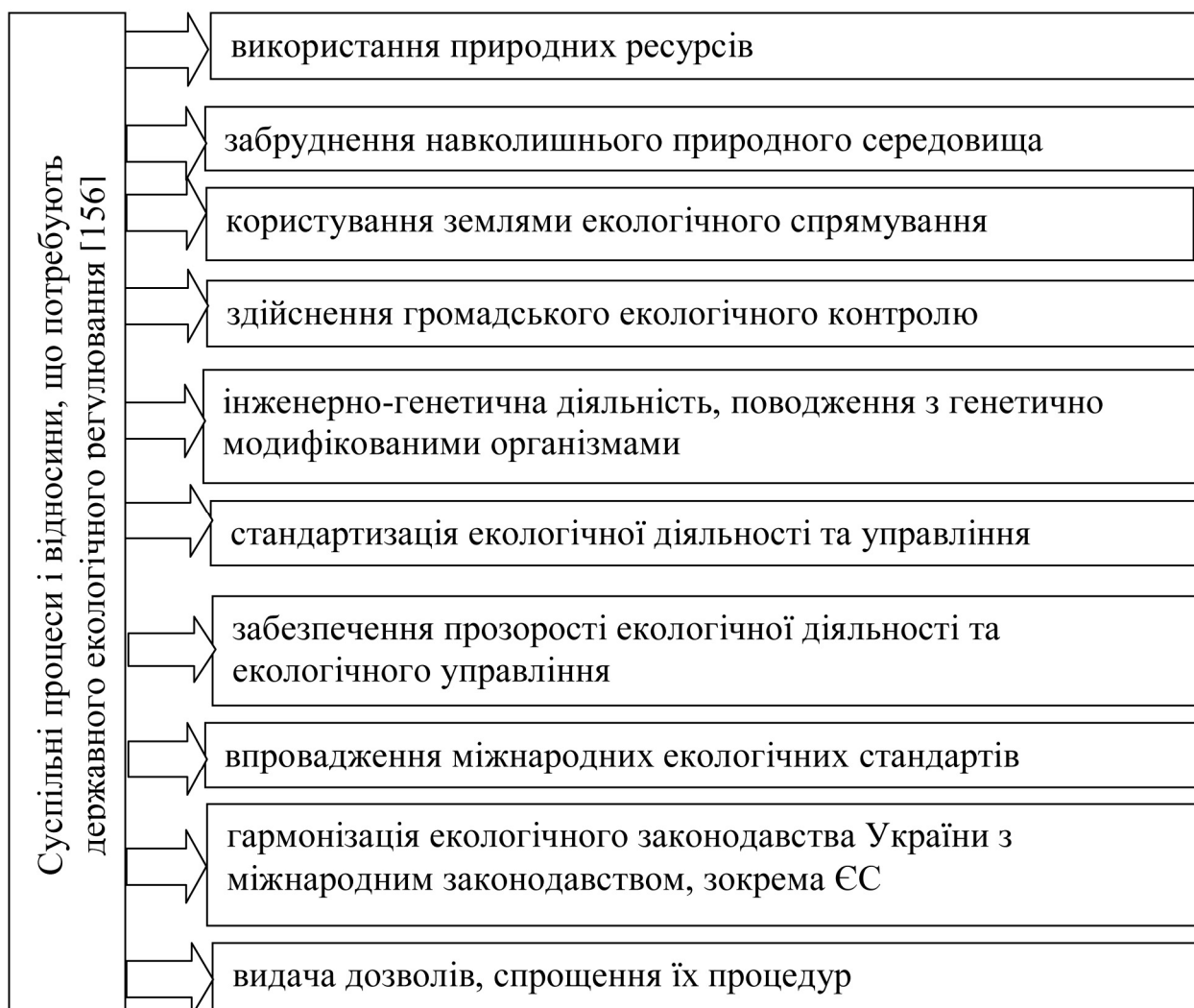

Рис. 2.7. Вектор державного екологічного регулювання

Такими ознаками можуть бути цілі та напрями розвитку. Назвемо такий підхід до розвитку відповідно як концептуально-цільовий та концептуально-напрямовий.

Такими ознаками також можуть бути як кількісні (кількість, розмір, рівень, час, простір), так і якісні (ефективність, результативність, економічність, справедливість, демократичність, прозорість, транспарентність, доступність тощо) показники зміни цих процесів та відносин. Назвемо такі підходи до розвитку відповідно як концептуально-кількісний та концептуально-якісний.

Такими ознаками можуть бути принципи, на яких базуються ці процеси та відносини. Нами вже був застосований схожий концептуальний підхід для систем екологічного управління, як показано у Табл.2.6. Назвемо такий підхід до розвитку як концептуально-принциповий.

Результатом застосування інтегрованого підходу концептуального розвитку в даному разі є або: 1) порівняння ознак для кожного з суспільних процесів і відносин, що потребують державного екологічного регулювання, та оцінювання характеру змін; або: 2) розроблення нового вектору екологічного регулювання на основі покращення ознак для кожного з таких процесів чи відносин.

Другий варіант. Для кожного з суспільних процесів і відносин, що потребують державного екологічного регулювання (іншими словами для складових вектору екологічного регулювання), окремо розглядається підхід концептуального розвитку. На його основі для кожного з цих процесів, відносин формується свій вектор екологічного регулювання зі своєю системою ознак (принципів, цілей, напрямів розвитку, кількісних та якісних ознак). Назвемо цей підхід концептуально-розподільним.

За цього варіанту підхід концептуального розвитку базується на багатовекторній основі. Результатом застосування підходу концептуально-розподільного розвитку в даному разі є

або поглиблене порівняння ознак для кожного з суспільних процесів і відносин, що потребують державного екологічного регулювання, на багатовекторній основі, та багато параметричне оцінювання характеру змін, або розроблення нового вектору екологічного регулювання на основі покращення систем ознак для кожного з таких процесів чи відносин.

Таким чином, нами виділено методологічний підхід до виявлення та оцінювання процесу розвитку будь-якої діяльності, який названий як підхід концептуального розвитку та здійснено його класифікацію за ознаками типу аналізу та оцінювання розвитку, серед яких: інтеграційний, розподільний, за цілями, за напрямками, за принципами, кількісний та якісний. Відповідно маємо кілька різновидів підходів до аналізу та оцінювання розвитку, а саме: концептуально-інтеграційний, концептуально-розподільний, концептуально-цільовий, концептуально-напрямковий, концептуально-принциповий, концептуально-кількісний та концептуально-якісний. Цей підхід вже частково використовувався у даній роботі. У даному розділі він обраний нами як базовий для представлення та оцінювання інформації щодо екологічного управління.

Звернемося до питань концептуального розвитку екологічних механізмів.

Державні керівні впливи екологічного спрямування здебільшого реалізуються із застосуванням механізмів екологізації державного управління. Спектр таких механізмів достатньо широкий. Основні механізми реалізації національної екологічної політики, визначені Законом України [156], згруповані на рис. 2.8. Принциповим аспектом їх застосування є обов'язкова оцінка наслідків.

З точки зору екологізації державного управління, такі механізми (інструменти) в одних випадках включають лише елементи екологізації, а в інших – є спеціалізованими механізмами екологічного управління. Серед останніх найбільш відомими є екологічна експертиза, екологічний контроль та аудит, екологічна

стандартизація, екологічна освіта, екологічний консалтинг, екологічне розвантаження та інші. Наведені види спеціальних екологічних механізмів фактично утворюють вектор напрямів розвитку засобів (кадрів, інструментів, матеріалів, інформації, технологій, способів їх впливу та інших) екологізації управління.

Надалі при розгляді цих механізмів будемо не тільки характеризувати їх але й виходити з позиції їх розвитку, тобто зміни їх якості та забезпечення ними в процесі здійснення екологізації суспільства переходу від одного його якісного екологічного стану до іншого, що має кращі екологічні показники функціонування.

Рис. 2.8. Основні механізми реалізації національної екологічної політики, визначені Законом України [156].

При цьому застосуємо концептуально-розподільчий підхід, тобто з'ясуємо вектори розвитку для кожного з механізмів екологізації, зазначених на рис. 2.8. При побудові цих векторів використаємо переважно концептуально-цільовий та концептуально-напрямовий підходи.

Стратегічні та програмно-цільові рішення ми вже розглянули у п.р. 2.2 даної роботи. Там же частково йшлося про економічні та фінансові механізми, переважно про державне бюджетування екологічних державно-цільових програм. Окрім цього, до цих механізмів необхідно віднести економічний механізм природокористування, що заснований на платіжках за використання природних ресурсів, забруднення довкілля, а також штрафи за нанесену екологічну шкоду.

Щодо питання розвитку вітчизняного *екологічного законодавства*, то воно сьогодні, у значній мірі, розглядається в контексті приведення у відповідність аналогічному законодавству Європейського Союзу. З цієї позиції заслуговують на увагу матеріали з джерела [128], в якому зазначено, що приведення у відповідність екологічного законодавства України із положеннями джерел *acquis communautaire*, в першу чергу, необхідно здійснити за напрямками, які згруповані та наведені у табл. 2.7. З таким висновком українська сторона, як зазначено у цьому документі, в цілому погодилася.

Таблиця 2.7

Напрями приведення у відповідність екологічного законодавства України з положеннями джерел *acquis communautaire*

№ з/п	Напрями гармонізації екологічного законодавства України з міжнародним законодавством [128]
1.	забезпечення наскрізності екологічної політики, її інтеграції до політик державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку
2.	моніторинг і оцінка якості атмосферного повітря, зокрема щодо загальнопоширених забруднюючих речовин, зонування території України, планів поліпшення якості атмосферного повітря в зонах і агломераціях; регулювання зменшення вмісту сірки у пальному

Продовження Таблиці 2.7	
3.	перегляд нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах під час виробництва певних категорій транспортних засобів в Україні
4.	перегляд нормативів якості поверхневих вод, які використовуються для потреб централізованого водопостачання і для культурно-побутового користування, очищення комунальних стоків, запобігання забрудненню внаслідок змиву нітратів із сільськогосподарських земель
5.	здійснення контролю за поводженням з такими видами відходів, як використані хімічні джерела струму, ртутні, у тому числі компактні, відпрацьовані оливи, електронне обладнання, не придатні до використання транспортні засоби
6.	впровадження комплексної/інтегрованої дозвільної системи для стаціонарних джерел викидів (у першу чергу енергогенеруючих)
7.	ліцензування виробництва, застосування, імпорту і експорту небезпечних хімічних речовин, контроль за їх вмістом у продукції та безпечне видалення»

Тепер зупинимосся на інших механізмах екологізації.

Вдосконалення екологічної дозвільної системи досягається дозвільно-ліцензійною діяльністю Міністерства екології та природних ресурсів України. [155]. За підходом концептуально-принципового розвитку виділимо вектор основних принципів державної політики у сфері ліцензування, які покладені в основу розвитку цього виду екологічної діяльності. Серед таких принципів маємо: забезпечення рівності та захист прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання; захист життя та здоров'я громадян; захист навколишнього природного середовища; забезпечення безпеки держави; встановлення єдиного порядку ліцензування видів господарської діяльності на території України; запровадження ліцензування і визначення особливостей ліцензування для окремих видів господарської діяльності; встановлення єдиного переліку видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню. Наявність такого вектору дозволяє надалі проводити оцінювання та порівняння як сучасних вітчизняних та зарубіжних принципів у сфері ліцензування, так й процесів їх змін (розвитку систем принципів екологічного

ліцензування).

Екологічна експертиза є одним із важелів державного регулювання. В Україні здійснюється державна, громадська та інші види екологічної експертизи, які регламентовані Законом України «Про екологічну експертизу» [143]. За підходом концептуально-принципового розвитку та виходячи зі статті 6 цього закону також виділимо вектор основних принципів розвитку екологічної експертизи. Отримуємо такі його складові: гарантування безпечного для життя та здоров'я людей навколишнього природного середовища; збалансованість екологічних, економічних, медико-біологічних і соціальних інтересів та врахування громадської думки; наукова обґрунтованість, незалежність, об'єктивність, комплексність, варіантність, превентивність, гласність; екологічна безпека, територіально галузева і економічна доцільність реалізації об'єктів екологічної експертизи, запланованої чи здійснюваної діяльності; державне регулювання; законність [143]. Наявність такого вектору дозволяє проводити оцінювання та порівняння як сучасних вітчизняних та зарубіжних принципів екологічної експертизи, так й процесів їх змін (розвитку систем принципів екологічної експертизи).

Екологічна стандартизація та нормування є одним із інструментів державного регулювання відносин у сфері охорони навколишнього середовища. Як зазначено в ст. 31 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», екологічна стандартизація і нормування «проводяться з метою встановлення комплексу обов'язкових норм, правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки». При нормуванні використовується система екологічних нормативів, яка включає нормативи екологічної безпеки; гранично допустимі норми викидів і скидів у навколишнє природне середовище забруднювальних хімічних речовин та рівні шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів [157]. Для конкретизації цих

положень доцільно застосувати концептуально-розподільний підхід до розвитку й виділити системи ознак, наприклад конкретні нормативи, для кожного з зазначених напрямів.

Моніторинг стану довкілля передбачає систематичне збирання, оброблення, передавання, збереження та аналіз інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки. У межах екологічного моніторингу здійснюються: нагляд за якістю повітря, води, ґрунту; радіаційний моніторинг; нагляд за біологічними ресурсами тощо [167]. У даному разі теж необхідно застосувати концептуально-розподільний підхід до розвитку й виділити системи ознак, наприклад конкретні показники та/або індикатори, для кожного з зазначених напрямів.

За концептуально-цільовим підходом виділимо вектор загальних цілей системи моніторингу навколишнього природного середовища відповідно до документу [148]. Складовими цього вектору цілей є: підвищення ефективності функціонування цієї системи; надання органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування і населенню своєчасної та достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища; підвищення рівня екологічних знань громадян; визначення спільних пріоритетів під час планування дій суб'єктів системи моніторингу; створення єдиної мережі спостережень; технічне переоснащення та вдосконалення нормативно-методичного забезпечення системи моніторингу; узгодження елементів інформаційних технологій, що використовуються суб'єктами системи моніторингу [148].

Державний екологічний контроль за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів та екологічну безпеку здійснює Державна екологічна інспекція [143]. За концептуально-напрямковим підходом виділимо вектор

основних напрямів (завдань) її діяльності, а саме: внесення пропозицій щодо формування державної політики зі здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, а також реалізація державної політики зі здійснення державного нагляду (контролю). Останній, у свою чергу, представимо вектором напрямів (завдань) здійснення державного нагляду (контролю) за: додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів; додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду; екологічною та радіаційною безпекою під час імпорту, експорту та транзиту вантажів і транспортних засобів; біологічною і генетичною безпекою щодо біологічних об'єктів природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі; поводженням з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами) і небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами.

Щодо екологічного аудиту, то за концептуально-принциповим підходом виділимо основні принципи його здійснення відповідно до статті 10 Стаття 10. Закону України «Про екологічний аудит» [142] та згуртуємо їх, як показано на рис. 2.9.

Екологічне страхування за чинними Законом України «Про страхування» не віднесено до обов'язкових видів страхування. Воно здійснюється на добровільних засадах. Виходячи з роботи [212] та застосувавши концептуально-цільовий підхід, виділимо вектор розвитку ринку екологічного страхування в Україні, складовими якого є: вдосконалення законодавчої бази, насамперед доповнивши її Законом України "Про екологічне страхування"; затвердження Концепції розвитку екологічного страхування в Україні; обов'язкове страхування відповідальності

власників джерел підвищеної екологічної небезпеки при заподіянні шкоди третім особам у результаті аварійного забруднення навколишнього середовища; створення Національного фонду та Національного пулу екологічного страхування; впровадження методик проведення оцінки ризиків, зумовлених експлуатацією екологічно небезпечних об'єктів, а також методів обчислення страхових тарифів відповідно до визначеного рівня ризику; сприяння розвитку міжнародної співпраці в галузі екологічного страхування, зокрема з питань фінансування відповідних цільових програм та проектів.

Рис. 2.9. Основні принципи здійснення екологічного аудиту

Розвиток екологічної освіти в Україні здійснюється в межах основних стратегічних напрямів розвитку екологічної освіти, серед яких: розробка наукових основ неперервної екологічної освіти на основі Національної доктрини розвитку освіти у XXI столітті; формування поколінь з новою екологічною культурою, новим екологічним світоглядом на принципах гуманізму, екологізації мислення, міждисциплінарної інтеграції, історизму та системності з метою збереження і відновлення природи України та її біологічного

різноманіття; розвиток міжнародних зв'язків і співробітництва у галузі екологічної освіти і науки, охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, збереження біосфери і цивілізації [154]. У даному разі теж необхідно застосувати концептуально-розподільний підхід до розвитку й виділити вектори систем ознак, конкретизувавши дуже загальні напрями освітньої діяльності.

Розвиток екологічної науки в Україні пов'язаний зі зростанням її ролі у вирішенні проблем екологізації розвитку суспільства, її європеїзацією, а також з посиленням її наукового потенціалу [4]. Мінприроди України були визначені середньострокові пріоритетні напрями науково-технічної діяльності на 2011-2015 роки, які, відповідно до концептуально-напрямового підходу, можуть бути представлені вектором напрямів розвитку цієї діяльності у зазначений період із реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін, а також раціонального використання природних ресурсів [179], як показано на рис. 2.10.

Мінприроди України визначило такі: охорона біологічного різноманіття; охорона транскордонних водотоків і міжнародних озер; зміна клімату; охорона озонового шару; охорона атмосферного повітря; поводження з відходами; оцінка впливу на довкілля [187].

Окрім зазначених раніше механізмів екологізації можна також назвати такі, як екологічний консалтинг, екологічне розвантаження, екологічні фонди, екологічне зонування, екологічне оздоровлення та інші. Всі вони певним чином впливають на розвиток екологізації суспільства та державного управління в Україні.

Рис. 2.10. Вектор напрямів розвитку науково-технічної діяльності
Мінприроди України

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРТНЕ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Оцінювання стану розвитку екологізації державного управління (на основі експертного опитування)

У розділі 2 нами визначені основні теоретичні та методологічні концепти, умови, тенденції екологізації державного управління та засоби екологізації державного управління. Тобто ті базові положення та інструменти, що обумовлюють розвиток екологізації.

За класичним науковим підходом ці положення, а також вибір певних засобів мають отримати практичне підтвердження. Є різні способи отримання останнього, зокрема, по-перше, розроблення нормативно-правових актів, стратегій, відповідних програмно-цільових документів, по-друге, проведення соціальних експериментів, по-третє, використання засобів моделювання ситуацій, по-четверте, проведення соціальних опитувань, по-п'яте, експертне опитування та інші. Нами обрано останній спосіб, як найбільш простий, добре перевірений та достатньо оперативний з точки зору практичної верифікації отриманих результатів дослідження.

Експертне опитування передбачало зосередження на основних отриманих результатах та розроблення відповідної анкети. До основних результатів нами віднесено розроблення підходу концептуального розвитку, що передбачає виділення певної сукупності (спектру) векторів розвитку з різними елементами розвитку. Серед векторів розвитку нами, насамперед, виділені такі, елементами розвитку в яких є:

- чинники загального впливу на екологізацію державного

управління;

- основні умови впливу на розвиток сучасної екологічної ситуації;
- прояв різних тенденцій екологізації суспільства;
- відповідність принципам європейської системи екологічного управління;
- ступінь впливу, стан розвитку та необхідність вдосконалення засобів і механізмів екологізації;
- дотримання критеріїв реалізації державної екологічної політики.

В анкеті (див. Додаток А) кожному з таких векторів розвитку поставлені у відповідність певні запитання та наведені таблиці з їх складовими – елементами розвитку.

Основні дані про учасників експертного опитування, якими є державні службовці, що здійснюють магістерську підготовку програми за навчальною програмою спеціальності «Державна служба», наведені у Табл. 3.1.

Таблиця 3.1.

Дані про учасників експертного опитування – державних службовців, слухачів магістерської програми за спеціальністю «Державна служба»

Всього експертів	Чоловіки	Жінки	Група стажу 1 (до 1 року державної служби)	Група стажу 2 (від 1 до 5 років)	Група стажу 3 (більше 5 років)	Група віку 1 (20-35 років)	Група віку 2 (36-50 років)	3-4 категорія (5-8 ранги)	5-7 категорія (9-14 ранги)
100	18	82	1	35	64	64	36	18	82

Таке опитування проведено у червні-липні 2015 року в Академії муніципального управління МОН України. Значну кількість з опитуваних складають такі респонденти, що мають фінансову, правову, економічну, менеджерську та інформаційно-

комп'ютерну базову освіту.

Насамперед, до уваги опитуваних було представлено запитання щодо визначення поняття «екологізація державного управління», базового для нашої роботи. Узагальнені варіанти відповідей та результати опитування зведені у Табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

Визначення поняття «екологізація державного управління»

Варіант визначення поняття «екологізація державного управління»	Загальна оцінка	Чоловіки	Жінки	Магістри	Група стажу 2	Група стажу 3	Група віку 1	Група віку 2	3-4 категорія
прийняття будь-яких рішень та запровадження будь-яких заходів із одночасним збереженням навколишнього середовища та забезпеченням екологічної безпеки	7	2	5	3	2	5	7	-	-
прийняття та запровадження спеціальних рішень і заходів із одночасним збереженням навколишнього середовища та забезпеченням екологічної безпеки	12	-	12	1	5	7	5	7	-
прийняття та запровадження спеціальних рішень і заходів, спрямованих на захист навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки та раціональне природокористування	81	16	65	23	28	52	52	29	18

Виходячи з результатів опитування, наведених у Табл. 3.2, більшість опитаних (81%) дотримується визначення екологізації державного управління як «прийняття та запровадження спеціальних рішень і заходів, спрямованих на захист навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки та раціональне природокористування». Такого ж варіанту дотримується у своїй оцінці автор, який має базову екологічну освіту.

Висвітлення автором власної оцінки з усіх поставлених запитань в анкеті як повноцінного 101-го учасника опитування є однією з особливостей даного опитування.

За даними, що наведені у даній та у всіх наступних таблицях, можна провести порівняльний аналіз, як оцінювали певне запитання різні групи експертів. Група «магістри» - це слухачі, що завершили підготовку й отримали дипломи магістрів. Їх - 27 осіб. Група «3-4 категорія» - це державні службовці відповідних категорій. Їх всього 18 осіб. Всі інші відносяться до 5-7 категорій посад державних службовців.

У табл. 3.3 наведено результати опитування думки експертів щодо ступеню загального впливу основних чинників на екологізацію державного управління в Україні.

На рис. 3.1 окремо виділено діаграму загальних оцінок експертів щодо впливу кожного з наведених чинників на екологізацію державного управління в Україні. Це зроблено з метою спрощення можливості порівняльного аналізу оцінок такого впливу.

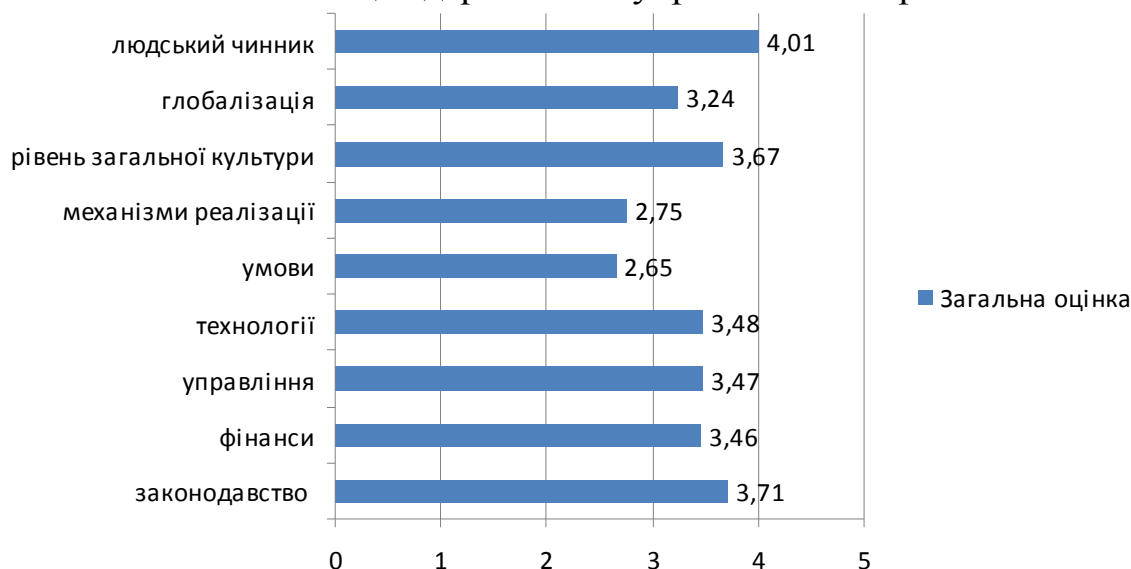
Всі оцінки розташовані в діапазоні від 2,65 до 4,01. Найбільшу загальну оцінку отримав вплив людського чиннику. Причому завдяки експертам – жінкам, які складають 82%. Чоловіки (18%) віддали перевагу «законодавству», «управлінню» та «рівню загальної культури».

Таблиця 3.3.

Визначення ступеню загального впливу чинників на екологізацію
державного управління в Україні

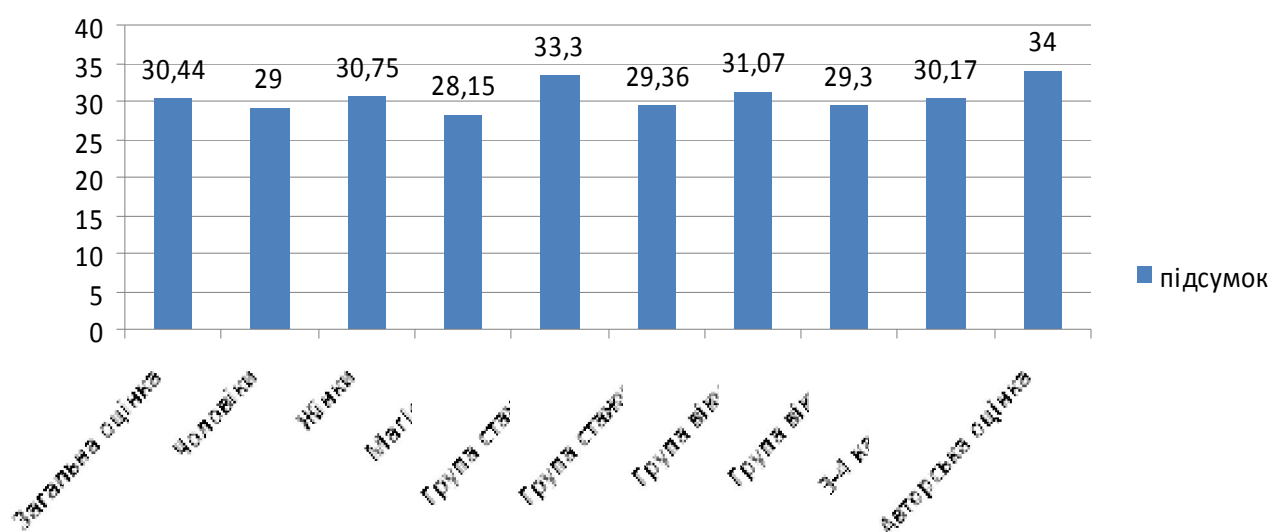
Варіант визначення ступеню загального впливу чинників на екологізацію державного управління	Загальна оцінка	Чоловіки	Жінки	Магістри	Група стажу 2	Група стажу 3	Група віку 1	Група віку 2	3-4 категорія	Авторська оцінка
законодавство	3,71	3,61	3,73	3,19	4,00	3,59	3,70	3,72	4,28	4
фінанси	3,46	3,33	3,49	3,15	3,74	3,38	3,53	3,33	3,61	4
управління	3,47	3,56	3,45	3,11	3,94	3,28	3,53	3,36	3,56	4
технології	3,48	3,28	3,52	2,96	3,80	3,36	3,55	3,36	3,83	4
умови	2,65	2,67	2,65	3,07	2,91	2,55	2,81	2,36	1,72	4
механізми реалізації	2,75	2,39	2,83	2,96	3,14	2,56	2,84	2,58	2,00	3
рівень загальної культури	3,67	3,50	3,71	2,93	4,06	3,48	3,77	3,50	4,11	4
глобалізація	3,24	3,22	3,24	3,19	3,57	3,16	3,34	3,06	2,89	3
людський чинник	4,01	3,44	4,13	3,59	4,14	4,00	4,00	4,03	4,17	4
Підсумок:	30,4	29,0	30,8	28,2	33,3	29,4	31,1	29,3	30,2	34

Рис. 3.1. Загальна оцінка експертами впливу чинників на екологізацію державного управління в Україні

На рис. 3.2 наведена діаграма сумарних загальних оцінок по всім чинникам, що наведені для різних груп експертів.

Рис. 3.2. Порівняння оцінювання групами експертів впливу чинників на екологізацію державного управління

Вона дозволяє оцінити думку різних груп експертів з точки зору їх порівняння із загальним результатом опитування з даного питання. Бачимо, що найбільш завищеним у порівнянні з узагальненою оцінкою «30,44» є авторське оцінювання «34», а найбільшими «скептиками» є група магістрів «28,15». До цих оцінок також близькі чоловіки «29».

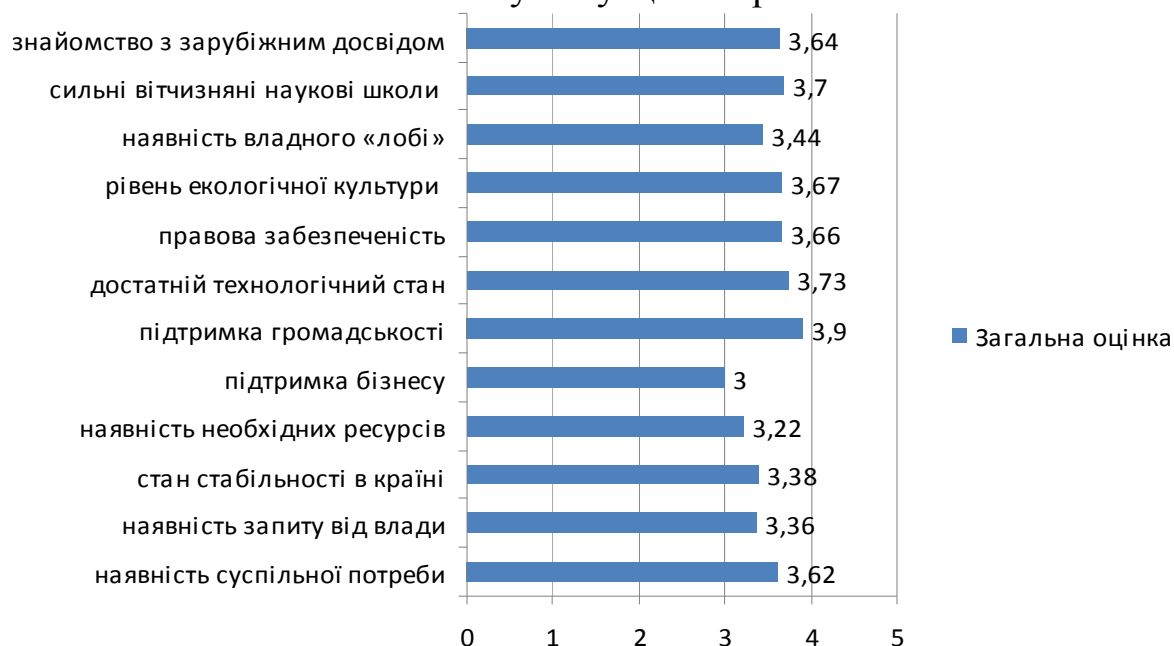
У табл. 3.4 наведено результати експертного опитування щодо умов (ступеню доцільності та можливості) втручання в розвиток сучасної екологічної ситуації в Україні.

Таблиця 3.4.

Визначення основних умов втручання в розвиток сучасної
екологічної ситуації в Україні

Умови втручання в розвиток сучасної еколо- гічної ситуації за кожною з наведених умов	Загальна оцінка	Чоловіки	Жінки	Магістри	Група стажу 2	Група стажу 3	Група віку 1	Група віку 2	3-4 категорія	Авторська оцінка
наявність суспільної потреби екологізації	3,62	3,72	3,60	3,63	3,86	3,50	3,63	3,61	3,83	3
наявність запиту від влади	3,36	3,50	3,33	2,89	3,63	3,20	3,38	3,33	3,61	3
стан стабільності в країні	3,38	3,28	3,40	3,19	3,51	3,28	3,39	3,36	3,28	2
наявність необхідних ресурсів	3,22	3,11	3,24	3,37	3,54	3,02	3,33	3,03	2,50	2
підтримка бізнесу	3,00	3,17	2,96	3,15	3,54	2,67	3,13	3,28	2,50	3
підтримка громадськості	3,90	3,50	3,99	3,63	4,14	3,78	3,88	3,94	4,17	4
достатній рівень технологічного стану	3,73	3,83	3,71	3,19	4,06	3,56	3,77	3,67	3,83	4
нормативно-правова забезпеченість	3,66	3,28	3,74	3,37	3,77	3,56	3,63	3,72	3,56	4
рівень екологічної культури суспільства	3,67	3,33	3,74	3,15	4,06	3,45	3,7	3,61	4,28	3
наявність владного «любі»	3,44	3,44	3,44	2,93	3,94	3,19	3,53	3,28	3,72	4
сильні вітчизняні наукові школи	3,70	3,78	3,68	3,33	3,69	3,75	3,61	3,86	3,94	4
знайомство з зарубіжним досвідом	3,64	3,56	3,66	3,56	3,69	3,59	3,64	3,64	3,83	4
Підсумок:	42,3	41,5	42,5	39,4	45,4	40,6	42,6	42,3	43,1	40

Рис. 3.3. Загальна оцінка експертами умов впливу на екологічну ситуацію в країні

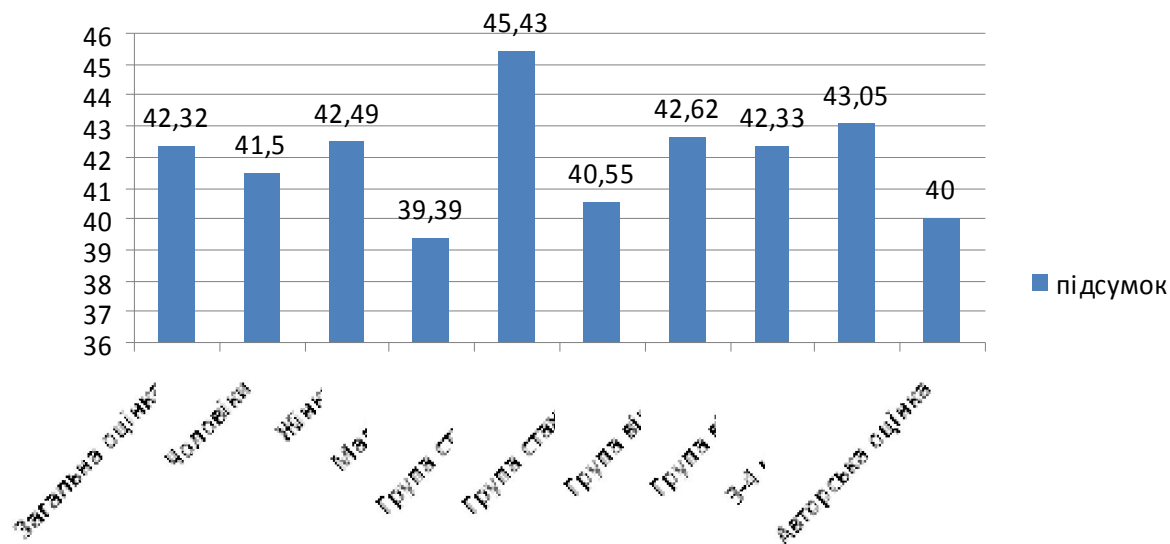

На рис. 3.3 виділено діаграму загальних оцінок експертів щодо наявності умов екологізації державного управління в Україні.

За отриманими даними опитування найбільшу оцінку отримала умова «підтримка громадськості» «3,9». Високо також оцінені умови «достатній рівень технологічного стану» (3,73), «сильні вітчизняні наукові школи» (3,7), «рівень екологічної культури суспільства» (3,67), «нормативно-правова забезпеченість» (3,66), «знайомство з зарубіжним досвідом» (3,64). Доречи, у чоловіків (див. Табл. 3.4) на перших місцях розташовані оцінки умов «достатній рівень технологічного стану» (3,83) та «сильні вітчизняні наукові школи» (3,78).

На рис. 3.4 наведена діаграма сумарних загальних оцінок по всім умовам впливу, що надані різними групами експертів. Найменш оптимістичними є магістри «39,39» та автор «40», а найбільш оптимістичними «45,43» – група стажу 2 (від 1 до 5 років стажу державної служби).

Рис. 3.4. Порівняння оцінювання групами експертів умов впливу на екологічну ситуацію в країні

У табл. 3.5 наведено результати опитування щодо оцінювання експертами ступеню прояву тенденцій екологізації суспільства в Україні.

Таблиця 3.5.

Визначення ступеню прояву тенденцій екологізації суспільства в Україні

Тенденції екологізації суспільства в Україні	Загальна оцінка	Чоловіки	Жінки	Магістри	Група стажу 2	Група стажу 3	Група віку 1	Група віку 2	3-4 категорія	Авторська оцінка
Тенденція сталого розвитку	2,84	2,89	2,83	2,74	2,91	2,80	2,83	2,86	2,78	3
Тенденція ресурсозбереження	2,97	3,89	2,88	2,74	3,09	2,91	3,05	2,83	2,89	3
Врахування змін клімату внаслідок низки глобальних чинників	3,37	3,11	3,43	3,33	3,63	3,23	3,42	3,28	3,22	3

<i>Продовження таблиці 3.5.</i>										
Тенденція корпоративної між-державної екологічної безпеки	3,38	3,56	3,34	3,11	3,42	3,33	3,33	3,47	3,61	4
Тенденція посилення техногенної безпеки	3,24	3,28	3,23	2,93	3,40	3,16	3,28	3,17	3,33	3
Посилення природо-генної безпеки	3,32	3,56	3,27	2,93	3,40	3,28	3,33	3,31	3,00	3
Зміна екологічного аспекту в результаті переходу до інформаційного суспільства	3,56	3,56	3,56	3,11	3,60	3,53	3,44	3,78	3,72	4
Посилення ролі громадянського суспільства у вирішенні екологічних проблем	3,61	3,67	3,60	3,37	3,60	3,59	3,5	3,81	3,78	4
Підсумок:	26,3	27,5	26,1	24,7	27,1	25,8	26,2	26,5	26,3	27

На рис. 3.5 виділено діаграму загальних оцінок експертів щодо ступеню прояву тенденцій екологізації суспільства в Україні.

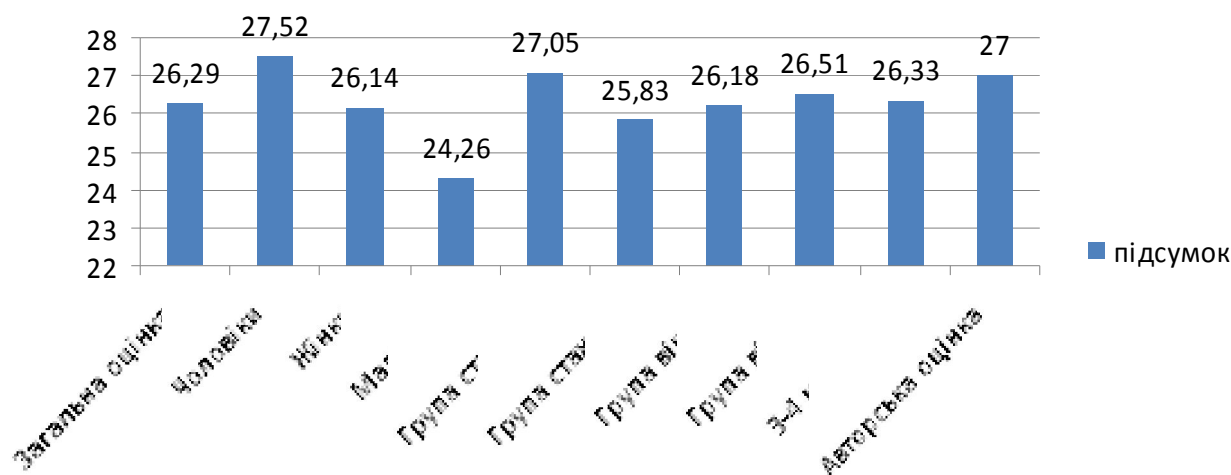
Рис. 3.5. Загальна оцінка експертами тенденцій екологізації

За отриманими даними опитування найбільшу оцінку отримала тенденція «Посилення ролі громадянського суспільства у вирішенні екологічних проблем» (3,61). Високо також оцінені тенденції «Зміна екологічного аспекту в результаті переходу до інформаційного суспільства» (3,56), «Тенденція корпоративної міждержавної екологічної безпеки» (3,38), «Врахування змін клімату внаслідок низки глобальних чинників» (3,37), «Посилення природогенної безпеки» (3,32), «Тенденція посилення техногенної безпеки» (3,24).

На рис. 3.6 наведена діаграма сумарних загальних оцінок по всім тенденціям, що надані різними групами експертів. Найменш оптимістичними є магістри «24,26», а найбільш оптимістичними «27,52» – група чоловіків.

Рис. 3.6. Порівняння оцінок груп експертів щодо тенденцій екологізації

У табл. 3.6 наведено результати опитування експертів щодо ступеню ідентичності вітчизняної системи екологічного управління по кожному з наведених принципів європейської системи екологічного управління.

Таблиця 3.6.

Оцінювання ступеню ідентичності вітчизняної системи
екологічного управління по кожному з наведених принципів
європейської системи екологічного управління

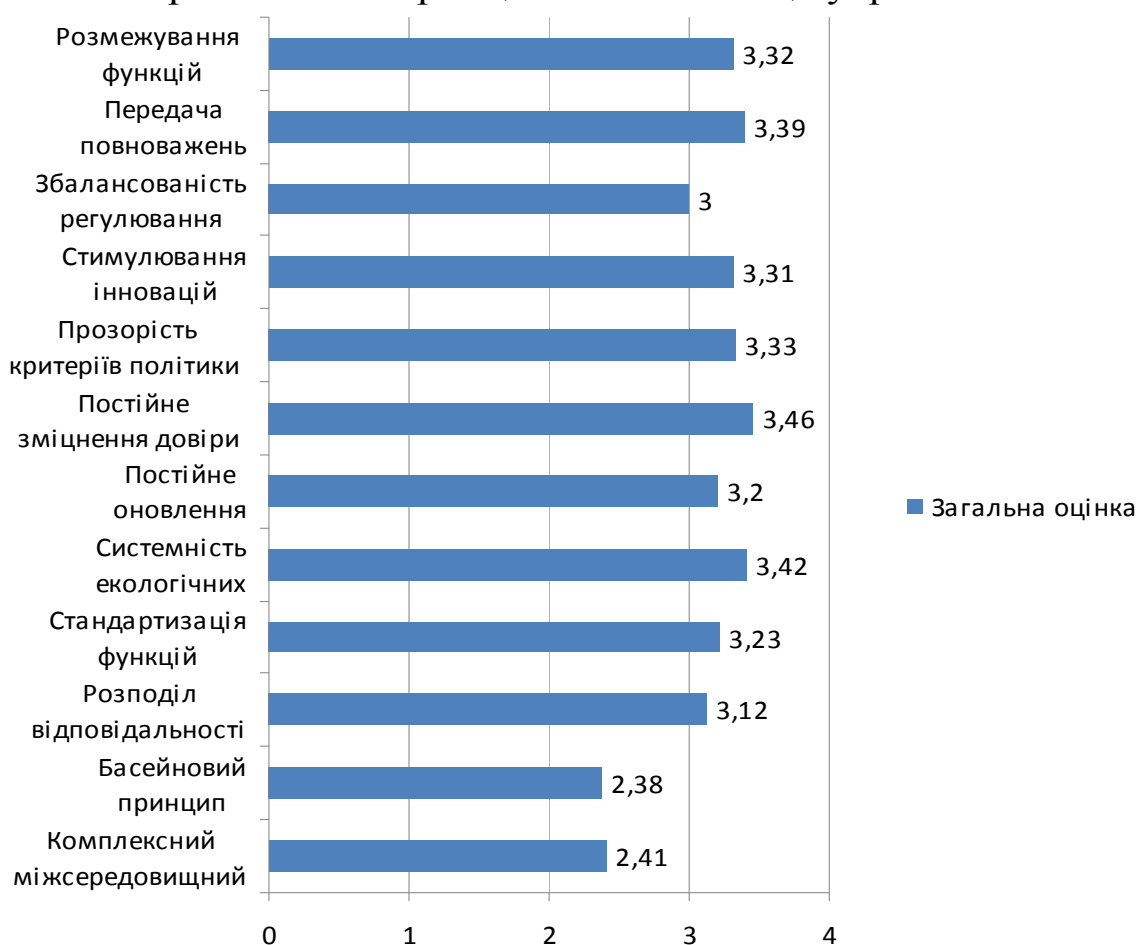
Принципи європейської системи екологічного управління	Загальна оцінка	Чоловіки	Жінки	Магістри	Група стажу 2	Група стажу 3	Група віку 1	Група віку 2	3-4 категорія	Авторська оцінка
Комплексний міжсередовищний підхід	2,41	2,56	2,38	2,63	2,51	2,31	2,42	2,39	2,00	3
Басейновий принцип управління	2,38	2,50	2,35	2,37	2,51	2,27	2,34	2,44	1,94	4
Регламентований розподіл відповідальності держави, суспільства, бізнесу	3,12	3,06	3,13	2,63	3,29	3,03	3,11	3,14	3,28	3
Стандартизація функцій управління і планування політики	3,23	3,17	3,24	2,67	3,54	3,06	3,30	3,11	3,39	4
Системність, комплексність стратегічних екологічних оцінок в умовах фактичної стабільності влади	3,42	3,44	3,41	2,63	3,89	3,17	3,45	3,36	3,61	3
Постійне оновлення та адаптація управлінського стилю до змін	3,20	3,00	3,24	2,70	3,43	3,06	3,27	3,08	3,39	4
Постійне зміцнення довіри між суб'єктами всіх рівнів екологічного управління	3,46	3,61	3,43	2,67	3,77	3,31	3,42	3,53	4,00	3

<i>Продовження Таблиці 3.6</i>										
Прозорість і універсальність критеріїв відбору й оцінки інструментів політики	3,33	3,50	3,29	2,59	3,54	3,22	3,31	3,36	3,89	4
Укладання добровільних екологічних угод та стимулювання екологічних інновацій	3,31	3,28	3,32	2,89	3,63	3,13	3,34	3,25	3,56	3
Збалансованість адміністративних і ринкових інструментів регулювання	3,00	3,00	3,00	2,81	3,17	2,94	3,06	2,89	3,33	3
Передача повноважень охорони навколишнього природного середовища на регіональний і місцевий рівень	3,39	2,78	3,52	3,04	3,34	3,39	3,23	3,67	3,72	2
Розмежування природоохоронних та господарських функцій	3,32	2,67	3,46	3,07	3,40	3,31	3,14	3,64	3,72	2
Підсумок:	37,6	36,6	37,8	32,7	40,0	36,2	37,4	37,9	39,8	38

На рис. 3.7 виділено діаграму загальних оцінок експертів щодо відповідності вітчизняної системи екологічного управління по кожному з наведених принципів європейської системи екологічного управління. За отриманими даними опитування найбільшу оцінку отримав принцип «Постійне зміцнення довіри між суб'єктами всіх рівнів екологічного управління» «3,46». Високо також оцінені принципи «Системність, комплексність стратегічних екологічних оцінок в умовах фактичної стабільності

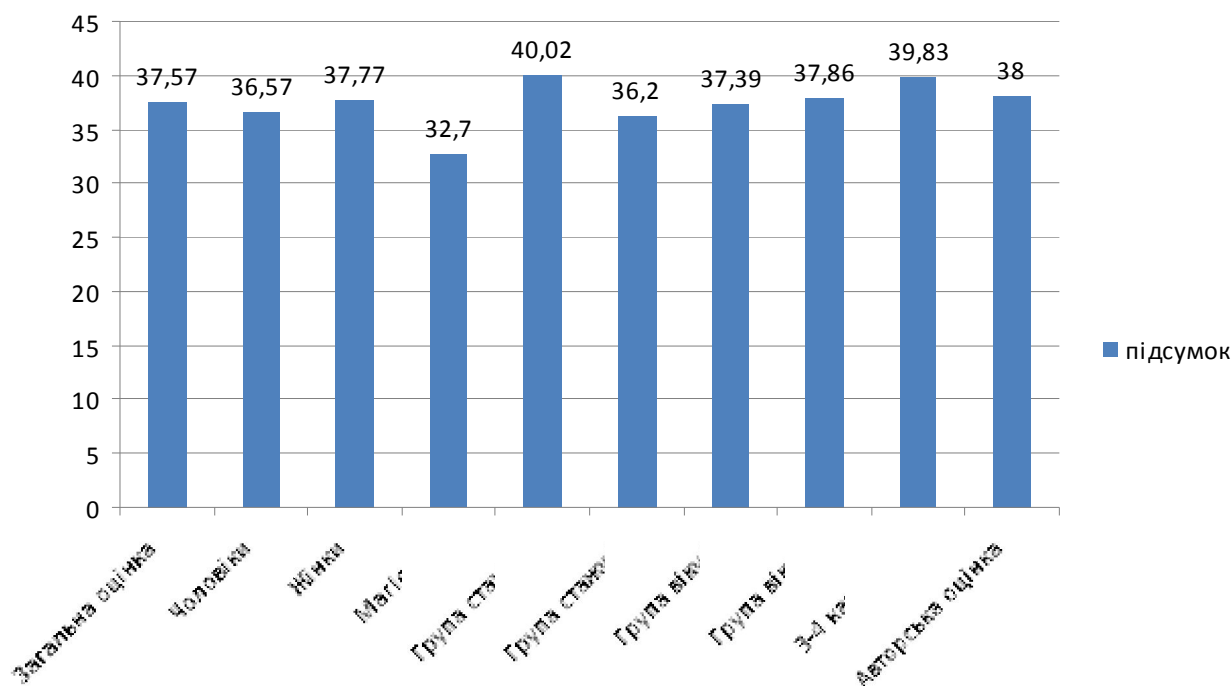
влади» (3,42), «Передача повноважень охорони навколишнього природного середовища на регіональний і місцевий рівень» (3,33), «Розмежування природоохоронних та господарських функцій» (3,32), «Посилення природогенної безпеки» (3,32), «Укладання добровільних екологічних угод та стимулювання екологічних інновацій» (3,31).

Рис. 3.7. Загальна оцінка експертами відповідності європейським принципам екологізації управління

На рис. 3.8 наведена діаграма сумарних загальних оцінок по всім тенденціям, що надані різними групами експертів. Найменш оптимістичними є магістри «32,7», а найбільш оптимістичними «40,02» – група стажу 2.

Рис. 3.8. Прорівняння оцінок груп експертів щодо відповідності європейським принципам екологізації

У Табл. 3.7 наведено результати опитування щодо ступеню впливу наведених засобів та механізмів (технологій, інструментів, важелів) з позиції екологізації державного управління в Україні.

Таблиця 3.7.

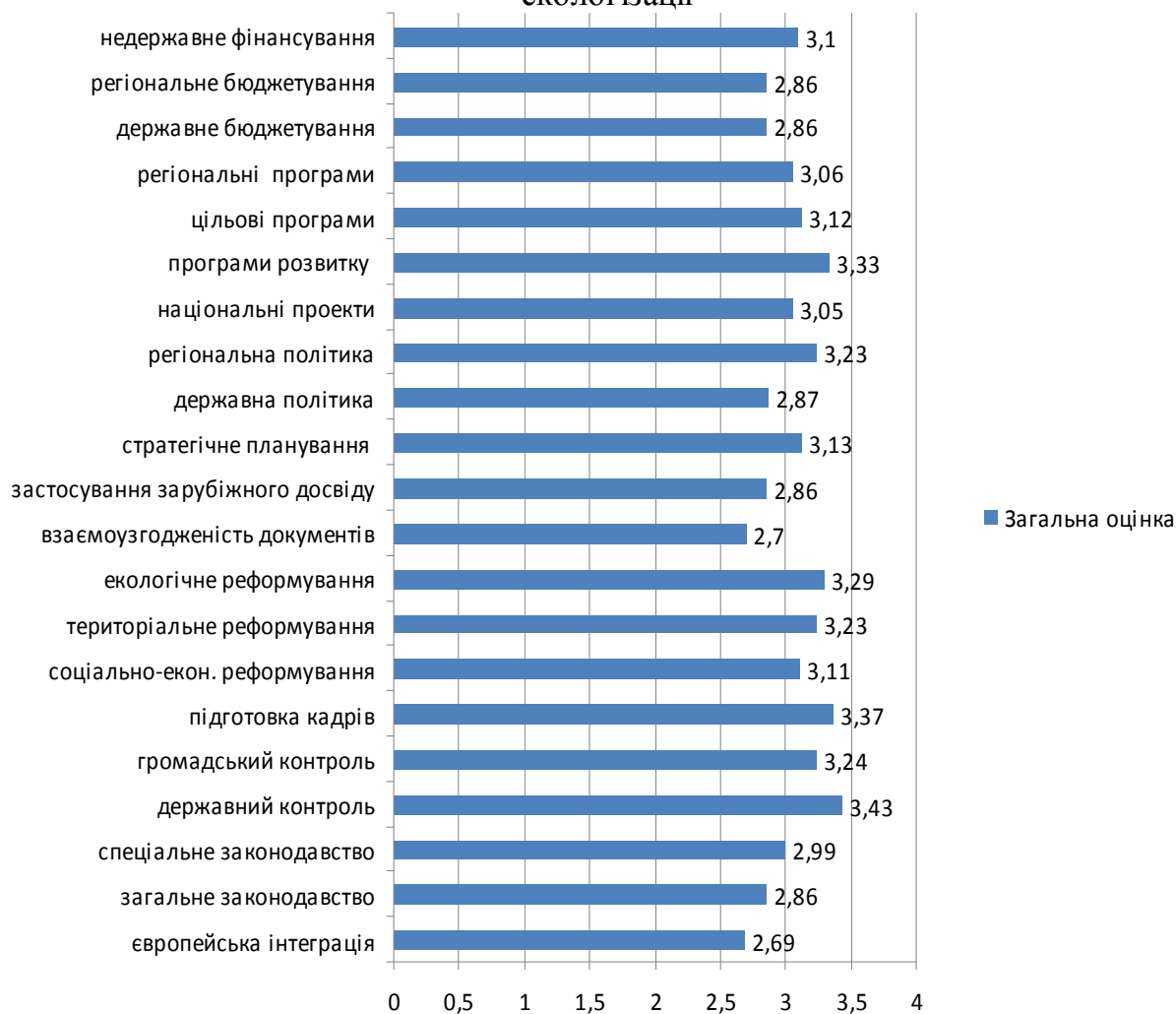
Визначення ступеню впливу наведених засобів та механізмів (технологій, інструментів, важелів) з позиції екологізації державного управління в Україні

Засоби та механізми (технології, інструменти, важелі)	Загальна оцінка	Чоловіки	Жінки	Магістри	Група стажу 2	Група стажу 3	Група віку 1	Група віку 2	3-4 категорія	Авторська оцінка
європейська інтеграція	2,69	3,28	2,56	2,63	3,03	2,55	2,83	2,44	2,72	2
загальне законодавство	2,86	3,11	2,80	2,52	3,40	2,61	2,94	2,72	3,11	4
спеціальне законодавство	2,99	3,11	2,96	2,59	3,57	2,72	3,09	2,81	3,44	4

<i>Продовження Таблиці 3.7</i>										
державний контроль	3,43	3,39	3,44	3,11	3,80	3,28	3,58	3,17	3,89	2
громадський контроль	3,24	3,78	3,12	2,67	3,80	2,98	3,45	2,86	3,78	3
підготовка кадрів	3,37	3,72	3,29	2,67	3,77	3,20	3,53	3,08	4,17	4
соціально-економічне реформування	3,11	3,39	3,05	2,22	3,49	2,95	3,09	3,14	3,67	2
територіальне реформування	3,23	3,67	3,13	2,63	3,71	3,02	3,31	3,08	4,00	3
екологічне реформування	3,29	3,39	3,29	3,26	3,74	3,09	3,41	3,08	3,33	3
взаємоузгодженість документів	2,70	2,83	2,67	2,48	3,14	2,50	2,89	2,36	2,89	3
застосування зарубіжного досвіду	2,86	2,72	2,89	2,93	3,46	2,58	2,97	2,67	2,89	4
стратегічне планування	3,13	3,06	3,15	3,19	3,57	2,94	3,20	3,00	3,22	4
державна політика	2,87	2,83	2,88	2,78	3,40	2,63	3,03	2,58	3,17	3
регіональна політика	3,23	3,39	3,20	2,44	3,89	2,92	3,50	2,75	3,78	3
національні проекти	3,05	3,22	3,01	2,48	3,66	2,77	3,30	2,61	3,44	2
програми розвитку	3,33	3,39	3,32	2,93	3,63	3,22	3,41	3,19	3,72	3
державні цільові програми	3,12	3,44	3,05	2,41	3,71	2,84	3,23	2,92	3,44	3
регіональні цільові програми	3,06	3,39	2,99	2,33	3,69	2,77	3,19	2,83	3,50	4
державне бюджетування	2,86	2,44	2,95	2,63	3,54	2,53	3,16	2,33	3,22	4
регіональне бюджетування	2,86	3,11	2,80	2,59	3,63	2,48	3,06	2,50	3,00	4
недержавне фінансування	3,10	3,17	3,09	2,74	3,71	2,73	3,17	2,97	3,39	4
Підсумок:	64,4	67,8	63,6	56,2	75,3	59,3	67,3	59,1	71,8	68

На рис. 3.9 виділено діаграму загальних оцінок експертів щодо ступеню впливу наведених засобів та механізмів (технологій, інструментів, важелів) з позиції екологізації державного управління в Україні.

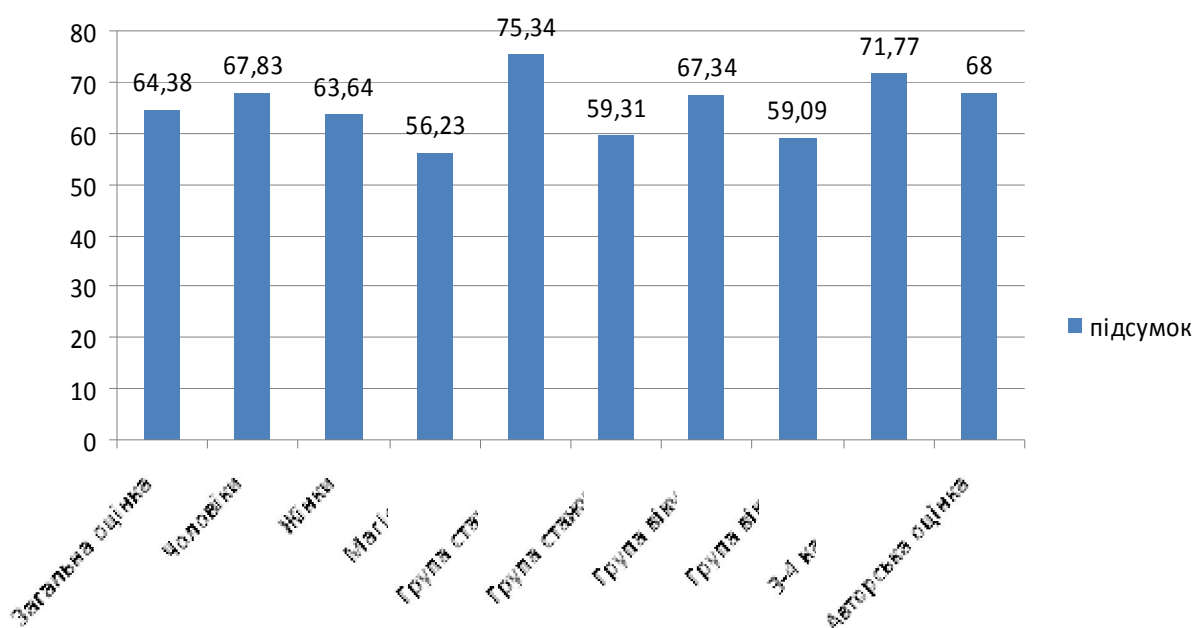
Рис. 3.9. Загальна оцінка експертами важливості засобів екологізації

За отриманими даними опитування найбільшу оцінку отримав засіб «державний контроль» «3,43». Високо також оцінені засоби «підготовка кадрів» (3,37), «програми розвитку» (3,33), «екологічне реформування» (3,29), «регіональні програми» (3,54), «громадський контроль» (3,24), «регіональна політика» та «територіальне реформування» (3,23).

На рис. 3.10 наведена діаграма сумарних загальних оцінок щодо ступеню впливу наведених засобів та механізмів (технологій, інструментів, важелів) з позиції екологізації державного управління в Україні. Найменш оптимістичними є магістри «56,23», а найбільш оптимістичними «75,34» – група стажу 2.

Рис. 3.10. Порівняння оцінок груп експертів щодо ступеню важливості засобів екологізації

У табл. 3.8 наведено результати опитування щодо ступеню розвитку наведених засобів та механізмів (технологій, інструментів, важелів) з позиції екологізації державного управління в Україні.

За отриманими даними опитування найбільшу оцінку розвитку отримав засіб «спеціальне законодавство» (2,9). Високо також оцінені засоби «громадський контроль» (2,77), «загальне законодавство» (2,75), «соціально-економічне реформування» (2,73), «підготовка кадрів» (2,71), «взаємо узгодженість документів» (2,7), «територіальне реформування» (2,65), «європейська інтеграція» та «цільові програми» (2,64).

Таблиця 3.8.

Визначення ступеню розвитку наведених засобів та
механізмів (технологій, інструментів, важелів) з позиції
екологізації державного управління в Україні

Засоби та механізми (технології, інструменти, важелі)	Загальна оцінка	Чоловіки	Жінки	Магістри	Група стажу 2	Група стажу 3	Група віку 1	Група віку 2	3-4 категорія	Авторська оцінка
європейська інтеграція	2,64	2,67	2,63	1,74	2,80	2,52	2,61	2,69	3,33	3
загальне законодавство	2,75	3,22	2,65	2,44	3,09	2,61	2,69	2,86	3,11	4
спеціальне законодавство	2,90	3,29	2,82	2,22	3,17	2,80	2,91	2,89	3,33	3
державний контроль	2,60	3,00	2,51	1,89	2,80	2,53	2,58	2,64	2,72	3
громадський контроль	2,77	2,72	2,78	2,44	3,09	2,64	2,73	2,83	2,72	2
підготовка кадрів	2,71	2,89	2,67	2,22	3,15	2,44	2,83	2,50	2,83	3
соціально-економічне реформування	2,73	3,29	2,61	2,04	3,34	2,36	2,88	2,47	3,17	2
територіальне реформування	2,65	3,11	2,55	2,07	3,03	2,41	2,80	2,39	2,83	2
екологічне реформування	2,48	3,00	2,37	1,63	2,91	2,28	2,47	2,50	3,00	2
взаємоузгодженість документів	2,70	3,00	2,63	2,04	3,29	2,42	2,78	2,56	3,06	2
застосування зарубіжного досвіду	2,43	3,00	2,30	1,78	2,89	2,22	2,45	2,39	2,83	2
стратегічне планування	2,22	2,17	2,23	1,85	2,40	2,16	2,13	2,39	2,33	3
державна політика	2,42	3,06	2,28	2,22	2,66	2,25	2,50	2,28	2,83	3
регіональна політика	2,57	2,72	2,54	1,70	2,94	2,33	2,70	2,33	2,61	3

<i>Продовження Таблиці 3.8</i>										
національні проекти	2,50	2,61	2,48	2,19	2,74	2,33	2,39	2,69	2,22	2
Програми розвитку	2,33	2,50	2,29	1,81	2,63	2,20	2,39	2,22	2,61	3
державні цільові програми-	2,64	2,94	2,57	1,89	3,03	2,47	2,64	2,64	2,83	3
Регіональні цільові програми	2,43	2,67	2,38	1,93	2,77	2,20	2,45	2,39	2,50	3
державне бюджетування	2,12	2,39	2,06	2,00	2,43	1,98	2,13	2,11	2,33	3
регіональне бюджетування	2,28	2,83	2,16	1,59	2,66	2,11	2,23	2,36	2,67	3
недержавне фінансування	2,20	2,83	2,06	1,74	2,40	2,13	2,20	2,19	2,39	2
Підсумок:	53,1	59,9	51,6	41,4	60,2	49,4	53,5	52,3	58,5	56

Звертає увагу на себе той факт, що оцінки експертами стану розвитку помітно (порядку одного балу) відрізняються від оцінок важливості відповідних засобів та механізмів (технологій, інструментів, важелів) з позиції екологізації державного управління в Україні. Цим експерти чітко звертають увагу на невідповідність ступеню важливості та ступеню розвитку кожного з цих засобів окремо.

На рис. 3.12 наведена діаграма сумарних загальних оцінок щодо ступеню розвитку наведених засобів та механізмів (технологій, інструментів, важелів) з позиції екологізації державного управління в Україні. Найменш оптимістичними як завжди є магістри «41,43», а найбільш оптимістичними «60,22» – група стажу 2. Ця діаграма ще більше підкреслює попередню тезу.

У табл. 3.9 наведено результати опитування щодо потреби вдосконалення наведених засобів та механізмів (технологій, інструментів, важелів) з позиції екологізації державного управління в Україні

Рис. 3.11. Загальна оцінка експертами стану розвитку засобів

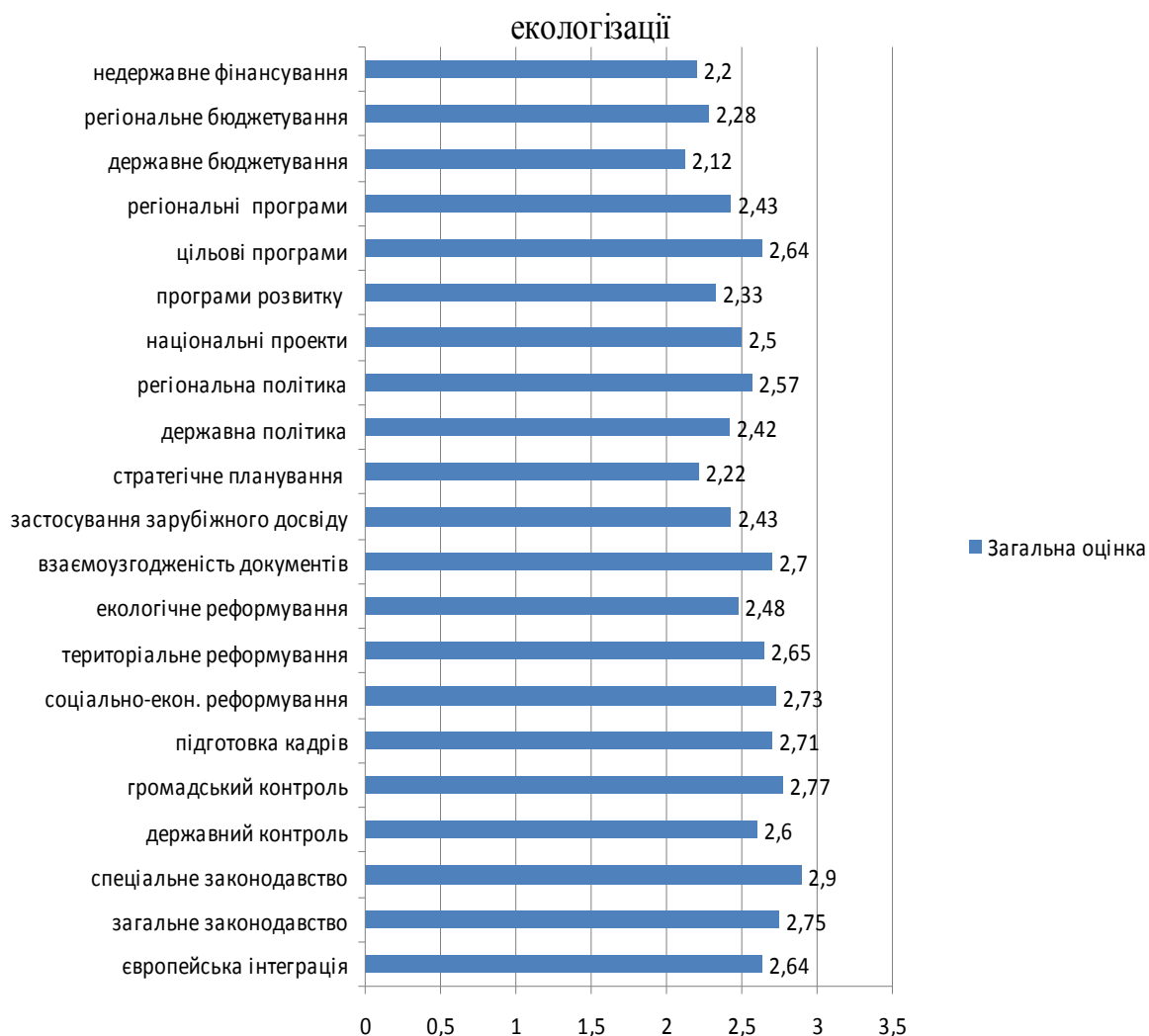
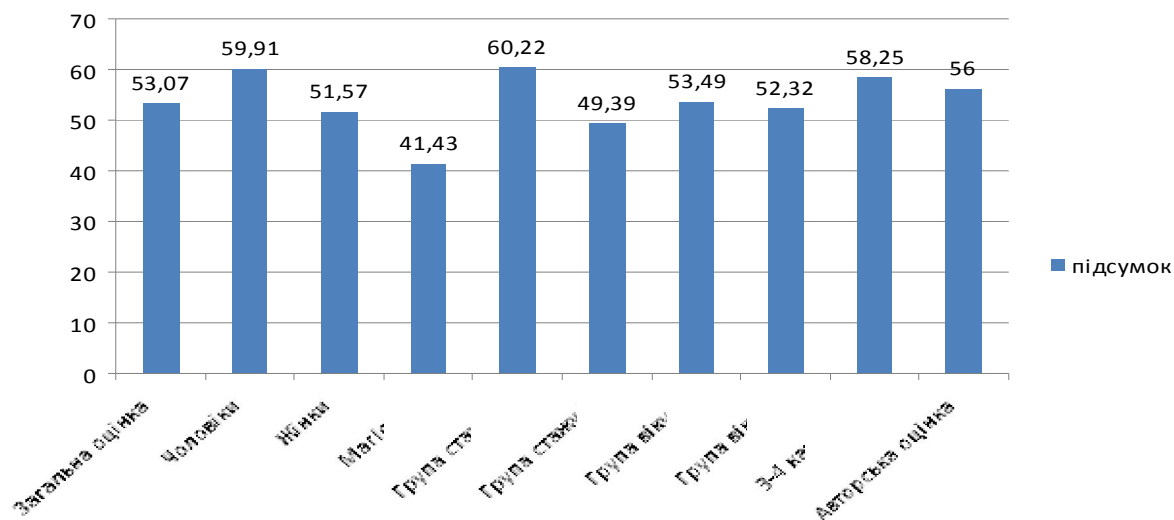

Рис. 3.12. Порівняння оцінок груп експертів щодо стану розвитку засобів екологізації в Україні

Таблиця 3.9.

Визначення потреби вдосконалення наведених засобів та механізмів (технологій, інструментів, важелів) з позиції екологізації державного управління в Україні

Засоби та механізми (технології, інструменти, важелі)	Загальна оцінка	Чоловіки	Жінки	Магістри	Група стажу 2	Група стажу 3	Група віку 1	Група віку 2	3-4 категорія	Авторська оцінка
європейська інтеграція	3,30	3,00	3,37	3,15	3,86	3,09	3,20	3,47	3,61	3
загальне законодавство	3,18	3,00	3,22	2,96	3,49	3,03	3,36	2,86	3,44	5
спеціальне законодавство	3,41	3,22	3,45	3,19	4,11	3,05	3,58	3,11	3,50	5
державний контроль	3,62	3,22	3,71	2,96	4,03	3,41	3,69	3,50	4,06	3
громадський контроль	3,45	3,50	3,44	2,85	4,17	3,09	3,56	3,25	4,50	3
підготовка кадрів	3,43	3,44	3,43	3,15	3,89	3,28	3,50	3,10	3,44	3
соціально-економічне реформування	3,36	3,61	3,30	3,19	3,74	3,25	3,39	3,31	3,56	4
територіальне реформування	3,57	3,50	3,59	2,63	4,17	3,38	3,50	3,69	4,00	4
екологічне реформування	3,63	3,56	3,65	2,78	4,23	3,33	3,66	3,58	3,89	3
взаємоузгодженість документів	3,23	3,17	3,24	2,59	3,51	3,09	3,20	3,28	3,17	3
застосування зарубіжного досвіду	3,28	3,22	3,29	2,81	3,54	3,17	3,16	3,50	3,56	4
стратегічне планування	2,42	3,56	3,39	2,63	3,80	3,23	3,45	3,36	3,39	3

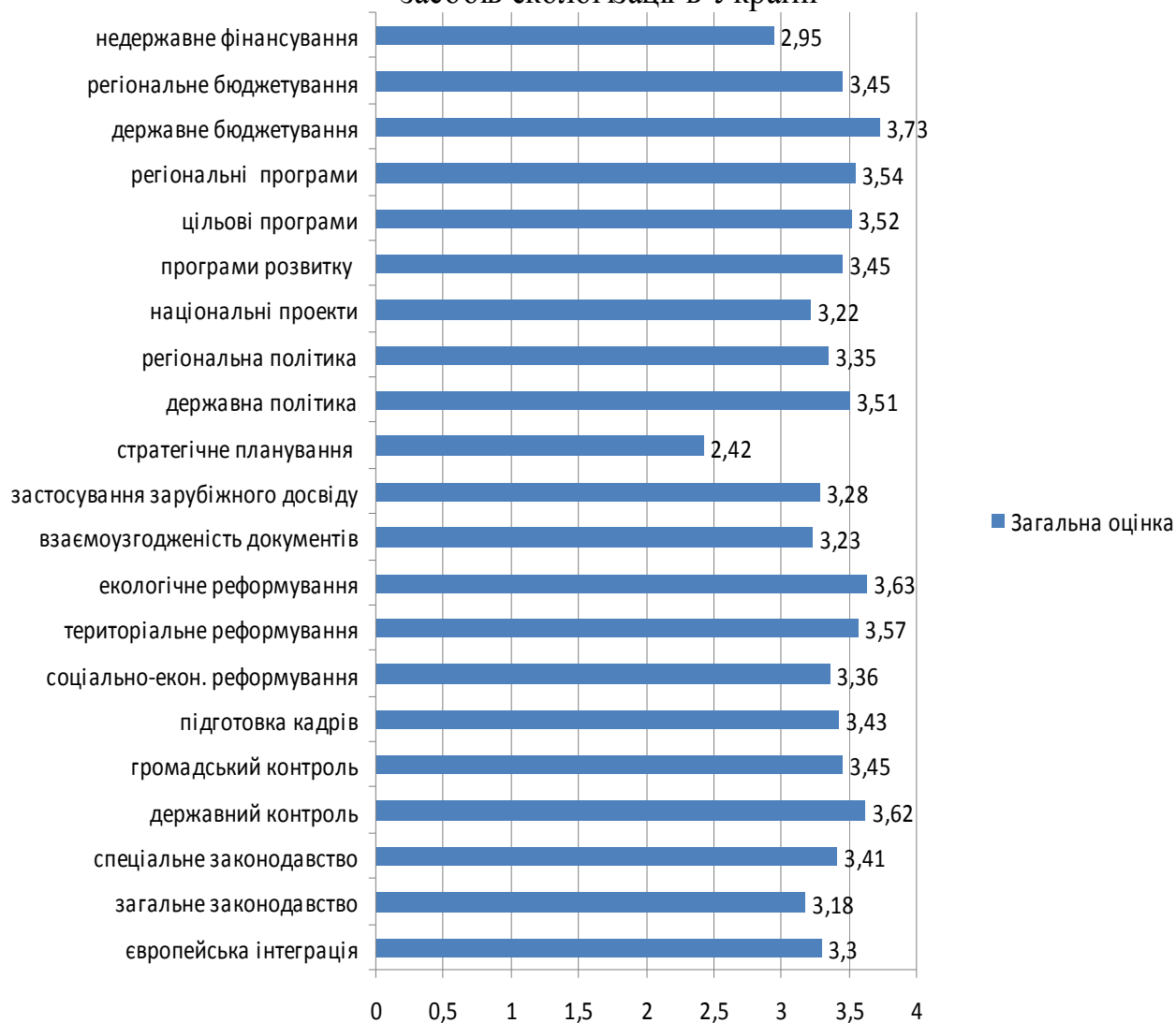
<i>Продовження Таблиці 3.9.</i>										
державна політика	3,51	3,56	3,50	3,15	3,63	3,41	3,41	3,69	3,78	3
регіональна політика	3,35	3,50	3,32	2,89	3,77	3,22	3,25	3,53	3,28	3
національні проекти	3,22	3,56	3,15	2,56	4,00	2,89	3,30	3,08	3,44	3
програми розвитку	3,45	3,33	3,48	2,96	4,03	3,19	3,61	3,17	3,56	3
державні цільові програми	3,52	3,61	3,50	2,96	3,91	3,41	3,36	3,81	3,67	3
регіональні цільові програми	3,54	3,78	3,49	3,19	3,91	3,44	3,38	3,83	3,67	3
державне бюджетування	3,73	3,78	3,72	3,59	3,97	3,63	3,80	3,61	4,06	3
регіональне бюджетування	3,45	3,33	3,48	3,41	3,97	3,19	3,36	3,61	3,50	4
недержавне фінансування	2,95	2,61	3,02	3,19	3,31	2,84	3,02	2,83	2,61	4
Підсумок:	70,6	71,1	71,7	62,8	81,1	67,6	71,7	71,8	75,7	72

За отриманими даними опитування найбільшу оцінку щодо необхідності вдосконалення отримав засіб «Державне бюджетування» (3,73). Високо також оцінені засоби «екологічне реформування» (3,63), «державний контроль» (3,62), «територіальне реформування» (3,57), «регіональні програми» (3,54), «цільові програми» (3,52), «державна політика» (3,51), «регіональне бюджетування», «програми розвитку» та громадський контроль (3,45). Як бачимо, наведені оцінки експертів щодо стану розвитку певним чином, зокрема порядком оцінок, корелюються з оцінками важливості відповідних засобів та механізмів з позиції екологізації державного управління в Україні.

На рис. 3.14 наведена діаграма сумарних загальних оцінок

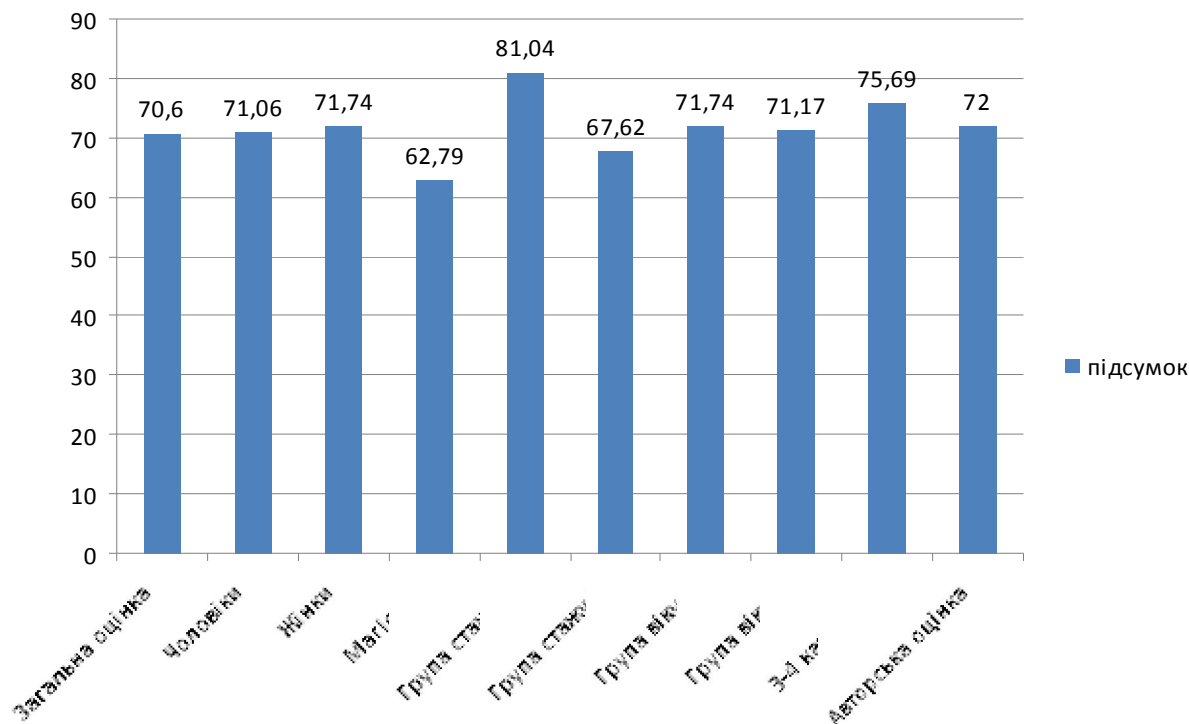
щодо необхідності вдосконалення наведених засобів та механізмів екологізації державного управління в Україні.

Рис. 3. 13. Загальна оцінка експертами необхідності вдосконалення засобів екологізації в Україні

Найменш оптимістичними як завжди є магістри «62,79», а найбільш оптимістичними «81,04» – група стажу 2.

Рис. 3.14. Порівняння оцінок груп експертів щодо
необхідності вдосконалення засобів екологізації в Україні

У табл. 3.10 наведено результати опитування експертів щодо оцінювання стану реалізації державної екологічної політики в Україні за кожним з наведених критеріїв.

Таблиця 3.10.

Оцінювання стану реалізації державної екологічної політики в
Україні за кожним з наведених критеріїв

Критерії оцінювання стану реалізації державної екологічної політики в Україні	Загальна оцінка	Чоловіки	Жінки	Магістри	Група стажу 2	Група стажу 3	Група віку 1	Група віку 2	3-4 категорія	Авторська оцінка
посилення ролі екологічного управління в контексті пріоритетів сталого розвитку	3,59	3,78	3,55	2,67	3,91	3,44	3,63	3,53	4,11	5

<i>Продовження Таблиці 3.10.</i>										
врахування екологічних наслідків політичних та програмних засад державного, галузевого, регіонального та місцевого розвитку	3,63	3,78	3,60	2,96	4,00	3,55	3,59	3,69	4,06	3
розвиток міжсекторального партнерства та залучення зацікавлених сторін	3,46	3,50	3,45	2,89	3,94	3,30	3,42	3,53	3,89	4
запобігання надзвичайним ситуаціям шляхом аналізу та прогнозування екологічних ризиків	3,32	3,33	3,32	3,15	3,51	3,33	3,27	3,42	3,78	3
забезпечення екологічної безпеки та рівноваги на території України	3,23	3,33	3,21	3,04	3,46	3,20	3,14	3,39	3,50	3
державна підтримка та стимулювання екологічно спрямованої модернізації вітчизняних виробництв	3,03	3,22	2,99	2,89	3,23	3,02	2,95	3,17	3,50	3
розуміння екологічної відповідальності нинішнього покоління перед майбутнім	3,67	3,72	3,66	3,07	4,06	3,58	3,55	3,89	4,56	5
невідворотність відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища	3,44	3,72	3,38	2,59	3,86	3,33	3,41	3,50	3,89	2

<i>Продовження Таблиці 3.10.</i>										
участь громадськості та бізнесу у формуванні та реалізації політики	3,55	4,00	3,45	2,78	3,91	3,45	3,58	3,50	4,11	2
відповідальність органів влади за доступність, своєчасність отримання і достовірність екологічної інформації	2,93	3,11	2,89	2,70	3,23	2,89	2,88	3,03	2,94	3
подолання наслідків Чорнобильської катастрофи	3,12	3,28	3,09	2,59	3,26	3,16	3,05	3,25	3,67	3
повне відшкодування збитків забруднювачами природного середовища та користувачами ресурсів	3,18	3,33	3,15	2,26	3,54	3,09	3,03	3,44	3,89	2
Підсумок:	40,2	42,1	39,7	33,6	43,9	39,3	39,5	41,3	45,9	38

За отриманими даними опитування (табл. 3.10 та рис. 3.15) найбільшу оцінку експертів з точки зору необхідності дотримання критеріїв реалізації державної екологічної політики в Україні отримав критерій «Екологічна відповідальність влади, громадськості та бізнесу» (3,67). Високо також оцінені критерії «врахування екологічних наслідків» «3,63», «посилення сталого розвитку» (3,59), «участь громадськості та бізнес в екологічному управлінні» (3,55), «розвиток міжсекторального партнерства» (3,46).

На рис. 3.16 наведена діаграма сумарних загальних оцінок щодо необхідності дотримання критеріїв реалізації державної екологічної політики в Україні.

Рис. 3.15. Загальна оцінка експертами дотримання критеріїв екологізації

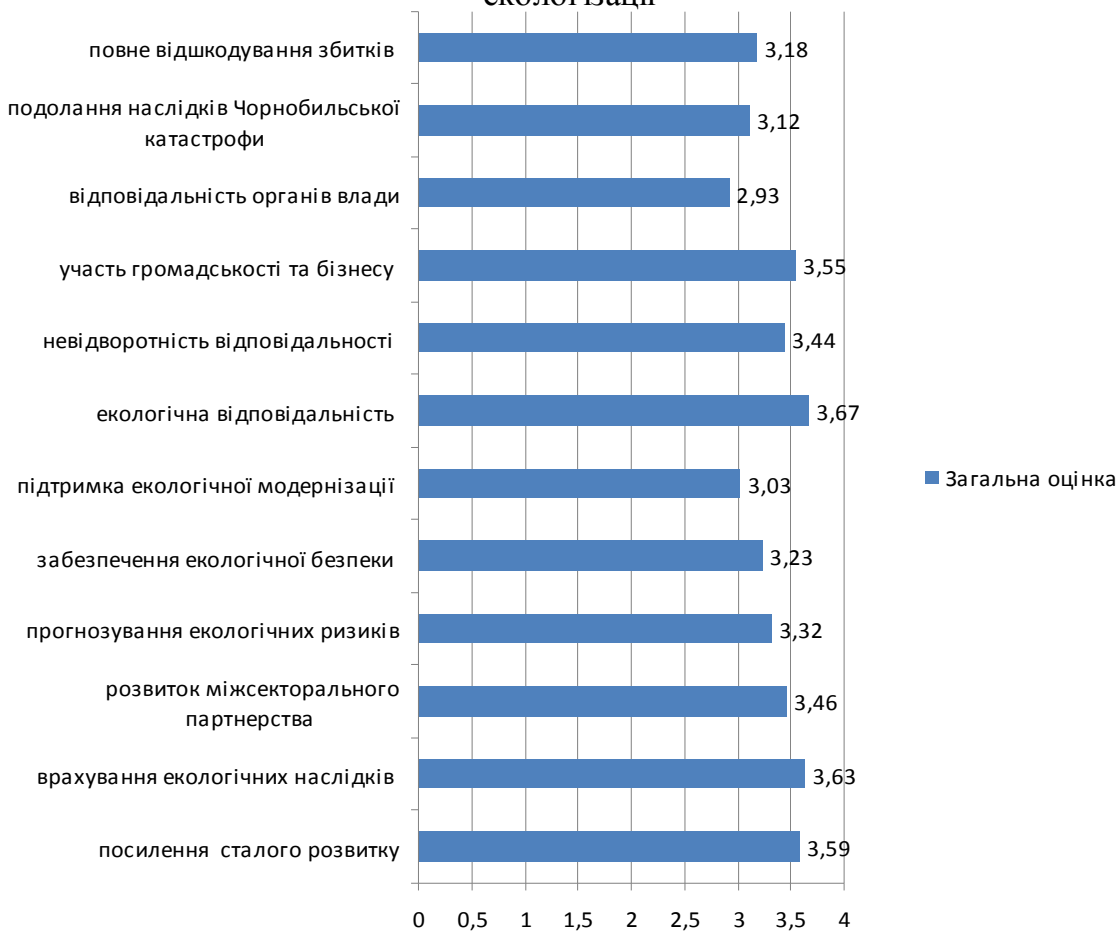
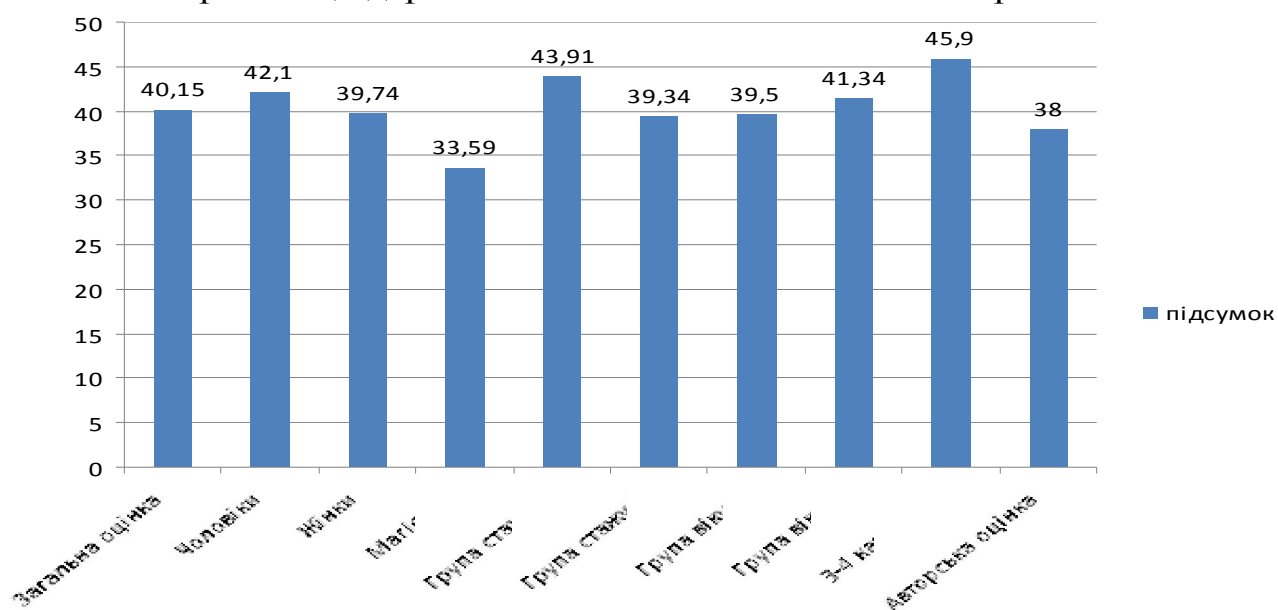

Рис. 3.16. Порівняння оцінок груп експертів щодо критеріїв реалізації державної екологічної політики в Україні

Найменш оптимістичні оцінки у магістрів «33,59», а найбільш оптимістичні у даному випадку у групи «3-4 категорія» (45,9).

3.2. Виділення концептуально-пріоритетних напрямів та засобів розвитку екологізації державного управління в Україні

В основу нашого дослідження, як вже зазначалося, покладено підхід концептуального розвитку щодо напрямів та механізмів екологізації державного управління. Відповідно до цього підходу нами виділено систему з 6 векторів розвитку екологізації державного управління в Україні з різними складовими елементами розвитку, а саме:

- вектор *критеріїв оцінювання* стану реалізації державної екологічної політики;
- вектор *ідентичності принципам* європейської системи екологічного управління;
- вектор *основних чинників* впливу на екологізацію державного управління;
- вектор *пріоритетних умов* втручання в розвиток сучасної екологічної ситуації;
- вектор *поширених тенденцій* екологізації суспільства;
- вектор *необхідного вдосконалення засобів та механізмів* екологізації державного управління.

Сукупність цих векторів фактично обумовлює спектр базових напрямів розвитку екологізації державного управління, що пропонується нами (див. рис. 3.17).

Перші два вектори виділені нами на основі чинних документів. Тобто ми виходили з наявної конкретної реальної ситуації нормативно-правового та аналітичного забезпечення екологізації державного управління. Зокрема, вектор критеріїв оцінювання стану реалізації державної екологічної політики

сформовано з урахуванням Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року [156].

Рис. 3.17. Спектр базових напрямів розвитку екологізації державного управління

Вектор *ідентичності принципам* європейської системи екологічного управління сформований на основі результатів спільного дослідження Мінприроди України, ПРООН та Глобального екологічного фонду [125]. Інші вектори сформовані

нами з урахуванням різних джерел екологічної державно-управлінської інформації (стратегії, державні політики, цільові програми, нормативно-правові акти тощо) та власного розуміння їх призначення. Для всіх зазначених векторів розвитку екологізації державного управління у попередньому підрозділі 3.1 розглянуті експертні оцінки, які дозволяють упорядкувати складові цих векторів у порядку їх пріоритетності.

Складові вектору критеріїв оцінювання стану реалізації державної екологічної політики представлені на рис. 3.18.

Рис. 3.18. Вектор критеріїв оцінювання стану реалізації державної екологічної політики

Складові вектору *ідентичності принципам* європейської системи екологічного управління представлені на рис. 3.19.

Рис. 3.19. Вектор ідентичності принципам європейської системи екологічного управління

Складові вектору *основних чинників* впливу на екологізацію державного управління представлені на рис. 3.20. Цей вектор, на відміну від двох попередніх, має структуру та складові, запропоновані нами, й, на нашу думку, має бути також включеним до базової системи (спектру) векторів розвитку екологізації державного управління, оскільки доповнює її у частині причинно-наслідкового зв'язку (дія → наслідки) такого розвитку.

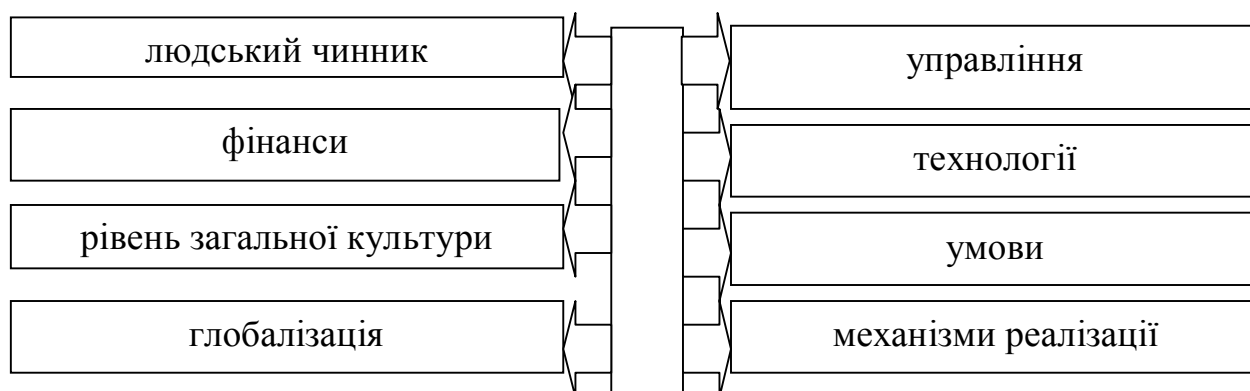

Рис. 3.20. Вектор основних чинників впливу на екологізацію державного управління.

Складові вектору *пріоритетних умов* втручання в розвиток сучасної екологічної ситуації представлені на рис. 3.21. Цей вектор має бути включеним до базової системи (спектру) векторів розвитку екологізації державного управління, оскільки також доповнює її у частині причинно-наслідкового зв'язку (умова → дія) такого розвитку.

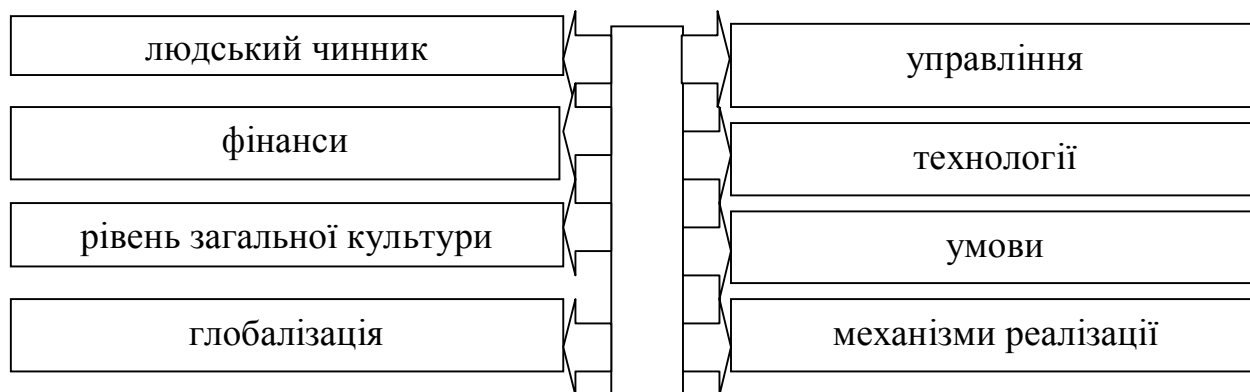

Рис. 3.21. Вектор пріоритетних умов втручання в розвиток сучасної екологічної ситуації

Складові вектору *поширених тенденцій* екологізації суспільства представлені на рис. 3.22. Цей вектор має бути включеним до базової системи (спектру) векторів розвитку екологізації державного управління, оскільки також доповнює її у частині причинно-наслідкового зв'язку (певні характерні прояви змін) такого розвитку.

Рис. 3.22. Вектор поширених тенденцій екологізації суспільства

Складові вектору *необхідного вдосконалення засобів та механізмів* екологізації державного управління представлені у Табл.3.11.

Таблиця 3.11.

Складові вектору необхідного вдосконалення засобів екологізації державного управління

державне бюджетування	спеціальне законодавство
екологічне реформування	соціально-економічне реформування
державний контроль	регіональна політика
державні цільові програми	європейська інтеграція
державна політика	застосування зарубіжного досвіду
територіальне реформування	національні проекти
регіональні цільові програми	взаємоузгодженість документів
громадський контроль	загальне законодавство
програми розвитку	недержавне фінансування
регіональне бюджетування	стратегічне планування
підготовка кадрів	-

3.3. Розроблення науково-практичних рекомендацій

Метою нашої роботи є теоретико-методологічне обґрунтування та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо розвитку екологізації державного управління в Україні. Перша частина реалізації цієї мети знайшла відображення у попередніх розділах та підрозділах роботи. У цьому підрозділі ми акцентуємо увагу на другій частині реалізації сформульованої мети, а саме на розробленні науково-практичних рекомендацій.

Насамперед, будемо виходити з того, що зазначені дві частини мети цієї роботи безпосередньо пов'язані між собою. Дійсно, ми із застосуванням підходу концептуального розвитку у результаті виділення низки векторів розвитку фактично визначили спектр базових напрямів розвитку екологізації державного управління в Україні (див. рис. 3.17). У підрозділі 3.1 кожний з цих векторів був не тільки детально представлений відповідними наборами елементів розвитку, притаманних цим векторам, але й було проведено експертне оцінювання на предмет визначення найбільш суттєвих і значимих елементів розвитку з позиції сучасної екологічної ситуації в країні.

Цей та інший матеріал роботи надає можливість, на наш погляд, достатньо обґрунтовано сформулювати низку висновків та рекомендацій.

По-перше, запропонований нами підхід концептуального розвитку заслуговує на широке застосування при розробленні концепцій, стратегій, програм соціально-економічного розвитку і цільових програм, причому не тільки екологічного спрямування. Він дозволяє виходити з представлення розвитку як позитивних змін будь-якого об'єкту дослідження кількома концепціями-векторами за певними напрямками розвитку, кожний з яких може мати різноспрямовані елементи розвитку (цілі, проблеми, принципи, тенденції, умови, обмеження, критерії оцінювання тощо). Це сприяє подоланню обмеженого представлення розвитку лише певними цілями та напрямками (правовим,

фінансовим, технологічним, кадровим, інформаційним), а також розширює можливості технологізації розроблення базового набору документів для кожного об'єкта розвитку (країна, суспільна сфера, галузь, регіон, місто, територія).

По-друге, при формуванні векторів розвитку, в першу чергу, слід виходити з наявної ситуації в об'єкті розвитку. Вона виникла за певних обставин, насамперед наявних умов та ресурсів, й є вихідною позицією для подальшого розвитку. Завжди є певні стратегічні та програмно-цільові документи, в яких, як правило міститься чимало достойних й ще не реалізованих ідей та пропозицій. Деякі з них, безумовно, заслуговують врахування у векторах розвитку. Наприклад, саме так зроблено нами при формуванні вектору критеріїв оцінювання стану реалізації державної екологічної політики та вектору ідентичності принципам європейської системи екологічного управління. Взагалі за умов забезпечення стабільного розвитку, як показує передовий світовий досвід, зокрема досвід ЄС, не буває різких змін, що сприяє більшій можливості раціонально використовувати ресурси. Навіть при зміні політичної влади та курсу країни забезпечується спадковість управління з вирішення більшості проблем в економічній, соціальній, гуманітарній, екологічній сфері та сфері охорони здоров'я. Цьому сприяє збереження діючого апарату органів влади як носію інституційної пам'яті цих органів.

По-третє, в кожному з виділених векторів розвитку в умовах певної ситуації існує різна потреба у розвитку окремих їх елементів. Це можна з'ясувати шляхом систематичного або ситуаційного (у разі різкої зміни ситуації) експертного оцінювання на основі таких векторів. Так, оцінювання, проведене нами, дозволило в умовах чинної екологічної ситуації в Україні зробити низку висновків та рекомендацій. Такі висновки і рекомендації надані у контексті відповідних оцінювань кожного з векторів розвитку.

По-четверте, оцінювання експертами показало достатньо

високий рівень дотримання в природоохоронній сфері критеріїв оцінювання стану реалізації державної екологічної політики. В той же час, можна виділити певні напрями покращання такої діяльності, серед яких, насамперед, «підвищення відповідальності органів влади за доступність, своєчасність отримання і достовірність екологічної інформації», «підвищення державної підтримки та стимулювання екологічно спрямованої модернізації вітчизняних виробництв», а також «прискорення подолання наслідків Чорнобильської катастрофи», «повне відшкодування збитків забруднювачами природного середовища та користувачами ресурсів».

По-п'яте, оцінювання експертами показало, що в екологічному управлінні в Україні відбувається все більша орієнтація на принципи європейської системи екологічного управління. В той же час, ще недостатньо впроваджені такі принципи європейського екологічного управління як «басейновий принцип управління», «комплексний міжсередовищний підхід» та «збалансованість адміністративних і ринкових інструментів регулювання».

По-шосте, за експертними оцінками в Україні недостатньо задіяні такі основні чинники впливу на екологізацію державного управління, як «умови» та «механізми реалізації». Іншими словами ще не створені достатні умови ефективного розвитку екологізації державного управління, а також не повністю використовуються всі можливості відповідних наявних та перспективних технологій, інструментів, важелів інших практичних засобів.

По-сьоме, оцінювання експертами дозволяє говорити про наявність достатніх пріоритетних умов впливу для втручання в розвиток сучасної екологічної ситуації. У цьому напрямку достатньо слабким місцем залишається «підтримка бізнесу» та «наявність необхідних ресурсів». Не виключено, що однією з головних причин цього є нестабільність політичної та економічної ситуації в країні.

По-восьме, щодо оцінювання поширених тенденцій екологізації суспільства, то воно показало, що в Україні найбільш невпевнено розвиваються тенденції «сталого розвитку» та «ресурсозбереження».

По-дев'яте, за результатами експертного оцінювання в країні потребують вдосконалення деякі з поширених засобів екологізації державного управління. Насамперед йдеться про «стратегічне планування». Потребує також розвитку «недержавне фінансування». Залишають сподіватися на покращання в контексті екологізації суспільства «загальне законодавство», «національні проекти» «взаємоузгодженість документів», «застосування зарубіжного досвіду» та «європейська інтеграція».

На підставі проведеного дослідження можна сформулювати такі пропозиції та рекомендації:

- впровадити підхід концептуального розвитку у практику програмно-цільового та нормативно-правового проектування органів державної влади та управління з метою його подальшої технологізації;

- при здійсненні такого проектування для більш повного охоплення напрямів можливого розвитку екологізації державного управління доповнити вектор цілей розвитку іншими векторами, елементами розвитку в яких є «чинники впливу на екологізацію державного управління», «умови розвитку екологічної ситуації», «тенденції екологізації суспільства», «критерії оцінювання стану реалізації державної екологічної політики», «принципи європейської системи екологічного управління», «засоби екологізації державного управління, що потребують вдосконалення»;

- систематично або ситуаційно проводити експертне оцінювання на основі виділеної системи векторів розвитку, а також аналізувати отримані результати на предмет подальшого покращання параметрів розвитку екологізації державного управління в країні;

- звернути увагу відповідних органів влади та управління

на необхідність:

- * підвищення відповідальності органів влади за доступність, своєчасність отримання і достовірність екологічної інформації, підвищення державної підтримки та стимулювання екологічно спрямованої модернізації вітчизняних виробництв, прискорення подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, повне відшкодування збитків забруднювачами природного середовища та користувачами ресурсів;

- * впровадження таких принципів європейського екологічного управління як басейновий принцип управління, комплексний міжсередовищний підхід та збалансованість адміністративних і ринкових інструментів регулювання;

- * створення достатніх умов ефективного розвитку екологізації державного управління, а також повного використання відповідних наявних та перспективних технологій, інструментів, важелів інших практичних засобів;

- * посилення підтримки бізнесу та забезпечення необхідних ресурсів; розвитку тенденцій сталого розвитку та ресурсозбереження;

- * вдосконалення таких поширених засобів екологізації державного управління як стратегічне планування, недержавне фінансування, загальне законодавство, національні проекти, взаємоузгодженість документів, застосування зарубіжного досвіду та європейська інтеграція.

ПІСЛЯМОВА

У монографії здійснено теоретичне узагальнення та наведено нове вирішення наукового завдання щодо теоретико-методологічного обґрунтування та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо розвитку екологізації державного управління в Україні. Отримані в процесі дослідження результати дозволили сформулювати такі висновки і пропозиції, що мають теоретичне й практичне значення.

Уточнено базові поняття дослідження. Сформульовано поняття «екологізація державного управління», яке означає здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування керівних впливів відповідно до визначених напрямів екологізації на сфери та відносини суспільства з метою покращення їх функціонування та досягнення запланованих показників розвитку. Визначено сутність розвитку механізмів екологізації державного управління як дії, процесу, унаслідок яких відбувається зміна якості будь-яких практичних заходів та засобів, що забезпечують екологізацію державного управління, шляхом переходу від одного якісного стану до іншого більш високого. Уточнено базові поняття науки державного управління у сфері екології у прив'язці до відомих понять науки публічного управління.

Наведено результати кількісного та якісного контент-аналізу сучасних вітчизняних дисертаційних досліджень з державного управління у період 2001-2014 роки (80 робіт) за основними напрямками екологізації, серед яких: екологічна безпека, охорона навколишнього природного середовища, раціональне природокористування, сталий розвиток. Виявлено тенденції захистів дисертацій у вітчизняній галузі науки «Державне управління» за напрямками екологізації шляхом аналізу статистики та динаміки таких захистів. Спостерігалось їх переважне зростання за всіма цими напрямками. Найбільше робіт було захищено за напрямом природокористування (29 робіт,

36%). По 18 робіт (23%) було захищено за напрямами охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування. 15 робіт (19%) захищено за напрямом сталого розвитку.

Запропоновано універсальне багаторівневе матричне представлення та розгляд інформації про захисти дисертацій з екологізації державного управління за рівнями: напрями екологізації; рівні адміністративно-територіального управління; види державно-управлінських впливів; організації, де відбувалися захисти; види дисертацій; наукові спеціальності, за якими відбувалися захисти.

Виділено спектр керівних впливів органів державної влади щодо екологізації, які утворюють певну ієрархічну систему екологічного програмування, проектування та планування з різногоризонтними взаємопов'язаними рівнями. Серед таких рівнів: стратегічний рівень, який відповідає стратегічному (довгостроковому) управлінню; тактичний рівень, що відповідає тактичному (середньостроковому) рівню управління; оперативний рівень, який відповідає оперативному (короткостроковому) рівню управління. Серед видів управлінських рішень: екологічне стратегічне планування; розроблення та реалізація державних екологічних політик; використання державних екологічних програм та національних проектів; екологічне державне регулювання; екологічне державне стимулювання; екологічна державна підтримка; формування екологічної складової державних, регіональних та місцевих бюджетів та інше. Наведено приклади центральних органів виконавчої влади України станом на квітень 2015 року з зазначенням притаманних ним функцій екологічного державного управління.

Проаналізовано стан державного бюджетного фінансування екологізації державного управління. З'ясовано, що за останні роки (2012 -2014 роки) відбулося суттєве скорочення кількості та фінансування державних цільових програм, у тому числі

екологічного спрямування. В той же час, передбачено фінансування у 2015 році низки регіональних цільових програм, що фінансуються за кошти обласних бюджетів.

Стисло охарактеризовано із зазначенням відповідних нормативно-правових документів стан розвитку державного екологічного регулювання, стимулювання, а також низки інших спеціальних механізмів екологізації, серед яких: екологічна дозвільна система, екологічна експертиза, екологічна стандартизація та нормування, моніторинг стану довкілля, державний екологічний контроль та екологічний аудит, екологічне страхування, екологічна освіта, екологічна наука, міжнародне екологічне співробітництво та інші. Зазначені види спеціальних екологічних механізмів фактично утворюють вектор напрямів розвитку засобів (кадри, інструменти, матеріали, інформація, технології, способи впливу) екологізації управління.

Визначено основні теоретичні та методологічні концепти екологізації державного управління (12 положень), виходячи з віднесення до них будь-яких теоретичних та методологічних положень, що стосуються та/або сприяють процесам екологізації й на яких ґрунтуються у своїй діяльності як дослідники, так і практики у прагненні безпосереднього або опосередкованого збереження навколишнього природного середовища, раціонального природокористування та забезпечення екологічної безпеки.

Розроблено класифікацію механізмів екологізації державного управління за такими ознаками: основні напрями екологізації; складність; рівень державного управління; види державно-управлінських впливів; призначення у державно-управлінському процесі.

Запропоновано підхід концептуального розвитку, який покладено в основу досліджень екологізації державного управління, заснований на трьох постулатах: розгляді процесу розвитку як зміни концепцій діяльності або відносин шляхом поліпшення їх параметрів; представлення концепцій діяльності

або відносин кількома векторами розвитку, складовими елементами яких є певні ознаки розвитку; використання в кожному такому векторі ознак розвитку одного типу, зокрема цілей, напрямів, проблем, принципів, тенденцій, умов, критеріїв, інших кількісних та якісних параметрів. На практиці застосування підходу концептуального розвитку передбачає виділення системи ознак розвитку, за якими можна надалі проводити оцінювання ситуації шляхом порівняння та виявлення змін порівняно з минулими станом або станами (ситуаціями) в інших соціальних системах (країна, регіон, територія тощо). Результатом такого підходу має бути з'ясування можливості та доцільності втручання у розвиток екологічної ситуації та проведення заходів щодо її покращання.

Виділено низку найбільш суттєвих умов екологізації, серед яких: наявність суспільної потреби такої екологізації; запит на це від влади; стабільність в країні (інтегральна оцінка політичної та соціально-економічної стабільності); необхідність ресурсів (насамперед фінансових); достатній рівень технологічного стану; підтримка бізнесу; підтримка громадськості; наявність достатнього «лобі» у вищих ешелонах влади; сильних вітчизняних наукових шкіл з великим досвідом роботи у цьому напрямку; необхідного рівня загальної екологічної культури суспільства; нормативно-правової забезпеченості; знайомства з зарубіжним досвідом у цій сфері. Здійснено класифікацію умов екологізації сучасного державного управління за ознаками: глобальні, державні, регіональні та локальні.

Визначено та охарактеризовано низку основних тенденцій екологізації, які необхідно враховувати при прийнятті рішень органами державної влади, серед яких: тенденція сталого розвитку; тенденція ресурсозбереження; тенденція зміни екологічного аспекту в результаті переходу до інформаційного суспільства; тенденція посилення техногенної безпеки; тенденція розбудови «зеленого світу»; тенденція корпоративної міждержавної безпеки; тенденція негативних змін клімату.

Проведено експертне опитування державних службовців. З'ясовано оцінки експертів щодо «чинників загального впливу на екологізацію державного управління»; «достатніх умов впливу на розвиток сучасної екологічної ситуації»; «прояву різних тенденцій екологізації суспільства»; «відповідності принципам європейської системи екологічного управління»; «ступеню впливу, стану розвитку та необхідності вдосконалення засобів і механізмів екологізації»; «дотримання критеріїв реалізації державної екологічної політики». Вони у більшості є задовільними. З'ясовано, що екологічна ситуація в Україні в силу сучасних проблем (АТО, зниження рівня суспільної стабільності, важка соціально-економічна ситуація, підвищення забруднення території) привертає недостатньо уваги як влади, так і громадськості. Необхідне оцінювання та недопущення виникнення та нарощування екологічних проблем.

На підставі отриманих результатів дослідження сформовані такі пропозиції та рекомендації:

- впровадити підхід концептуального розвитку у вітчизняну практику програмно-цільового та нормативно-правового проектування органів державної влади та управління з метою його подальшої технологізації;

- При здійсненні такого проектування для більш повного охоплення напрямів можливого розвитку екологізації державного управління доповнити вектор цілей розвитку іншими векторами, елементами розвитку в яких є «чинники впливу на екологізацію державного управління», «умови розвитку екологічної ситуації», «тенденції екологізації суспільства», «критерії оцінювання стану реалізації державної екологічної політики», «принципи європейської системи екологічного управління», «засоби екологізації державного управління, що потребують вдосконалення»;

- систематично або ситуаційно проводити експертне оцінювання на основі виділеної системи векторів розвитку, а також аналізувати отримані результати на предмет подальшого

покращання параметрів розвитку екологізації державного управління в країні;

– звернути увагу відповідних органів державної влади та управління України, у першу чергу, тих, що відповідають за розвиток екологізації державного управління, на необхідність:

- * підвищення відповідальності органів влади за доступність, своєчасність отримання і достовірність екологічної інформації, підвищення державної підтримки та стимулювання екологічно спрямованої модернізації вітчизняних виробництв, прискорення подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, повне відшкодування збитків забруднювачами природного середовища та користувачами ресурсів;

- * впровадження таких принципів європейського екологічного управління як басейновий принцип управління, комплексний міжсередовищний підхід та збалансованість адміністративних і ринкових інструментів регулювання;

- * створення достатніх умов ефективного розвитку екологізації державного управління, а також повного використання відповідних наявних та перспективних технологій, інструментів, важелів інших практичних засобів;

- * посилення підтримки бізнесу та забезпечення необхідних ресурсів; розвитку тенденцій сталого розвитку та ресурсозбереження;

- * розвитку таких поширених засобів екологізації державного управління як стратегічне планування, недержавне фінансування, загальне законодавство, національні проекти, взаємоузгодженість документів, застосування зарубіжного досвіду та європейська інтеграція.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акулов-Муратов В. В. Удосконалення механізмів державного управління та контролю в сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів в Донецькій області : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. В. Акулов-Муратов ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.
2. Андрейцев В. І. Екологічне право і законодавство суверенної України : проблеми реалізації державної екологічної політики [текст]: моногр. / В. І. Андрейцев. – Д. : Національний гірничий університет, 2011. – 373 с.
3. Андрейцев В. Еколого-правові аспекти забезпечення сучасної екологічної політики держави / В. Андрейцев // Право України. – 2011. – С. 66-84.
4. Андронов В. А. Механізми державного управління у сфері реалізації екологічної освітньої політики в Україні / В. А. Андронов // Теорія та практика держ. управління. – Вип. 2 (41). – Х. : ХарІДУ НАДУ. – С. 1-5.
5. Андрусевич Н. Огляд екологічного права Європейського Союзу / Н. Андрусевич // Вісник екологічної адвокатури. – 2013. – № 21. – С. 18-22.
6. Антонов А. В. Формування державної політики сталого соціально-економічного розвитку сільських територій як умова зростання якості життя сільського населення : автореф. дис... докт. наук з держ. упр. : 25.00.02 / А. В. Антонов ; Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. – Рівне, 2013. – 40 с.
7. Бакуменко В. Д. Методологические подходы к формированию экологической статистики (Methodical Aspects of Shaping Ecological Statistics) / В. Д. Бакуменко, Б. О. Горлицький / Глава в учебнике "Экономика природопользования" [на русск. и англ. яз.]. – К. : Наукова думка, 1998. – С. 310-319.
8. Бакуменко В. Д. Наукова діяльність Української Академії державного управління при Президентові України / В. М.

- Князєв, В. Д. Бакуменко. - Командор. – 2000. – № 1. – С. 3-7.
9. Балашов А. Концепція сталого розвитку в глобальному вимірі та її управлінська операціоналізація / А. Балашов // // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2009. – Вип. 3(3). – С. 15-23. – Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dums/2009_3/index.html
10. Балашов А. М. Міжнародні чинники та проблеми екологізації державного управління в Україні / А. М. Балашов // "Державне управління: удосконалення та розвиток" № 2 2009. . – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=31>
11. Балашов А. М. Формування механізмів державного управління сталим розвитком регіонів України : автореф. дис... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / А. М. Балашов ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2010. – 36 с.
12. Балюк Г. Проблеми законодавчої регламентації та реалізації в Україні екологічної складової концепції сталого розвитку / Г. Балюк // Право України. – 2011. – № 2. – С. 85-94.
13. Башкатов В. М. Виділення системних характеристик механізмів державного управління (за результатами дисертаційних досліджень) / В. М. Башкатов // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 2 (34). – С.69-77.
14. Беганська І. Ю. Державне регулювання та цільове програмування сталого соціального розвитку в регіоні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / І. Ю. Беганська ; Донецька державна академія управління МОН України. – Донецьк, 2005. – 20 с.
15. Берюх О. В. Формування державної політики у сфері поводження з відходами виробництва та споживання : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. В. Берюх; Донецький державний університет управління МОН України. – Донецьк, 2013. – 20 с.
16. Бизова М. П. Вдосконалення механізмів державного

- управління лісовим господарством (на матеріалах Півдня України) : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / М. П. Бизова ; Одеськ. регіон. ін-т. держ упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Одеса, 2010. – 20 с.
17. Близнюк А. М. Стратегія формування індустрії переробки відходів в управлінні екокризовими промисловими регіонами : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.05 / А. М. Близнюк ; Донецька державна академія управління Міністерства освіти і науки України. – Донецьк, 2002. – 20 с.
18. Бобылев С. Н. Экономическая эффективность сохранения биоразнообразия / С. Н. Бобылев, П. В. Михаленко // Эколого-экономический механизм сохранения биоразнообразия особо охраняемых природных территорий: материалы III Между нар. Научн.-практ.конф. (Беловежская пуца, 4-6 сент. 2008 г. / редкол. : А. В. Неверов [и др.]. – Брест : Альтернатива, 2008. – С. 23-25.
19. Бокови́кова Ю. В. Державне управління використанням мінерально-сировинних ресурсів України : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Ю. В. Бокови́кова ; Харк. регіон. ін-т. держ упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Харків, 2006. – 20 с.
20. Ботезат О. П. Державне управління використанням земельних ресурсів України : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. П. Ботезат ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2011. – 20 с.
21. Браун Лестер Р. Экоэкономика. Как создать экономику, оберегающую планету / Вступ. сл. В. И. Данилова-Данильяна; [пер. с англ.] / Лестер Р. Браун. – М. : Из-во «Весь мир», 2003. – 392 с.
22. Буркинский Б. В. Экологизация политики регионального развития / Б. В. Буркинский, Н. Г. Ковалева. – Одесса : Институт проблем рынка и экономико–экологических исследований НАН Украины, 2002. – 328 с.
23. Валлерстайн И. Экология и экономика в глобальном

- контексте / И. Валлерстайн // Вопросы экономики. – 2006. - № 11. - С.95-103.
24. Васюта О. А. Екологічна політика: національні та глобальні реалії : У 4 т. / О. А. Васюта, С. І. Васюта, Г. Г. Філіпчук, І. Ф. Курас (ред.). – Чернівці : Зелена Буковина, 2004. – 480 с.
25. Веклич О. Сучасний стан та ефективність економічного механізму екологічного регулювання / О. Веклич // Економіка України. – 2003. – № 10. – С. 62.
26. Ветвицький Д. О. Розвиток державної екологічної політики України в умовах глобалізації : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Д. О. Ветвицький ; Академія муніципального управління. – Київ, 2011. – 20 с.
27. Ветвицький Д. О. Урахування екологічного фактору в процесі формування стратегії розвитку держави [Електронний ресурс] / Д. О. Ветвицький // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – №2. – Режим доступу до журналу: <http://www.dy.nauka.com.ua>
28. Всеукраїнська громадська організація «Зробимо Україну чистою» / Вікіпедія. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D0%BC%D0%BE_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%83_%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%8E!
29. Галушкіна Т. П. Экономические инструменты экологического менеджмента : теория и практика / НАН Украины. Ин-т пробл. рынка и экон.-экол. исследований. – Одесса, 2000. – 280 с.
30. Галушкіна Т. П. Доктрина екологізації споживчої політики в контексті ринкових трансформаційних зрушень / Т. П. Галушкіна, О. В. Ліпанова // Економічні інновації. – 2011, вип. 44. – С. 66-78.
31. Галушкіна Т. П. Економіка природокористування: [навч. посіб.] / Т. П. Галушкіна. – Харків : Бурун Книга, 2009. – 480 с.
32. Гаман П. І. Державна політика екологобезпечного розвитку економіки в трансформаційний період : автореф. дис... канд.

- наук з держ. упр. : 25.00.02 / П. І. Гаман ; Харк. регіон. ін-т. держ упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Харків, 2005. – 20 с.
33. Гаман П. І. Державне регулювання розвитку рекреаційної сфери Карпатського регіону України : автореф. дис... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / П. І. Гаман ; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. – Київ, 2009. – 40 с.
34. Гетьман А. П. Екологічне право України : підручник / А. П. Гетьман, М. В. Шульга // Харків. Право. 2005. – Режим доступу:
http://www.ebk.net.ua/Book/law/getman_ekoru/part3/307.htm
35. Гетьман А. П. До питання розробки проекту Екологічного кодексу України / А. П. Гетьман, С. В. Разметаєв / Екологічний вісник. – 2003. – № 4. – С. 20.
36. Гордєєв О. К. Механізми забезпечення сталого розвитку територіальної громади : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 / О. К. Гордєєв ; Одеськ. регіон. ін-т. держ упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Одеса, 2014. – 20 с.
37. Горецький А. І. Механізми державного управління розвитком рекреаційного туризму Карпатського регіону України : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / А. І. Горецький ; Нац. ун-т цивільного захисту України. – Харків, 2014. – 20 с.
38. Гриджук І. А. Державне регулювання сталого розвитку регіону : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / І. А. Гриджук ; Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. – Київ, 2009. – 20 с.
39. Грищенко І. І. Удосконалення державного управління станом навколишнього середовища в екокризовому регіоні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / І. І. Грищенко ; Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України. – Донецьк, 2011. – 20 с.

40. Грушева Т. І. Державні механізми економіко-правового регулювання природокористування : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Т. І. Грушева ; Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України. – Донецьк, 2009. – 20 с.
41. Данилишин Б. Україна в міжнародних рейтингах сталого розвитку / Б. Данилишин, О. Веклич // Економіка України, № 7, 2008. – С. 13-23.
42. Данилишин Б. М. Економіка природокористування: [підручник] / Б. М. Данилишин, М. А. Хвесик, В. А. Голян. – К. : Кондор, 2009. – 465 с.
43. Данилов-Данильян В. И. Экологический вызов и устойчивое развитие : Учебное пособие / В. И. Данилов-Данильян, К. С. Лосев. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 416 с.
44. Даниляк О. О. Державне регулювання розвитку природно-заповідної справи : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. О. Даниляк ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2010. – 20 с.
45. Демченко В. І. Державна стратегія управління процесами природокористування приморських регіонів : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. І. Демченко ; Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України. – Донецьк, 2010. – 20 с.
46. Департамент промислової політики та розвитку ринків Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0badab11-0dad-4e8e-ab26-7e9185979e51&title=DepartamentRozvitkuRealnogoSektoruEkonomiki>
47. Державна служба геології та надр України (Держгеонадра України). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://geo.gov.ua/>;
<http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%>

- B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%BB
%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B0_%D0%B3%D0%B5%D
0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97_%D1%
82%D0%B0_%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D1%80_%D0%A3
%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
48. Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України (Держгірпромнагляд України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dnopr.gov.ua/index.php/uk/>; <http://www.dkrp.gov.ua/info/1885>
49. Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mns.gov.ua/>; http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%D0%B7_%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%81%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9
50. Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scwm.gov.ua/>; http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D1%96%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
51. Державне агентство екологічних інвестицій України (Держекоінвестагентство України). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D1%96%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8

- D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D0%B9_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
52. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%B7_%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B5%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D1%82%D0%B0_%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
53. Державне агенство лісових ресурсів України (Держлісагенство України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%BB%D1%96%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85_%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D1%96%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
54. Державне агентство рибного господарства України (Держрибагентство України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://darg.gov.ua/>; http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%B7_%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8

D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D1%80%D0%B8%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8

55. Державне агентство України з туризму та курортів (Держтуризмкурорт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tourism.gov.ua/ua/legislation/decrees/25634/>; http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%B%D0%B8_%D0%B7_%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83_%D1%82%D0%B0_%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%96%D0%B2
56. Державне агентство України з управління зоною відчуження (ДАЗВ України). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/1860>; [http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D1%80%D0%B5](http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%D0%B7_%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B7%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%8E_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%87%D1%83%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F)
57. Державне регулювання : визначення поняття / Вікіпедія. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D1%80%D0%B5

- %D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F
58. Деркач Ю. В. Механізми державного регулювання розвитку санаторно-курортного потенціалу Прикарпатського регіону України (організаційно-правові засади) : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Ю. В. Деркач ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2010. – 20 с.
 59. Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України / Постанова Кабінету Міністрів України від 5 березня 2014 р. № 71. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-2014-%D0%BF>
 60. Діденко Олена Анатоліївна. Екологізація суспільного відтворення : шляхи та механізми здійснення : дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2004. – 21 с.
 61. Дмитренко В. М. Державне регулювання регіонального рекреаційно-туристичного комплексу: автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. М. Дмитренко ; Клас. приватний університет. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.
 62. Долгальова О. В. Теоретико-методологічні засади механізмів державного управління сталим розвитком підприємств малого бізнесу в Україні : автореф. дис... докт. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. В. Долгальова ; Донецька держ. академія управління МОН України. – Донецьк, 2007. – 20 с.
 63. Дорогунцов С. І. Екосередовище і сучасність. Стратегія регіонального розвитку й екосередовище / С. І. Дорогунцов, М. А. Хвесик, Л. М. Горбач. – К.: Кондор, 2006. – 362 с.
 64. Дорогунцов С. Государственное регулирование техногенно-экологической безопасности в регионах Украины / С. Дорогунцов, А. Федорищев // Экономика Украины. – 2002. – №4. – С. 77-79.

65. ЕкоКлуб «Зелена Хвиля» / Вікіпедія. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%9A%D0%BB%D1%83%D0%B1_%C2%AB%D0%97%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0_%D0%A5%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D1%8F%C2%BB
66. Екологічне управління: [підруч.] / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. – К. : Либідь, 2004. – 432 с.
67. Экологический менеджмент: определение понятия / Материал из электронной библиотеки ВИКИПЕДИИ. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82
68. Євграфов О. Є. Державне регулювання раціонального використання земельних ресурсів України в умовах проведення земельної реформи : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. Є. Євграфов ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.
69. Жихарева А. Б. Базові поняття науки публічного управління у сфері екології / А. Б. Жихарева // Сучасні проблеми державного та муніципального управління : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (03.04.2015) / За заг. ред. О.І. Дадія, В.Д.Бакуменка, Т.В.Іванової. – К. : Академія муніципального управління, у 2-х частинах, Ч.2, 2015. – С. 95-96.
70. Жихарева А. Б. Визначення стану застосування основних засобів екологізації державного управління в Україні / А. Б. Жихарева // Науковий вісник АМУ. Серія : Управління. – К. : АМУ, 2015. – вип. 2. – С.103-114..
71. Жихарева А. Б. Виявлення тенденцій захисту дисертацій у галузі науки «державне управління» за основними напрямками екологізації / А. Б. Жихарева // Науковий вісник АМУ. Серія :

- Управління. – К. : ВПЦ АМУ, 2015. – вип. 1. – С. 118-127.
72. Жихарева А. Б. Контент-аналіз сучасних вітчизняних дисертаційних досліджень з державного управління за основними напрямками екологізації / А. Б. Жихарева // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ, вип. 1(61). – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. – С. 81-85.
73. Жихарева А. Б. Концепти екологізації державного управління / А. Б. Жихарева // Розвиток системи регіонального управління в умовах децентралізації : матеріали наук.-практ. конф. до 20-річчя ОРІДУ НАДУ при Президентові України та з нагоди 5-річчя кафедри регіональної політики та публічного адміністрування, 29 квіт. 2015 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. – С. 265-267.
74. Жихарева А. Б. Підхід до оцінювання екологічної ситуації в країні за ознаками наявності необхідних умов її утримання / А. Б. Жихарева // Світовий досвід теорії та практики публічного управління [зб. наук. пр. Інституту глобальних стратегій управління / за заг. ред. О. М. Руденко, С. В. Штурхецького]. – Острог : ІГСУ, Видавництво НаУ «Острозька академія», 2015. Серія : «Громадянське суспільство». Вип. 9. – С. 7-10.
75. Жихарева А. Б. Розвиток екологізації державного управління як предмет дослідження / Л. Г. Шморгун, А. Б. Жихарева // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. – К. : АМУ, 2015. – вип. 1-2. – С. 112-120.
76. Жихарева А. Б. Подход концептуального развития к экологизации государственного управления в Украине / А. Б. Жихарева // Научно-теорет. и практ. журнал «ОРАЛДЫН ГЫЛЫМ ЖАРШЫСЫ». – Республика Казахстан. – Уральск: Уралнаучкнига, 2015. – № 16 (147). – С. 5-10.
77. Жихарева А. Б. Умови та тенденції екологізації державного управління / А. Б. Жихарева // Державне управління: удосконалення та розвиток. – К. : АМУ, 2014, – вип. 8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

www.dy.nayka.com.ua.

78. Задорский В. Колыбель экологического алармизма / В. Задорский // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://blog.liga.net/user/vzadorskiy/article/6372.aspx>.
79. Замикула В. В. Удосконалення механізмів державного управління сталим розвитком сільських територій : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. В. Замикула ; Чорноморський державний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2012. – 20 с.
80. Зелений Фронт / Вікіпедія. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%A4%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%82#cite_note-1
81. Іванова Т. В. Державне управління еколого-економічною безпекою як умова сталого розвитку : автореф. дис... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Т. В. Іванова ; Акад. муніцип. упр. – К., 2011. – 36 с.
82. Ільченко Ю. Б. Формування державної екологічної політики в системі природокористування України : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 / Ю. Б. Ільченко ; Академія муніципального управління. – Київ, 2011. – 20 с.
83. Іщенко Г. Г. Механізми державного регулювання природно-техногенної безпеки великих міст : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Г. Г. Іщенко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – Київ, 2010. – 20 с.
84. Ключ О. В. Механізми формування водоефективної політики з урахуванням вимог екологічної безпеки : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. В. Ключ ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – Київ, 2010. – 20 с.
85. Ковалевська Ю. С. Державне управління процесами забезпечення екологічної безпеки в Україні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Ю. С. Ковалевська ; Донецький державний університет управління Міністерства

- освіти і науки України. – Донецьк, 2010. – 20 с.
86. Ковалевська Ю.С. Забезпечення екологічної безпеки в Україні : потенціал науки державного управління / Ю.С. Ковалевська, В.В. Бурега // Менеджер. – № 4 (46). – 2008. – С.41–51.
87. Ковалевська Ю. С. Рівні забезпечення екологічної безпеки в Україні / Ю. С. Ковалевська // Матеріали П'ятої науково–практичної конференції «Основні проблеми сучасної науки – 2009», Софія, 17 –25 квітня 2009року. Том 10. Економіка. Державна адміністрація. – Софія: «БялГРАД» ООД, 2009. – С. 58 – 60.
88. Коваленко В. М. Державне управління розвитком земельних відносин в Україні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. М. Коваленко ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2013. – 20 с.
89. Ковальов В. Г. Удосконалення механізму державного управління земельними ресурсами в Україні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. Г. Ковальов ; Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2012. – 20 с.
90. Ковальський М. Р. Удосконалення механізму державного управління земельними ресурсами в Україні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / М. Р. Ковальський ; Академія муніципального управління. – Київ, 2012. – 20 с.
91. Козаченко Т. П. Механізми реалізації державної політики у сфері поводження з твердими побутовими відходами : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Т. П. Козаченко ; Одеськ. регіон. ін-т. держ упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Одеса, 2011. – 20 с.
92. Колесников С. М. Механізми державного управління викидами парникових газів в атмосферу : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / С. М. Колесников ; Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України. – Донецьк, 2013. – 20 с.

93. Костин А. И. Экополитология и глобалистика / А. И. Костин. – М. : Аспект Пресс, 2005. – 418 с.
94. Кошинець В. В. Механізми реалізації державної політики використання і розвитку ресурсного потенціалу регіонів України : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. В. Кошинець ; Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2012. – 20 с.
95. Крапівіна Г. О. Механізми прийняття рішень органами державного управління з розвитку туристсько-рекреаційних територій : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Г. О. Крапівіна ; Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України. – Донецьк, 2008. – 20 с.
96. Краснова М. Методологічні засади сучасного екологічного права / М. Краснова. – Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки, 92/2012. – С. 5-8.
97. Крук В. Ю. Механізми реалізації державної екологічної політики в аспекті охорони довкілля на регіональному рівні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. Ю. Крук ; Одеськ. регіон. ін-т. держ упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Одеса, 2010. – 20 с.
98. Лазор О. Я. Адміністративно-правові засади державного управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні : автореф. дис... докт. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. Я. Лазор; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2005. – 40 с.
99. Линник С. О. Державне регулювання природокористування на регіональному рівні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / С. О. Линник ; Харк. регіон. ін-т. держ упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Харків, 2006. – 20 с.
100. Лієв О. С. Формування механізму державного управління сталим екологічним розвитком регіону в системі

- регіонального природокористування : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. С. Лієв ; Академія муніципального управління. – Київ, 2012. – 20 с.
101. Ляшко І. І. Механізм державного управління вторинними сировинними ресурсами : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / І. І. Ляшко ; Донецька держ. академія управління МОН України. – Донецьк, 2006. – 20 с.
102. Маєвська Н. В. Механізми державного управління екологізацією надрокористування у вугільній промисловості України : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Н. В. Маєвська ; Донецька державна академія управління МОН України. – Донецьк, 2007. – 20 с.
103. Макєєва Л. М. Державне управління використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення України : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Л. М. Макєєва ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2014. – 20 с.
104. Малиш Н. А. Макроекономічний механізм формування та реалізації державної екологічної політики України : автореф. дис... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Н. А. Малиш ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2012. – 36 с.
105. Мариненко В. О. Екологічна політика органів місцевої влади великих міст України : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. О. Мариненко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2010. – 20 с.
106. Марінов М. М. Розвиток системи державного управління туристично-рекреаційним комплексом України на регіональному рівні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / М. М. Марінов ; Чорном. держ. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2012. – 20 с.
107. Марова С. Ф. Механізми державного управління безпекою життєдіяльності населення техногенних регіонів : автореф. дис... докт. наук з держ. упр. : 25.00.02 / С. Ф. Марова ; Донецька державна академія управління Міністерства освіти

- і науки України. – Донецьк, 2010. – 36 с.
108. Мартиненко В. О. Стратегія реформування системи охорони природного середовища в трансформаційному суспільстві: регіональний аспект : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. О. Мартиненко ; Харк. рег. ін-т. держ. упр. – Харків, 2007. – 20 с.
109. Машненко К. Концепт «Екологічна держава» в контексті сучасного державотворення / К. Машненко // Державне управління та місцеве самоврядування, 2014, вип.. 2(21). – С. 21-29.
110. Мельник Л. Г. Екологічна економіка / Л. Г. Мельник. – Суми, Університетська книга, 2002. – 350с.
111. Мельник Л. Г. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням.: підручник / Л. Г. Мельник, М. К. Шапочка. – Суми : ВТД “Університетська книга”, 2006 – 759с.
112. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури // Пер. с англ. – М.: Дело ЛТД, 1994. – 702 с.
113. Михайлов В. М. Взаємодія органів місцевого самоврядування з органами державної влади у сфері запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. М. Михайлов ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2013. – 23 с.
114. Міжнародна екологічна організація «ГРІНПІС» // Вікіпедія. – Режим доступу :
<http://uk.wikipedia.org/wiki/%D2%90%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BF%D1%96%D1%81>
115. Міністерство екології та природних ресурсів (МЕПР). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.menr.gov.ua/about/leaders>.
116. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>;

- http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F:%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83_%D1%96_%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%96_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
117. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://mpe.kmu.gov.ua/>;
http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D0%B2%D1%83%D0%B3%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
118. Мірошніченко Т. В. Ринкова трансформація організаційних форм державного управління системою водокористування : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Т. В. Мірошніченко ; Донецька державна академія управління МОН України. – Донецьк, 2004. – 20 с.
119. Міщенко В. С. Фінансування природоохоронної сфери (чи є критерій достатності?) / В. С. Міщенко // Економіка України. – 2008. – №8. – С.46–55.
120. Мордвинов О. Г. Державне управління аграрним природокористуванням України в умовах ринкової трансформації : автореф. дис... д-ра наук з держ. упр.:

- 25.00.05 / О. Г. Мордвинов ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2001. – 36 с.
121. Мотренко Т. В. Концептуальний аналіз дисертаційних досліджень з державного управління (до 10-річчя галузі науки державного управління в Україні) / Т. В. Мотренко, В. Д. Бакуменко, О. І. Васильєва. – Вісник державної служби, 2007, вип. 4. – С. 6-15.
122. Надежденко А. О. Механізми державного управління реалізацією екологічної політики сталого розвитку : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / А. О. Надежденко ; Донецький державний університет управління. – Донецьк, 2014. – 20 с.
123. Надоша О. В. Механізми оптимізації державного управління в умовах сталого розвитку : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. В. Надоша ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2014. – 20 с.
124. Настечко О. Д. Правовий механізм прийняття державно-управлінських рішень в екологічній сфері : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. Д. Настечко ; Класичн. приватний університет. – Запоріжжя, 2012. – 20 с.
125. Національна екологічна політика України : оцінка і стратегія розвитку / Документ підготовлено в рамках проекту ПРООН / ГЕФ “Оцінка національного потенціалу в сфері глобального екологічного управління в Україні”. - К. Компанія “BAITE”: 2007. – 184 с. – Режим доступу : http://www.un.org.ua/files/national_ecology.pdf
126. Національна екологічна політика України : оцінка і стратегія розвитку. В трьох частинах. Монографія / Під заг. ред. В. Шевчука, В. Кухара. – К.: ПРООН України, 2007. – 321 с.
127. Національний екологічний центр України / Вікіпедія. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%

- D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
128. Огляд стану гармонізації законодавства України з вимогами права ЄС та Базовий план гармонізації законодавства України з правом ЄС (ДОВКІЛЛЯ). - Київ, грудень 2011 року. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/docs/activity-adaptation/Overview.pdf>.
129. Олефіренко О. В. Концептуальні основи формування екологічного управління в Україні / О. В. Олефіренко // Актуальні проблеми державного управління. – 1 (45). – ХарІДУ НАДУ. - 2014. – С. 72 – 79.
130. Олефіренко О. В. Удосконалення державного екологічного управління: досвід Європейського союзу для України : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / О. В. Олефіренко ; Львівськ. регіон. ін-т. держ упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів, 2013. – 20 с.
131. Осауленко О. Г. Моделювання та управління сталим соціально-економічним розвитком : автореф. дис... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.05 / О. Г. Осауленко; Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2002. – 36 с.
132. Охрій О. П. Комплексна стратегія землекористування адміністративно-територіального утворення : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 / О. П. Охрій ; Харк. рег. ін-т. держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Харків, 2006. – 20 с.
133. Панжар Л. В. Державний механізм управління екологічними ризиками в регіоні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 / Л. В. Панжар ; Донецька державна академія управління Міністерства освіти і науки України. – Донецьк, 2003. – 20 с.
134. Пелюгіна І. Ю. Підвищення ефективності регіонального управління у сфері використання відходів виробництва : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 / І. Ю.

- Пелюгіна ; Донецька державна академія управління МОН України. – Донецьк, 2001. – 20 с.
135. Пересоляк В. Ю. Формування механізму державного управління земельними ресурсами населених пунктів : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. Ю. Пересоляк ; Львівськ. регіон. ін-т. держ упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів, 2006. – 20 с.
136. Поворозник Р. В. Механізми державного регулювання еколого-економічного розвитку регіонів України : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Р. В. Поворозник ; Чорноморський державний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2014. – 20 с.
137. Положення про Міністерства енергетики та вугільної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/382/2011>
138. Полюшкин С. С. Управління сталим розвитком мегаполіса : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 / С. С. Полюшкин ; Дніпропетр. регіон. ін-т. держ упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Дніпропетровськ, 2013. – 20 с.
139. Приходько Р. В. Державна політика у сфері запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій на регіональному рівні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Р. В. Приходько ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2013. – 20 с.
140. Приходько В. П. Організаційно-економічні інструменти екологізації регіонального розвитку / В. П. Приходько. Економіка природокористування і охорони довкілля, 2012. – С. 170 – 175.
141. Пріоритетні напрями наукових досліджень Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління Мінприроди України на 2011-2015 роки / Виписка з Протоколу засідання Вченої Ради Академії від 07.11.2011 р. № 11-11.

142. Про екологічний аудит / Закон України від 24.06.2004 № 1862-IV. - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 45, ст.500– Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>
143. Про екологічну експертизу / Закон України від 09.02.1995 № 45/95-ВР. - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 8, ст.54. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/45/95-%D0%B2%D1%80>
144. Про Загальнодержавну програму "Питна вода України" / Закон України від 3 березня 2005 р. N 2455-IV. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2455-15>
145. Про Загальнодержавну програму зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта "Укриття" на екологічно безпечну систему / Закон України від 15 січня 2009 р. N 886-VI. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/886-17>
146. Про Загальнодержавну цільову екологічну програму поводження з радіоактивними відходами / Закон України від 17 вересня 2008 р. N 516-VI. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/516-17>
147. Про затвердження Державної цільової екологічної програми приведення в безпечний стан уранових об'єктів виробничого об'єднання "Придніпровський хімічний завод" / – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1029-2009-%D0%BF>
148. Про затвердження Державної цільової екологічної програми проведення моніторингу навколишнього природного середовища / постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. № 1376. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1376-2007-%D0%BF>
149. Про затвердження Державної цільової програми "Ліси України" на 2010-2015 роки / постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. N 977. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/977-2009-%D0%BF>

150. Про затвердження Державної цільової програми комплексного протипаводкового захисту в басейнах річок Дністра, Пруту та Сірету / постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2008 р. N 1151. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1151-2008-%D0%BF>
151. Про затвердження Комплексної програми захисту сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод на період до 2010 року та прогноз до 2020 року / постанова Кабінету Міністрів України від 3 липня 2006 р. N 901. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/901-2006-%D0%BF>
152. Про затвердження переліку проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку (національні проекти) / постанова Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2010 року (із змінами). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1256-2010-%D0%BF>
153. Про затвердження Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку “ Україна–2020” у 2015 році / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. № 213-р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213-2015-%D1%80>
154. Про концепцію екологічної освіти в Україні / Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 20.12.2001 року № 13/6-19. – Режим доступу : <http://ua-info.biz/legal/basele/ua-xmtbit.htm>
155. Про ліцензування певних видів господарської діяльності / Закон України від 01.06.2000 № 1775-III. - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 36, ст.299). Стаття 3. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1775-14>
156. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року / Закон України від

- 21 грудня 2010 року N 2818-VI. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>
157. Про охорону навколишнього природного середовища / Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 41, ст.546. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
158. Про стимулювання розвитку регіонів / Закон України від 08.09.2005 № 2850-IV. – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/anot/2850-15>.
159. Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» / Указ Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>
160. Проблеми інтеграції державної екологічної політики до регіональних та галузевих політик розвитку / О. І. Бондар, Г. О. Білявський, Ю .М. Сталкін, В. Є. Барановська. – Режим доступу : ecoj.dea.gov.ua/wp-content/.../02/bondar.pdf.
161. Програма ООН по навколишньому середовищу (ЮНЕП) / Вікіпедія. – Режим доступу:
<http://bibliograph.com.ua/ecologicheskoe-pravo-3/181.htm>
162. Програми екологізації економіки країн східного партнерства (проект на 2013-2016 роки). – Режим доступу:
www.respc.kpi.ua/ua/projects-ua/eap-green.
163. Прокопенко О. В. Концепції екологізації інноваційної діяльності: випереджуючий розвиток суспільної мотивації їх реалізації порівняно з мотивацією підприємств / О. В. Прокопенко // Энергосбережение • Энергетика • Энергоаудит, №2 (72), 2010. С. 37-53.
164. Проніна О. В. Державна політика охорони навколишнього середовища в Україні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. В. Проніна ; Чорноморський державний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2011. – 20 с.
165. Процес. Поняття у Вікіпедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%>

- 86% D0%B5%D1%81
166. Прошак Крістіна. Ідеальна система управління сферою екології в Україні / Крістіна Прошак // Народна правда, 18.05.2012. – Режим доступу:
<http://narodna.pravda.com.ua/economics/4fb65739705b9/>
167. Ральченко С. М. Державне регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища / С. М. Ральченко. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/7515>
168. Резолюція круглого столу з питань обговорення ефективних заходів спрямованих на екологізацію усіх галузей економіки / Матеріали круглого столу, 20 лютого 2013 року, Громадська рада при Мінприроди України, м. Київ.
169. Рогожкина И. В. Система экономических инструментов, применяемых в экологической политике Германии / И. В. Рогожкина / Обзор. информ. // ВИНТИ. Сер. Экономика природопользования. – 2002. - № 3. – С. 87-95.
170. Розвиток / Матеріал з Вікіпедії. – Режим доступу:
http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA_%28%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%29
171. Розвиток галузі науки «Державне управління» (1996-2011 рр.) : інформаційно-аналітичні матеріали / Ващенко К. О., Чмига В. О., Демедишина Н. І., Тertiшна О. А. ; за заг. ред. В. В. Толкованова, Ю. В. Ковбасюка. – Тернопіль : Економічна думка, 2011. – 251 с.
172. Савоста О. П. Державне регулювання розвитку курортів в Україні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. П. Савоста; Харк. регіон. ін-т. держ упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – Харків, 2011. – 20 с.
173. Сайт Волинської облради. – Режим доступу:
<http://voladm.gov.ua/perelik-derzhavnix-ta-regionalnix-cilovix-program/>

174. Сайт Миколаївської облради. – Режим доступу:
<http://oblrada.mk.ua/index.php/oblasni-programi>
175. Сайт Одеської облради. – Режим доступу:
http://oblrada.odessa.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2276%3A2012-11-06-09-52-15&catid=111&Itemid=278&lang=uk
176. Сайт Херсонської облради. – Режим доступу:
<http://www.oblrada.ks.ua/index.php?id=12648>
177. Салавор О. М. Організація управління в екологічній діяльності / О. М. Салавор, О. В. Ничик // Курс лекцій для студ. напряму 6040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування». – К. : НУХТ, 2012. – 71 с.
178. Салієв Е. І. Механізми реалізації державної політики у сфері водопостачання в АРК : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Е. І. Салієв ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2009. – 20 с.
179. Середньострокові пріоритетні напрями науково-технічної діяльності на 2011-2015 роки / Мінприроди України. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/science/planu>
180. Синякевич І. М. Экологизация развития : объективная необходимость, методы, приоритеты / И. М. Синякевич // Экономика Украины. – 2004. – №1. – С.57-63.
181. Синякевич І. Інструменти екополітики : теорія та практика / І. Синякевич. – Львів. – ЗУКЦ, 2003. – 183 с.
182. Синякевич І. М. Екологічна політика. Стратегія подолання глобальних екологічних загроз : монографія / І. М. Синякевич ; Нац. лісотехн. ун-т України. – Л. : ЗУКЦ, 2011. – 331 с.
183. Скрипченко Н. М. Організаційно-інструментальне забезпечення управління стійким розвитком адміністративних районів : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 / Н. М. Скрипченко ; Дніпропетровськ. регіон. ін-т. держ упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Дніпропетровськ, 2011. – 20 с.

184. Смирнова Е. В. Инструменты экологической политики в Украине / Е. В. Смирнова // Економіка : проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2004. – Вип.188. – Том II. – С.517-523.
185. Соромотин А. В. Решение экологических проблем как основа концепции устойчивого развития региона / А. В. Соромотин, В. Ю. Рядинский // Налоги. Инвестиции. Капитал. № 5-6 2003, № 1 2004.
186. Социально-экономический потенциал устойчивого развития: учебник ; под ред. проф. Л. Г. Мельника и проф. Л. Хенса. — Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. – 1120 с.
187. Співробітництво з міжнародними організаціями/ Мінприроди України. – Режим доступу:
<http://www.menr.gov.ua/index.php/international/ international2>
188. Стародубцев С. Є. Механізми державного управління природокористуванням урбанізованих територій на інноваційній основі : автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / С. Є. Стародубцев ; Рада по вивченню продуктивних сил України. – Київ, 2011. – 20 с.
189. Тарасова В. В. Комплексна оцінка екологізації економіки та екологічності виробництва / В. В. Тарасова, І. М. Ковалевські // Наукові доповіді НУБІП, 2010-4 (20). – Режим доступу:
<http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Nd/2010-4/10tvvues.pdf>.
190. Тенденція : визначення поняття / Вікіпедія. – Режим доступу:
<http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F>
191. Тібекін О. Я. Державне управління соціально-екологічною відповідальністю за природокористування : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. Я. Тібекін ; Донецький державний університет управління МОН України. – Донецьк, 2013. – 20 с.
192. Толстоухов А. В. Національна екологічна політика як складова переходу України на засади збалансованого

- (сталого) розвитку / А. В. Толстоухов // Екологічний вісник. – 2010. – № 5. – С. 4-5.
193. Труш О. О. Структурно-функціональне забезпечення територіального управління попередженням та ліквідацією надзвичайних ситуацій (на прикладі Управління пожежної безпеки у Харківській області) : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. О. Труш ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2003. – 20 с.
194. Удовиченко В. П. Екологічні та економічні аспекти сталого розвитку: місцевий рівень [Електронний ресурс] / В. П. Удовиченко // Територія. Сталий розвиток. – 2003 – №1. Режим доступу до журн. : <http://www.teritoria-sr.org.ua/stattya10.htm>.
195. Українська екологічна асоціація «Зелений світ» / Вікіпедія. – Режим доступу:
http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%B0%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%C2%AB%D0%97%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%C2%BB
196. Українське товариство охорони природи / Вікіпедія. – Режим доступу:
http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%BE%D1%85%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8
197. Український В. Є. Державне регулювання діяльності підприємств згідно з соціально-екологічною концепцією управління : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 /

- В. Є. Український ; Донецька державна академія управління МОН України. – Донецьк, 2004. – 20 с.
198. Урядовий портал. Органи влади. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246398018&cat_id=245427055
199. Федорчак В. В. Механізми розвитку системи екологічної безпеки на регіональному рівні : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. В. Федорчак ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2013. – 20 с.
200. Фесянов П. О. Державне регулювання екологічної безпеки на рівні регіону : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / П. О. Фесянов ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2013. – 20 с.
201. Хвесик М. А. Стратегічні імперативи раціонального природокористування в контексті соціально-економічного піднесення України : [моногр.] / М. А. Хвесик. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2008. – 496 с.
202. Хилько М. І. До питання про екологічний характер української правової держави / М. І. Хилько // Політологічний вісник : збірник наук. Праць. – К. : Київ. нац. ун-т, 2000. – С. 232-236.
203. Хлобистов Є.В. Фінансові механізми екологічної політики / Є.В. Хлобистов // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журн. – Вип. 3-4 / голов. ред. О.П. Степанов. – К. : НАНУ, 2004. – С. 744 – 752.
204. Цьвок В. І. Державне регулювання використання ресурсного потенціалу промисловості в умовах макроекономічної нестабільності : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В. І. Цьвок ; Академія муніципального управління. – Київ, 2013. – 20 с.
205. Чеботарьова О. К. Механізми державного управління земельними ресурсами великого промислового міста : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. К.

- Чеботарьова ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2011. – 20 с.
206. Чистов С. М. Державне екологічне регулювання / С. М. Чистов // розділ 11.3 у підручнику «Державне економічне регулювання». – Режим доступу : <http://ecolib.com.ua/article.php?book=11&article=1121>.
207. Шаптала О. С. Державне управління сферою рекреаційного обслуговування в Автономній Республіці Крим в умовах ринкових відносин : автореф. дис... докт. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. С. Шаптала ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2005. – 20 с.
208. Шафоростова М. М. Удосконалення державного управління поводженням з відходами на основі розвитку функцій екологічного аудита : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / М. М. Шафоростова ; Донецька державна академія управління Міністерства освіти і науки України. – Донецьк, 2006. – 20 с.
209. Шпильовий І. М. Державне регулювання у сфері природно-техногенної безпеки : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / І. М. Шпильовий ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2008. – 20 с.
210. Экологический менеджмент: определение понятия / Материал из электронной библиотеки ВИКИПЕДИИ. – Режим доступа:
https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82
211. Явище. Поняття у Вікіпедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5>

212. Якимчук С. Екологічне страхування : світовий досвід та перспективи впровадження в Україні / С. Якимчук // Економіка, № 3 (123) травень-червень 2013.- С. 70 – 74.
213. Яцук І. П. Формування ефективних механізмів державного управління земельно-майновим комплексом України : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / І. П. Яцук ; Акад.. муніцип. упр. – К., 2012. – 20 с.
214. Яцук Н. В. Державне регулювання рекреаційної сфери України : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Н. В. Яцук ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.
215. Allen R. Human Ecology Economics: A New Framework for Global Sustainability / Roy E. Allen. – Routledge, 2007. – 320 p.
216. Balsdon Ed. Solution Manual for Environmental Economics / Ed Balsdon, Charles D. Kolstad. – Oxford University Press, Incorporated, 2000. – 92 p.
217. Bowers J. Sustainability and Environmental Economics / John Bowers. – Longman, 1997. – 236 p.
218. Callan S. Environmental Economics and Management: Theory, Policy, and Applications / Scott Callan, Janet M. Thomas. – Dryden Press, 2000. – 708 p.
219. Christensen, P., Historical Roots for Ecological Economics, Biophysical versus Allocative Approaches // Ecological Economics, 1989.- Vol. 1. - P. 17-36.
220. Christopher U., Anderson A. Green Density: Universities Leading The Way To A Sustainable Future // Bioscience, 2001. -Vol. 51, No. 1. - P. 36-42.
221. Daly H.E. Elements of environmental macroeconomics / H.E. Daly // Ecological Economics: The Science and Management of Sustainability / R.Costanza (Ed); Columbia University Press. – New York, 1998. – P. 32-46.
222. Gillespie B., Leflaive X. Globalisation is exerting pressure on the environment, but it may also provide solutions. Could green be turned to gold? // OECD Observer, June 2007. – Інтернет-ресурс :

<http://www.oecd.org/environment>.

223. Pearce D.W. Economic Valuation and Environmental Decision-making in Europe / D.W. Pearce, T. Seccombe-Hett // Environmental Science and Technology. – 2000. – N 34. – P 1419-1425.
224. Winston W. Environmental Marketing: Strategies, Practice, Theory, and Research / William Winston, Alma T Mintu-Wimsatt, Michael J Polonsky. – Haworth Press, 1995. – 415 p.

ДОДАТОК А

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

(анкета експертного опитування)

1. Оцінювання ступеню доцільності та можливості втручання в розвиток сучасної екологічної ситуації в Україні (за шкалою від 1 до 5 балів)

умови	оцінка	умови	оцінка
наявність суспільної потреби екологізації		достатній рівень техноло-гічного стану	
наявність запиту від влади		стан стабільності в країні	
нормативно-правова забезпеченість		рівень екологічної культури суспільства	
наявність необхідних ресурсів		наявність достатнього владного «лобі»	
підтримка бізнесу		підтримка громадськості	
сильні вітчизняні наукові школи		знайомство з зарубіжним досвідом	

2. Оцінювання ступеню прояву тенденцій екологізації суспільства в Україні (від 1 до 5 балів)

тенденція	оцінка	тенденція	оцінка
Тенденція сталого розвитку		Тенденція посилення техногенної безпеки	
Тенденція ресурсозбе-реження		Посилення природогенної безпеки	
Негативні зміни клімату внаслідок дії низки глобальних чинників		Зміна екологічного аспекту в результаті переходу до інформаційного суспільства	
Тенденція корпоративної міждержавної екологічної безпеки		Посилення ролі грома-дянського суспільства у вирішенні екологічних проблем	

3. Оцінювання ступеню ідентичності вітчизняної системи екологічного управління по кожному з наведених принципів європейської системи екологічного управління (від 1 до 5 балів)

Комплексний міжсередовищ- ний підхід		Постійне зміцнення довіри між суб'єктами всіх рівнів екологічного управління	
Басейновий принцип управління		Прозорість і універсальність критеріїв відбору й оцінки інструментів політики	
Регламентований розподіл відповідальності держави, суспільства, бізнесу		Укладання добровільних еколо- гічних угод та стимулювання екологічних інновацій	
Стандартизація функцій управління і планування політики		Збалансованість адміністра- тивних і ринкових інструментів регулювання	
Системність, комплексність стратегічних екологічних оцінок в умовах фактичної стабільності влади		Передача повноважень охорони навколишнього природного середовища на регіональний і місцевий рівень	
Постійне оновлення та адаптація управлінського стилю до змін		Розмежування природоохо- ронних та господарських функцій	

4. Оцінювання впливу засобів та механізмів (технологій, інструментів, важелів) на процеси екологізації

європейська інтеграція		стратегічне планування	
загальне законодавство		державна політика	
спеціальне законодавство		регіональна політика	
державний контроль		національні проекти	
громадський контроль		програми розвитку	
підготовка кадрів		державні цільові програми	
соціально-економічне реформування		регіональні цільові програми	
територіальне реформування		державне бюджетування	
екологічне реформування		регіональне бюджетування	
взаємоузгодженість документів		недержавне фінансування	
застосування зарубіжного досвіду		інше (зазначити)	

5. Оцінювання ступеню розвитку засобів та механізмів (технологій, інструментів, важелів) з позиції екологізації державного управління

європейська інтеграція		стратегічне планування	
загальне законодавство		державна політика	
спеціальне законодавство		регіональна політика	
державний контроль		національні проекти	
громадський контроль		програми розвитку	
підготовка кадрів		державні цільові програми	
соціально-економічне реформування		регіональні цільові програми	
територіальне реформування		державне бюджетування	
екологічне реформування		регіональне бюджетування	
взаємоузгодженість документів		недержавне фінансування	
застосування зарубіжного досвіду		інше (зазначити)	

6. Оцінювання необхідності вдосконалення засобів та механізмів (технологій, інструментів, важелів) з позиції екологізації державного управління

європейська інтеграція		стратегічне планування	
загальне законодавство		державна політика	
спеціальне законодавство		регіональна політика	
державний контроль		національні проекти	
громадський контроль		програми розвитку	
підготовка кадрів		державні цільові програми	
соціально-економічне реформування		регіональні цільові програми	
територіальне реформування		державне бюджетування	
екологічне реформування		регіональне бюджетування	
взаємоузгодженість документів		недержавне фінансування	
застосування зарубіжного досвіду		інше (зазначити)	

7. Оцінювання стану реалізації державної екологічної політики в Україні за наведеними критеріями

посилення ролі екологічного управління в контексті пріоритетів сталого розвитку		розуміння екологічної відповідальності нинішнього покоління перед майбутніми	
врахування екологічних наслідків при розробленні політичних та програмних засад державного, галузевого, регіонального та місцевого розвитку		невідворотність відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища	
розвиток міжсекторального партнерства та залучення зацікавлених сторін		участь громадськості та бізнесу у формуванні та реалізації політики	
запобігання надзвичайним ситуаціям шляхом аналізу та прогнозування екологічних ризиків		відповідальність органів влади за доступність, своєчасність отримання і достовірність екологічної інформації	
забезпечення екологічної безпеки та рівноваги на території України		подолання наслідків Чорнобильської катастрофи	
державна підтримка та стимулювання екологічно спрямованої модернізації вітчизняних виробництв		повне відшкодування збитків забруднювачами природного середовища та користувачами ресурсів	

Об'єктивні дані респондентів-експертів:

1. Вік: 20 – 35 – 64 осіб; 36 -50 – 36 особи; старше 50 - немає.
Загальна кількість: 100 осіб.
2. Стать: жінки (82 особи); чоловіки (18 осіб).
3. Освіта: повна вища (всі); науковий ступінь (3 особи).
4. Стаж державної служби (включаючи службу в органах місцевого самоврядування, військову службу тощо): до 1 року (1 особа); від 1 до 5 років - 35 осіб; більше 5 років – 64 особи.
5. Категорії державних службовців: 3 – 4 (18 осіб); 5 - 7 ранг (82 особи).

ПРИМІТКИ

Наукове видання

Жихарєва Анна Борисівна

**РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
В УКРАЇНІ**

Монографія

Підписано до друку: **12.01.2017 р.**

Формат 60х84 1/16. Ум. друк. арк. 23,25. Обл. вид. арк. 6,36.

Друк-ризографія. Тираж 300 пр. Зам № 25

Академія муніципального управління

вул. І. Кудрі, 33, м. Київ, 01042, тел./факс: (044) 529-04-09

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3930 від 06.12.2010 р

ВД «Освіта України»

ФОП Маслаков Руслан Олексійович

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК №4726 від 29.05.2014 р.

Тел. (095) 699-25-20, (098) 366-48-27.

E-mail: osvita2005@mail.ru, www.rambook.ru

